

StatusQuo анализ на прилаганите практики и дейността на отговорните институции в България в сектор спелеология

София,
2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ.....	3
УВОД.....	4
МЕТОДОЛОГИЯ НА АНАЛИЗА.....	7
I. ПРОУЧВАНЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ.....	10
I.1. ИНСТИТУЦИИ В РЕЪЛГАРИЯ.....	10
I.2. ОТГОВОРНОСТИ И ЗАДЪЛЖЕНИЯ.....	25
I.3. ДЕЙСТВИЯ, СВЪРЗАНИ С ОПАЗВАНЕ И/ИЛИ УПРАВЛЕНИЕ НА ПЕЩЕРИТЕ.....	27
II. ЕВРОПЕЙСКО И НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО.....	58
II.1. ЗАКОНИ.....	61
II.2. НАРЕДБИ И ПОСТАНОВЛЕНИЯ.....	66
II.3. НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИИ И ПЛАНОВЕ.....	70
II.4. МЕТОДИКИ, УКАЗАНИЯ И ИНСТРУКЦИИ.....	71
III. СТРУКТУРА НА ПРАВНАТА РАМКА.....	72
III.1. ТЕРМИНОЛОГИЯ И ДЕФИНИЦИИ.....	78
III.2. ПРЕДМЕТ НА ПРАВНОТО РЕГУЛИРАНЕ.....	87
IV. ИСТОРИЯ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО.....	90
V. ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ.....	92
VI. РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНО ЕЛЕКТРОННО ПРОУЧВАНЕ.....	97
VII. ИЗВОДИ.....	110
VII.1. Реорганизация на правната рамка.....	111
VII.2. Добри практики.....	112
VII.3. Синхрон и системност на правната рамка.....	113
VII.4. Координация и субординация на административните компетенции.....	113
VII.5. Управление на пещерите.....	115
VII.6. Собственост.....	115
VII.7. Икономически и финансов аспект.....	116
VII.8. Секторни предизвикателства.....	117
ПРИЛОЖЕНИЯ КЪМ АНАЛИЗА.....	121
ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ.....	122

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БАН	Българска академия на науките
БД	Басейнова дирекция
БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ГД	Главна дирекция
ДВ	Държавен вестник
ЕС	Европейски съюз
ЕО	Екологична оценка
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗ	Защитена зона от Националната екологична мрежа НАТУРА 2000
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗМ	Защитена местност
ЗТ	Защитена територия
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗВ	Закон за водите
ЗГК	Закон за геодезията и картографията
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ЗЮЛНЦ	Закон за юридическите лица с нестопанска цел
ИАОС	Изпълнителна агенция по околната среда
ИБЕИ-БАН	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, Българска академия на науките
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МС	Министерски съвет
НЕМ	Национална екологична мрежа (Натура 2000)
НПНМ-БАН	Национален природонаучен музей при Българската академия на науките
НИГГГ	Национален институт по геофизика, геодезия и география (БАН)
НИНКН	Национален институт за недвижимо културно наследство
НПО	Неправителствена организация
ОВОС	Оценка за въздействие върху околната среда
ОП	Оперативна програма
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“
ПР	Поддържан резерват
ПП	Природен парк
ПЗ	Природна забележителност
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РДВ	Рамкова Директива за водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите

УВОД

Настоящият анализ е изготвен във връзка с изпълнението на Дейност 1 *Анализи, проучвания, оценки, свързани с подобряване на гражданското участие – Status Quo анализ на прилаганите практики и дейността на отговорните институции в България в сектор спелеология* на проект BG05SFOP001-2.009-0045 „Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология“, финансиран по Оперативна програма Добро управление 2014-2020 г., чрез Европейския социален фонд на Европейския съюз.

Изпълнението на проектните дейности, цели да подпомогне законодателния процес по изграждане и приемане на нормативна уредба в сектор спелеология, като се извърши преглед на дейността на институциите, проучване и пренасяне на добри практики от държави, където има такова действащо законодателство, на базата на които да се разработят и отправят предложения за нормативни документи в областта на спелеологията. По този начин ще се създаде възможност за инициране на съвместна дискусия между държавата, обществени организации, НПО, гражданите и бизнеса по опазване на пещерите, като национално богатство и туристически дестинации.

За постигането на така заложената основна цел на проекта е предвидено постигането и на няколко специфични цели, като:

- Създаване на механизъм на гражданско наблюдение, посредством анализ на прилаганите практики и дейността на отговорните институции в България;
- Идентифициране, проучване и транспониране на добри практики, посредством прочуване на действащата нормативна и поднормативна уредба в областта на пещерите и спелеологията от страните членки на ЕС, отразени в конкретни предложения за подготовка на проект на закон и/или проект за изменение в съществуваща нормативна рамка, в областната на управление и опазване на пещерите в България;
- Извеждане на препоръки и мерки за активното включване на НПО сектора и обществеността при разработването и прилагането на законодателният процес в областта на спелеологията;
- Запознаването на по-широк кръг от заинтересованите страни с опасностите и възможностите от ефективното и ефикасно ползване и управление на пещерите;
- Повишаване на квалификацията на членовете на Българска федерация по спелеология;
- Опазване на пещерите като национално богатство и популяризиране на наличната информация и данни.

Основна и специфични цели на проекта, следва да допринесат за постигане и на трите цели на процедура BG05SFOP001-2.009 „Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“, а именно:

Цел 1: Партньорско управление с гражданите и бизнеса.

Цел 2: Открито и отговорно управление.

Цел 3: Отправяне на препоръки за подобряване процесите по предоставяне на услуги.

Заложеното изготвяне на анализи, проучвания, оценки, свързани с подобряване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология към Дейност 1 от проекта, по своята същност представлява подготовка на Status Quo¹ анализ на прилаганите практики и дейността на отговорните за статута на пещерите институции в България.

Проектът на Закон за пещерите датира от 2009 г., но към момента на изготвяне на настоящият анализ все още не е окончателно приет, като не са приети и нормативни текстове към действащото законодателство, с които да се регламентира опазването и/или управлението на пещерите в България. Изключение от настоящата ситуация са единствено пещерите, попадащи в защитени зони и/или територии, или пещерите с установени прилепни колонии, чието опазване и управление е регламентирано в Закона за опазване на околната среда и Закона за биологичното разнообразие и подзаконовата нормативна рамка. Опазването на пещерите с установено историческо и културно наследство е регламентирано в Закон за културното наследство.

Въпреки изключението в нормативната рамка за тези пещери, същите не са дефинирани като самостоятелни обекти на защита, а по-скоро като местообитания за установените защитени видове и/или като част от защитената територия/зона.

В изготвеният през 2009 г. проект на Закон за пещерите се предвижда всички пещери да са публична държавна собственост, като разпределя функциите за тяхното управление, охрана и предоставяне на концесии, между няколко министерства – Министерство на околната среда и водите, Министерство на регионалното развитие, Министерство на земеделието, храните и горите, Министерство на културата и Министерство на отбраната. В проекта на закон, наред с отговорностите на институциите на национално ниво е предвидено и активно включване на неправителствените организации и граждански сектор (основно, но не само спелеолози и др.) при осъществяване на контрол на обществени начала върху дейностите в пещерите, охраната на отделни пещери, извън границите на националните паркове, участие

¹ От латински: Status quo – "състоянието, в което...", термин в международното право, който изразява съществуващо или съществуващо в определен момент фактическо или правно положение или на, е исторически, политически и дипломатически термин, означаващ настоящето, съществуващо състояние на взаимоотношенията.

в законодателни инициативи и разработване на национални програми и планове за опазване и ползване на пещерите и др. предвидени за внасяне в Министерския съвет. Предвидена е отделна глава, уреждаща статута и функциите на сдруженията на пещерняците.

Проектът на Закон за пещерите е приет на първо четене от Комисията по околната среда и водите към 40^{ото} Народно събрание на Република България, което се явява и последното практическо действие на неговото развитие, като нормативен документ. Без да са налице съществени причини от 2009 г. до момента не е известно да са извършвани действия и/или опити от законодателната власт за неговото окончателно приемане и/или отхвърляне.

Настоящият анализ включва събраната, систематизирана и анализирана информация и данни от:

- Проведените задълбочени проучвания и оценка на националната нормативна уредба и действията на българските институции МОСВ, МРРБ, МЗХГ, МК, МО по отношение на собствеността, управлението, охраната и опазването на пещерите за периода от 2009 до 2018 г.;
- Идентифицираните за всяко ведомство компетентност и отговорности, според специфичните ресори;
- Изведените резултати от проведените работни срещи с представители на държавните институции и НПО, и гражданският сектор в рамките на Дейност 1;
- Анализ на резултатите от проведеното онлайн проучване до заинтересованите страни, в т.ч. Държавни органи, създадени с Конституцията на Република България или с нормативен акт, както и техните служители; Неправителствени организации, както и техните служители; Бизнес; Общественост;
- Публикациите, свързани с управлението, опазването или стопанисването на пещерите и/или карста в България;
- Планове за управление на защитените територии/зони в които попадат пещери;
- Решения на съда по дела, свързани с режимите защитените територии/зони и/или планове им за управление в които попадат пещери;
- Други данни, документи и информация, свързани с предмета на Дейност 1 от проекта.

Анализа цели да даде ясна представа за секторните действия на институциите, законодателните им правомощия, както и да спомогне за идентифицирането на мерки, необходими за тяхното оптимизиране и за подобряване на цялостния процес на разработване и изпълнение на посочените политики.

МЕТОДОЛОГИЯ НА АНАЛИЗА

За целите на настоящият анализ е разработената методология на работа, с цел систематизиране и структуриране на резултатите от извършените проучвания и събрана информация, и данни. Методологията се изразява в прилагане на методически подход и специфична структура, съответстващи на предмета на Дейност 1 и спецификата на нормативните документи.

Методическият подход включва преглед, анализ и оценка на действащите общи и специализирани нормативни актове, указания, планове за управление, решения на съда по конкретни казуси и публикации, които регулират и/или насочват към прилаганите правоотношения в сектор спелеология, както и такива, чрез които същият би могъл да бъде регулиран.

Подходът разглежда отговорностите и задълженията на институциите, както на централната администрация, така и на второстепенните им разпоредители, и общинската администрация в сектора, действащата нормативна уредба и развитието на приложимата нормативна рамка от законови и подзаконови нормативни актове, планове за управление и решения на компетентния съд през последните 10 г. (считано от 2009 г.)

Прилагането на избраният методически подход изисква не само изследване на историята на промените, етапите и тенденциите на развитие на правната уредба в сектор спелеология, но и сравнителен преглед и анализ на нормативните актове, предмет на анализа, както вътре в условно обособената система, така и спрямо правните норми от други сектори и области на действащото законодателство, като опазване на околната среда, опазване на биологичното разнообразие, опазване на защитените зони и територии, управление на отпадъците, опазване на природните богатства, културното и историческо наследство, археологията и др.

Сравнителният анализ предполага и дефинирането и оценка на секторната правна уредба спрямо ангажиментите и правомощията на институциите и съобразяване на оценката спрямо резултатите от проведените проучвания на:

- Институциите по отношение на действията, свързани с опазване и/или управление на пещерите;
- Действащата нормативна уредба относно текстове, регламентиращи собствеността, управлението, охраната и опазването на пещерите;
- Изменения в нормативната уредба, като минимум за периода 2009 - 2018 г.
- Инициативи за подготовка и приемане на Закон за пещерите;
- Причините довели до липсата на специализирано законодателство за пещерите до момента;

- Научни публикации и материали, свързани със законодателството и необходимостта от такова, регламентиращо управлението и опазването на пещерите и карста в България;
- Издадените съдебни решения, свързани с плановете за управление и режимите на защитените зони и територии на които попадат пещери;
- Др. документи и данни.

Неразделна част от използваният методически подход представлява и налагането на определена структура на представяне на резултатите, която не е обвързана, но е повлияна от съществуващата структура, йерархия и взаимовръзки, както на ангажиментите на отделните институции, така и на проучените нормативни актове. Структурата е създадена с единствената цел да позволи задълбочен анализ на характеристиките, комплексността и системността на съответните ангажименти на институциите и приложимата правна рамка, както и да улесни открояването на проблемите и предизвикателствата при конструирането и развитието на секторното законодателство.

Структурата на анализа изисква при проучването на нормативните актове, постановления, публикации и решения в сектор спелеология, да бъдат ясно идентифицирани обектите на правното регулиране и основните компоненти на действащата правна рамка. Където са включени комплексното изследване на задълженията и отговорностите на органите на държавната, местна и административни среди, и разпределението на правомощията между тях, използването на определени способности на регулиране на начина на правно третиране на проблемите и задачите на дейностите, които характеризират сектор спелеология. Съществен елемент от структурата на анализа е сравнителното изследване и съпоставка на основните правни дефиниции и правна терминология, които са в основата на разграничаването на нормативните актове и разпоредби или групи от правни норми по предназначението и действието им спрямо сектор спелеология, други свързани с него системи и подсистеми или отнасянето им към трети, несвързани с темата на анализа, обекти на правно регулиране.

Съществена характеристика на методическия подход е при извършването на анализа на системата от правни норми и административни правила на всички нива да се търси и да се прави непрекъсната съпоставка на правната уредба с административните действия и практическата им приложимост към настоящият момент.

Предметът на анализа е ориентиран в няколко основни взаимосвързани направления:

- Сектор спелеология, административни разпоредби, правна рамка, ангажименти и отговорности;
- Управление – методи и средства;
- Специфични елементи – карст, хидрология, биоразнообразие, опазване, икономически интереси, административни разпоредби, правна рамка;

- Сектор опазване на околната среда – защитени зони, защитени територии, защитени видове, административни разпоредби, правна рамка, ангажименти и отговорности;
- Анализ на групите правни субекти – Държавни органи, създадени с Конституцията на Република България или с нормативен акт; Неправителствени организации; Бизнес; Общественост;
- Обекти на правна защита и приоритети в правното регулиране;
- Отговорност на институциите и степен на нормативна обезпеченост;
- Правен режим и координация на стратегическите и програмно-плановите документи.

В анализа основно са посочени онези елементи, изведени като проблемни или необходими на правната уредба, които следва да намерят ново законодателно решение. Анализът е ограничен до фаза посочване на проблемните места и точки, без това да е последвано и от препоръки на конкретни или възможни законодателни решения. Това ще бъде направено в рамките на изпълнението на Дейност 2 *Съвместни дейности между НПО, като посредници на гражданите и бизнеса, и администрациите за реализация на публични политики и законодателство в областта на спелеологията* по проекта, където ще се направи проучване на действащото законодателство в минимум 5 страни-членки на ЕС и след изготвен SWOT анализ, ще се идентифицират минимум 2 страни от ЕС, за които ще се направи детайлен анализ на приетите секторни разпоредби и установената организация и ред за тяхното прилагане. В резултат на което ще се подготвят конкретни предложения за проект на Закон за пещерите и/или предложения за изменение в съществуващите нормативни документи.

Методическият подход и структурата на анализа като цяло са подчинени на целите на Дейност 1 и на проекта като цяло, залегнали в задълбоченото изследване на въпросите за гаранциите за приложимост и ефективност на правната уредба в сектора, чрез съпоставката и сравнителен анализ на действащата правна уредба, спрямо наличието или необходимостта от конкретни политически, икономически и юридически предпоставки за прилагането ѝ.

При цялостното изготвяне на анализа са взети предвид и общата информация и различни публични и предоставени данни за състоянието на сектор спелеология и свързаните с него сектори и/или елементи, информация за начина на работа на административните органи, търговските дружества – стопанисващи и/или организиращи мероприятия в пещерите, взаимоотношенията с гражданският сектор, участието на местните органи на самоуправление в използването и опазването на пещерите, участието на Неправителственият и граждански сектор при подготовка на законодателна рамка, планове за управление и/или други дейности свързани с управлението и ползването на пещерите.

Анализът не включва преглед и оценка на наказателно-правната материя в областта, доколкото тя е застъпена в Наказателния кодекс.

I. ПРОУЧВАНЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ

Анализът и оценката на институциите, свързани с опазването на околната среда, в това число по отношение на действията, свързани с опазване и/или управление на пещерите, както и рационалното използване на природните ресурси е базиран на изследването на структурата и капацитета на основните институции и ведомства, ангажирани с опазването на околната среда и координираното управление на дейностите в нея, подготовката на кадри и консултациите със заинтересованите и засегнати страни. Тези институции са проследени на национално, регионално и локално равнище².

Опазването на околната среда по отношение на действията, свързани с опазване и/или управление на пещерите е немислимо без адекватни управленски структури. В основата на управлението стои обстоятелството, че този вид дейност обхваща широк кръг от обществени отношения. В тесен смисъл опазването и управлението на пещерите означава законово регламентиране на общите принципи и конкретните правила, насочени към ограничаване на онези дейности, които оказват или могат да окажат въздействие върху тях, като икономическото развитие задължително следва да бъде подчинено на екологичните изисквания.

I.1. ИНСТИТУЦИИ В РЪБЪЛГАРИЯ

Националното ниво е представено от най-важните за околната среда министерства, изпълнителни агенции и държавни институции и техни подразделения. Значително по-голямо внимание е отделено на Министерство на околната среда и водите. По силата на чл. 8 и чл. 9 от основния рамков закон (ЗООС), *„държавната политика по опазване на околната среда се осъществява от министъра на околната среда и водите“*, като *„държавната политика по опазване на околната среда се интегрира в секторните политики - транспорт, енергетика, строителство, селско стопанство, туризъм, промишленост, образование и други, и се осъществява от компетентните органи на изпълнителната власт“*.

Другите ведомства имащи отношение към опазването на околната среда са останалите министерства (*Министерството на регионалното развитие благоустройството, Министерство на земеделието, храните и горите, Министерство на културата, Министерство на туризма, Министерство на образованието и науката, Министерство на финансите, Министерство на младежта и спорта, Министерство на отбраната,*

² Виж приложение № 3 от анализа за прилаганите практики и дейността на отговорните институции в България в сектор спелеология.

Министерство на вътрешните работи), комитетите и агенциите. В различните държавни ведомства предизвикателствата на околната среда са застъпени в различна степен. Компетентни органи по смисъла на ЗООС (чл. 10, ал. 1) са:

1. Министърът на околната среда и водите;
2. Изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по околна среда;
3. Директорите на регионалните инспекции по околната среда и водите (РИОСВ);
4. Директорите на басейновите дирекции;
5. Директорите на дирекциите на националните паркове;
6. Кметовете на общините, а в градовете с районно деление - и кметовете на районите;
7. Областните управители.

Министърът на околната среда и водите е отговорен за формирането и прилагането на националната природозащитна политика. Министерството разработва и прилага политиката и стратегията за опазване на околната среда по компоненти, отговаря за рационално управление и използване на водите и подземните природни богатства, за управление на дейностите, свързани с отпадъците и опасните вещества, за опазване на биологичното разнообразие, за ограничаване на вредните физични фактори и осъществява контрола върху състоянието на околната среда. Чрез регионалните и специализираните си структури МОСВ извършва контрол и управление на повечето от категориите защитени територии, прилага въведените законоустановени режими в тях, има водеща роля в поставянето на природозащитните приоритети и съответстващото им финансиране от националния бюджет и фондовете на ЕС.

Дирекция „Национална служба за защита на природата“ (НСЗП) – специализирана дирекция на МОСВ за управление, контрол и опазване на биологичното разнообразие, защитените природни обекти и природните екосистеми. Дирекцията има функциите да подготвя проекти на нормативни актове в областта на защита на природата, както и проекти на нормативни актове за процедури по чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие, в т.ч. за съвместени процедури с оценка на въздействието върху околната среда на инвестиционни предложения, с екологична оценка на планове и програми; провежда процедури за обявяване и промени на защитени територии и защитени зони; провежда процедури по възлагането, приемането или утвърждаването на планове за управление на защитени територии и защитени зони; провежда процедури по оценка за съвместимостта на инвестиционни предложения, проекти, планове и програми и участва в съвместени процедури по реда на глава шеста от Закона за опазване на околната среда и др. Дирекцията осигурява цялостния процес на разработване и управление на изпълнението на национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000, наричана по-нататък „НПРД“, като

допринася за постигането на нейните цели и резултати, както и предоставя информация за Националната екологична мрежа.

Приоритетните рамки за Натура 2000 представляват инструмент за планиране, насочен към засилване на хоризонталната интеграция на НАТУРА 2000 в останалите секторни политики, чрез които да се идентифицират и мобилизират различните финансови източници за устойчивото управление на мрежата. Българската Национална приоритетна рамка за Натура 2000, включва над 100 мерки, предвидени за финансиране чрез различните оперативни програми. Определянето на структура, която да бъде ангажирана с управлението на рамката е част от задачите по проект BG16M1OP002-3.001-0001 „Управленски подход за мрежата Натура 2000“, който се изпълнява с финансовата подкрепа на оперативна програма „Околна среда 2014-2020 г.“. Целта на проекта е на база на различни анализи и с активното участие на заинтересованите страни да бъде избран най-ефективния модел за управление на мрежата „Натура 2000“ в България, включително за разработване на плановете за управление на защитените зони, предвид големия им брой.

Разработеният по проект „Управленски подход за мрежата Натура 2000“ вариант за управление на защитените зони в страната бе представен на Национална кръгла маса за управлението на мрежата Натура 2000 в България. Подходът е съобразен с последните тенденции на ниво ЕС - необходимост от изграждане на капацитет, децентрализация на процеса и въвличане на местните общности. Предвижда се да бъдат създадени Национален орган за управление на мрежата Натура 2000 в Министерство на околната среда и водите и регионални органи за управление на защитените зони в областните администрации. Предвидено е още функционирането на Национален консултативен съвет за Натура 2000 към националния орган и Комитети на заинтересованите страни към регионалните органи, с което да се обезпечи активното участие на всички заинтересовани страни и постигане на заложените цели.

Следва да бъде отбелязано, че съгласно посоченото в част I „Тематични области“, т. 2 „Опазване, съхранение и увеличаване на природния капитал“ от Работен документ на службите на Комисията - преглед на изпълнението на политиките на ЕС в областта на околната среда от 2019 г. (Доклад за България), „... България не е постигнала никакъв напредък ... по отношение на създаването на органи за управление на защитените зони по „Натура 2000“. Органи за управление са налице само за защитените зони, които се припокриват с трите национални парка и шестте природни парка. Макар за тези девет обекта да има плановете за управление, някои от тях са отдавна остарели. Такива плановете са въведени и за много малък брой други защитени зони по „Натура 2000“.

Дирекция „Управление на водите“ (УВ) – специализирана дирекция на МОСВ. Осъществява управлението на водите на национално ниво, чрез: разработване на проекти на нормативни актове в областта на управлението на водите; управление на речните басейни, в т.ч. опазване на околната среда в морските води чрез: участие в разработване и прилагане на стратегии и нормативни актове в областта на управлението на речните басейни; участие в разработването и прилагането на стратегии и нормативни актове в отраслите във водния сектор и др.

Главна Дирекция Оперативна програма „Околна среда“ изпълнява функциите на управляващ орган на Оперативна програма „Околна среда“ (ОПОС) за програмните периоди на Кохезионната политика на ЕС и всички произтичащи от това задължения и отговорности съгласно регламентите на ЕС, Кохезионния фонд и Структурните фондове.

В направление „превантивна дейност“ водеща роля има Дирекция „Екологична оценка, оценка на въздействието върху околната среда и предотвратяване на замърсяването“ – специализирана дирекция на МОСВ, която осъществява политиката по оценка на въздействието на планове, програми и инвестиционни предложения върху околната среда и човешкото здраве, чрез: разработване на проекти на нормативни актове, методики, инструкции и други актове в областта на оценката на въздействието върху околната среда на инвестиционни предложения, които са съвместени с процедури по чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие, в т.ч. общи процедури по чл. 109, ал. 1 или 2 и по чл. 117, ал. 1 или 2 от Закона за опазване на околната среда, както и в областта на екологичната оценка на планове и програми; разработване, координация и контрол на прилагането на планове за действие във връзка с прилагането на европейското законодателство; докладване по прилагане на националното законодателство с европейското и международното законодателство; провеждане и координиране на процедурите по ОВОС на инвестиционни предложения от компетентността на министерството, в т.ч. координиране на оценката за съвместимост, в случаите на провеждане на съвместени процедури по ОВОС с процедури по реда на чл. 31 от ЗБР и подпомагане на контрола на издадените решения; провеждане и координиране на процедурите по екологична оценка на планове и програми от компетенциите на министерството, в т.ч. координиране на оценката за съвместимост, в случаите на провеждане на съвместени процедури по ЕО с процедури по реда на чл. 31 ЗБР и подпомагане на контрола на издадените решения; организация на работата на Висшия експертен екологичен съвет; поддържане на публични регистри и др. Съставът на дирекцията, покрива експертната по различните компоненти на околната среда – геоложка основа, земи и почви, КАВ, води, отпадъци, физични фактори и др.

Министерството на околната среда и водите работи в тясно взаимодействие със своите структури на национално и регионално равнище.

Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС) е администрация към Министъра на околната среда и водите за осъществяване на ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на контрола и опазването на околната среда в България. Агенцията проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) и информацията за състоянието на компонентите на околната среда, включително биоразнообразието за територията на цялата страна. Тя е и Национален референтен център в рамките на Европейската агенция по околна среда.

Главна дирекция „Лабораторно-аналитична дейност“ – специализирана дирекция на ИАОС, извършва лабораторно-аналитична дейност, свързана с набиране и анализ (*напр. анализи свързани с качеството на повърхностни, подземни, отпадъчни, питейни и минерални води*); на проби от околната среда, управлява НСМОС по заявка от басейновите дирекции за управление на водите, регионалните инспекции по околната среда и водите, външни клиенти, както и по сигнали и жалби на граждани, правителствени и неправителствени организации.

Дирекция „Мониторинг и оценка на околната среда“ – специализирана дирекция на ИАОС, администрира НСМОС по компоненти и фактори; извършва анализи и оценки на състоянието на околната среда по компоненти и фактори; разработва и прилага индикатори и методологии за оценка на състоянието и въздействието върху околната среда; изготвя национално представителна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси чрез ежедневни бюлетини и ежегоден Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България; разработва, поддържа и развива специализирани регистри по компоненти и фактори на околната среда; събира, анализира и предоставя данни за радиационното състояние на компонентите на околната среда на национално ниво.

Регионалните инспекции по околна среда (РИОСВ) са административни структури към министъра на околната среда и водите, осигуряващи провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално равнище. РИОСВ са компетентен орган за управлението на защитени територии, които нямат обособени административни структури и се намират извън националните и природни паркове. Такива са много от влажните зони с национално и международно значение.

Дирекция „Контрол на околната среда“ – (специализирана администрация, подпомагаща осъществяването на правомощията на директора на РИОСВ) с направления „Опазване чистотата на атмосферния въздух и вредни физични фактори“, „Комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването“ (КПКЗ), „Екологична отговорност и доброволни ангажименти“ и др., като извършва дейности, свързани със: опазване на въздуха, водите и почвите от замърсяване и увреждане чрез осъществяване на превантивен, текущ и последващ контрол върху състоянието и ползването им и източниците на тяхното замърсяване; контрол за изпълнение на мерките, параметрите и изпълнението на условията и изискванията в издадените в съответствие със законодателството по околна среда административни актове, разрешения, разрешителни, регистрационни документи и др.; уведомяване на общинските органи за необходимостта от разработване на общински програми, контрол по изпълнението на мерките в общинските програми, разработени в съответствие с изискванията на законодателството по опазване на околната среда; изготвяне на становища при процедурите по издаване на решения, разрешения, разрешителни и регистрационни документи в съответствие с изискванията на законодателството по околна среда; контрол по изпълнение на задълженията по екологична отговорност, в това число по изпълнение на програми за отстраняване на екологични щети и по Закона за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети (ЗОПОЕЩ) и др.

Дирекция „Превантивна дейност“ (специализирана администрация, подпомагаща осъществяването на правомощията на директора на РИОСВ) с направления „Екологична оценка и оценка на въздействието върху околната среда“, „Биологично разнообразие, защитени територии и зони“ и „Специализирани регистри“ извършва дейности, основно свързани със: провеждане и координиране на процедурите по глава шеста от ЗООС (ЕО и ОВОС) и/или процедурите по реда на наредбата по чл. 31а от ЗБР; контрол по спазването на забраните или ограниченията на дейности, въведени със заповедите по чл. 12, ал. 6 и чл. 19 от ЗБР и/или с план за управление на защитена зона, ако има такъв; организация на процеса на участие на обществеността при вземане на решения в областта на околната среда; съгласуване на дейности, които собствениците и ползвателите планират да извършат в защитените територии, ако липсва план за управление или те не са предвидени в плановете и проектите по глава четвърта от ЗЗТ, независимо от разрешенията, които се изискват по други закони; окомплектоване на документация и участие в процедурите по обявяване и промяна на защитените територии по реда на глава трета от ЗЗТ; извършване на проверки на защитените територии и защитените зони по изпълнение на режимите, определени в заповедите за обявяването им и плановете за управление, ако има такива; поддържане и управление на локални информационни масиви и бази данни (регистри) за състоянието на околната среда.

Басейновите дирекции за управление на водите (БД) са административни структури към министъра на околната среда и водите, които осъществяват управлението на водите на басейново ниво. Басейновите дирекции са организирани в райони за басейново управление на водите, определени със Закона за водите.

Национални паркове (НП)³ - Националните паркове в България представляват защитени територии определени от Закона за защитените територии в България, които са държавна собственост. В тях не се включват селища, а екосистемите са изцяло с естествен произход и с голямо разнообразие на растителни и животински видове и местообитания. В България са обособени 3 национални парка с обща площ 193 000 хектара, образувана на основание чл. 46, ал. 1, т. 2 и чл. 49 от Закона за защитените територии и със заповед на министъра на околната среда и водите се определят, като самостоятелно юридическо лице на пряко подчинение на Министерството на околната среда и водите.

Предмета на дейност на НП е свързана с: управление и охрана на националните паркове; Прилагане на Плана за управление; Възлагане на дейности, предвидени в Плана за управление и устройствените планове и проекти; Координация и контрол върху дейности, осъществявани от други органи, организации и лица; Мониторинг на компонентите на околната среда и поддържане на база данни; Санкциониране на нарушители.

Природни паркове (ПП) - за природни паркове се обявяват територии, включващи разнообразни екосистеми с многообразие на растителни и животински видове и на техните местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа. Природните паркове се управляват с цел:

1. поддържане на разнообразието на екосистемите и опазване на биологичното разнообразие в тях;
2. предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности;
3. устойчиво ползване на възобновимите природни ресурси при запазване на традиционни форми на поминък, както и осигуряване на условия за развитие на туризъм.

Изпълнителната агенция по горите създава специализирани дирекции на природни паркове за изпълнение на плановете за управление на природните паркове.

³ Виж приложение № 3 от анализа за прилаганите практики и дейността на отговорните институции в България в сектор спелеология.

Министерски съвет (МС) - е централен колективен орган на изпълнителната власт с обща компетентност, който координира дейността на другите органи на изпълнителната власт за осъществяването на единна държавна политика. МС осъществява дейността си въз основа на принципите на законност, публичност, колегиалност, централизация и координация при формирането и провеждането на политиките, на децентрализация на оперативните функции по осъществяване на изпълнителната власт и на взаимодействие и сътрудничество. При осъществяване на своята дейност МС взаимодейства с Народното събрание, президента, омбудсмана, Конституционния съд, органите на съдебната власт и другите държавни институции, невключени в системата на изпълнителната власт, както и с органите на местното самоуправление. МС провежда единна информационна политика за дейността на правителството и на неговата администрация.

Дирекция „Икономическа и социална политика“ в МС подготвя експертни становища по целесъобразността на внесените за разглеждане от Министерския съвет проекти на стратегии, програми и актове, свързани с икономическото, инфраструктурното и социалното развитие на страната; подпомага разработването на общата политика за административното регулиране на стопанската дейност; подпомага и координира изпълнението и мониторинга на хоризонталните политики; осигурява координацията и подпомага дейността на администрациите по изпълнението на програмите и проектите за публично-частното партньорство, концесиите и инвестициите; осигурява координация при разработването, актуализацията, оценката и изпълнението на национални програми за интегрирано развитие на инфраструктурата; поддържа интернет базиран национален концесионен регистър и поддържа информационна система за инвестиционни проекти за интегрирано развитие на инфраструктурата; организира процесуалното представителство и правната защита на Министерския съвет и на неговите актове и на актовете на министър-председателя пред Комисията за защита на конкуренцията и пред всички съдебни инстанции по дела, свързани с концесии.

Дирекцията е секретариат на Координационен съвет по концесиите, чиито функции са свързани с приема и чрез председателя си предлага на Министерския съвет за одобряване Националната стратегия за развитие на концесиите, плана за действие за държавните концесии, както и изменения и допълнения в тях; координира действията по изпълнение на плана за действие за държавните концесии; обсъжда и дава насоки за отстраняване на системни проблеми, свързани с възлагането на концесиите и с изпълнението или прекратяването на концесионните договори; възлага на АПСК извършването на извънредни проверки на определени концесионни договори; приема годишен доклад за състоянието на концесиите въз основа на одобрените от Министерския съвет годишни отчети на концедентите и на обобщената информация за концесионните договори, предоставена от АПСК.

Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) и съответно министърът, провеждат държавната политика в областта на регионалното развитие и благоустройството. Съгласно чл. 3 ал. 1 на ЗУТ министърът *„ръководи осъществяването на държавната политика по устройство на територията, координира дейността на централните и териториалните органи на изпълнителна власт, на органите на местното самоуправление и местната администрация, ...и упражнява контрол върху цялостната дейност по устройство на територията“*. В своята дейност министърът се подпомага от съответните структури, от които най-тясно свързани са:

Дирекция „Концесии и търговски дружества“, която организира и осъществява концесионната политика и дейностите по предоставяне на концесии за строителство върху имоти - държавна собственост, водоснабдителни и канализационни системи, концесии за услуги и/или строителство и на други обекти от обществен интерес - обекти на концесия, предвидени със закон; организира подготвителни действия и внася предложения за предоставяне на държавни концесии за обекти от обществен интерес във всички неуредени от специален закон случаи;

Дирекция „Държавна собственост“, която подпомага министъра при разработването на политика по управлението и разпореждането с имоти - държавна собственост, и при осъществяването на методическо ръководство при управлението и разпореждането с имоти - държавна собственост.

Министерство на земеделието и храните и горите (МЗХГ) е институцията, отговорна за формулирането и прилагането на националната селскостопанска политика, както и прилагането на общата селскостопанска политика на ЕС. В своята дейност министърът се подпомага от съответните структури, от които най-тясно свързана е Дирекция „Обща политика в областта на хидромелиорациите и рибарството“, която изготвя, участва в разработването и съгласува проекти на нормативни актове, свързани с хидромелиорациите и комплексното използване на водните ресурси, за развитие на хидромелиорациите, включително за изграждане, ремонт и поддържане на хидромелиоративния фонд, и предлага хидромелиоративни обекти за включване в инвестиционната програма на министерството за проектиране, изграждане, ремонт и реконструкция с цел ефективно използване на водите за напояване.

Изпълнителна агенция по горите (ИАГ) и подчинените ѝ структури са отговорни за стопанисването и опазването на земите и биологичните ресурси в горския фонд, регламентирането на ползванията на горските ресурси, възобновяването на горите, управлението на природните паркове и превенцията на браконьерството.

Дирекция „Контрол по опазването на горските територии“ подпомага изпълнителния директор при осъществяването на правомощията му по Закона за горите и подзаконовите актове по прилагането му, свързани с контрола по опазване на горските територии; осъществява координация и взаимодействие с неправителствените организации в областта на контрола по опазване на горските територии; координира, контролира и отчита дейностите по контрола по опазване на горските територии.

Дирекция „Наука и международна дейност“, подпомага изпълнителния директор при осъществяването на дейности, свързани с осъществяването на националната горска политика, на националните стратегически горски документи, програми и други документи в областта на горската политика; осъществява контакти, организира и координира участието на агенцията в работата на помощните органи на Европейската комисия в областта на горското стопанство и свързаните с него сектори - околна среда, селски райони, статистика.

Министерство на енергетиката провежда държавната политика в областта на геоложките изследвания и управлението на подземните богатства с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност и привличането на инвеститори, като извършва действията, предвидени в Закона за подземните богатства; управлява Националния геоложки фонд и Националното скално фондово хранилище.

Дирекция „Природни ресурси, концесии и контрол“ участва в разработването и провеждането на държавната политика и стратегия по управление на подземните богатства и развитие на минната индустрия с цел устойчивото развитие на страната, националната сигурност и привличането на инвеститори на територията на България, в континенталния шелф и в изключителната икономическа зона в Черно море; координира и провежда обществени поръчки за определяне на изпълнител и възлагане на инвестиционни и на други проекти за геоложко и геоекологично изучаване на територията на Р.България, в континенталния шелф и в изключителната икономическа зона в Черно море. Дирекцията организира набирането, поддържането в актуално състояние и съхраняването на данните по чл. 32, ал. 1, т. 1 от Закона за кадастъра и имотния регистър, както и създаването и поддържането на специализирани карти, регистри и на информационна система въз основа на тези данни и въз основа на данни от кадастъра; организира и подготвя издаването на удостоверения за регистрирани открития на находища; организира създаването на метаданни за масивите от пространствени данни и услугите за тях в областта на геологията; представлява страната и министерството в областта на геологията и опазването на земните недра пред Асоциацията на европейските геоложки служби.

Министерство на културата (МК) прилага компетенциите си по опазване на културно наследство, чрез:

Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство“ осъществява предварителен, текущ и последващ контрол за спазване изискванията на ЗКН и на издадените въз основа на него актове, свързани с извършването на теренни и подводни археологически проучвания; организира процедури по съгласуване и издаване на разрешения, за които компетентен орган е министърът на културата. На основание чл. 160, ал. 2 и 3 от ЗКН, във връзка чл. 72, ал. 5 от ЗКН и чл. 5, ал. 2 от Устройствения правилник на МК, при установени следи от човешка дейност в пещери, комисията следва да констатира новооткритите археологически находки и структури и да даде предписания за предстоящи действия.

Национален институт за недвижимо културно наследство (НИНКН) - дейността на института включва изучаването и документирането на паметниците на културата, тяхната юридическа защита и контрола върху опазването им, поддържането и управлението на Националния архивен фонд на недвижимото културно наследство, проектирането и изпълнението на мащабни консервационно-реставрационни работи на територията на цялата страна. С приемането на Закона за културното наследство (в сила от 10.04.2009 г.) НИПК е преименуван в Национален институт за опазване на недвижимите културни ценности. Дадено му е определение като държавен културен институт с национално значение, с научноизследователски и експертни функции в областта на недвижимото културно наследство и със задача да подпомага министъра на културата при упражняването на неговите правомощия по провеждане на държавната политика в областта на опазването и популяризирането на недвижимите културни ценности.

Министерство на икономиката, осъществява взаимодействие с министерства, агенции и неправителствени организации по отношение на дейностите за развитие на ниско въглеродна и ресурсно ефективна икономика, опазване на околната среда и ограничаване на изменението на климата съобразно функционалната си компетентност.

Министерство на туризма, чрез Дирекция „Туристическа политика“ осъществява държавната политика в областта на туризма, разработва изпълнението на Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма и на стратегии за развитие на отделни видове туризъм, както и краткосрочни програми и планове за прилагането им; подпомага дейността по привличане на инвестиции и съдейства за реализиране на проекти за устойчиво и балансирано развитие на туризма на национално, регионално и местно ниво, включително за изграждането и развитието на инфраструктурата, свързана с туризма, както и подпомага

дейността по създаването на национална мрежа от туристически информационни центрове, функциониращи въз основа на единни стандарти.

Министерство на вътрешните работи - за осъществяване на политиките по превенция, противодействие на престъпността, опазване на общественя ред, защита на националната сигурност, защита на правата и свободите на гражданите, МВР извършва следните информационна, контролна и превантивна дейност. Дирекция „Управление на собствеността и социални дейности“ – дирекция от общата администрация на МВР подпомага министъра на вътрешните работи при провеждане на политики във връзка с управление, придобиване и разпореждане с недвижими имоти и движими вещи - държавна собственост, предоставени на МВР; изготвя актове на министъра на вътрешните работи, свързани с придобиването, управлението и разпореждането с недвижими имоти и движими вещи - държавна собственост; изготвя предложения, свързани с промяна на собствеността, и предлага предприемане на разпоредителни действия по отношение на недвижимите имоти и движимите вещи на МВР и др.

Министерство на образованието и науката (МОН), чрез Дирекция „Наука“ осъществява националната политика в областта на науката, технологичното развитие и иновациите; подпомага и участва в изпълнението на националната стратегия за наука в подготовката на съпътстващи релевантни документи; разработва и предлага за утвърждаване научни програми в съответствие с националните приоритети и приоритетите на Европейския съюз, както и програми и проекти с регионално значение; набира данни и подготвя предложения за състоянието на научния потенциал, съществуващата материална база и инфраструктурата; организира периодична оценка на научноизследователската система, което включва оценката на научните институции, финансовите инструменти, в т.ч. публични фондове за наука и иновации, научни програми и научни инфраструктури; организира мониторинг и анализ на дейността на Фонд „Научни изследвания“ и дава насоки за разработване на годишната оперативна програма на фонда; поддържа бази данни и лиценз за реферирани научни издания; разработва и изпълнява Пътна карта за развитие на националната научна инфраструктура и за участие на национални консорциуми в паневропейските изследователски съоръжения на базата на регулярна международна оценка и валидация; стимулира участието на млади изследователи, като организира и подпомага провеждането на национални, регионални и европейски инициативи; разработва и прилага правила за разпределение и контрол на средствата, отпускани целево от държавния бюджет за присъщата на държавните висши училища научна или художествено-творческа дейност; отговаря за прилагането и изпълнението на ангажиментите на Република България, произтичащи от членството ни в Европейския съюз, в областта на науката в контекста на

обновената Лисабонска стратегия и визия 2020; осъществява обща координация на рамковите програми за научни изследвания, технологично развитие, демонстрационни дейности, иновации, конкурентоспособност и ядрени изследвания, на Програмата за сътрудничество в областта на науката и техниката (КОСТ) и на участието в съвместните изследователски центрове; координира и подпомага участието на България в съвместните технологични инициативи, в Европейския институт за иновации и технологии, в съвместните програмни инициативи и в постоянните и временните работни формати на Европейската комисия и на Съвета по въпросите на науката, трансфера на знания и иновациите; подготвя участието от страна на министерството в съветите по конкурентоспособност във формат министри на науката; участва в отворения метод за координация на националните политики в областта на науката на страните - членки на Европейския съюз; инициира, администрира и участва в разработването на проекти по програми, финансирани със средства на Световната банка и други донори, които отговарят на целите и приоритетите на правителствената политика в областта на науката; по нареждане на министъра организира разработването на аналитични документи, свързани с развитието на науката; предлага схеми за финансово подпомагане при участието на български учени и научни организации в международни научни проекти и в международни конференции на конкурсна основа; съгласувано с министъра организира дейността на Национален съвет за наука и иновации и подготвя документите, свързани с работата му; участва в подготовката на междудържавните и междуведомствените споразумения, програми, протоколи и неправителствени споразумения за научно-техническо сътрудничество и научен обмен; отговаря за изпълнението на задълженията на министерството по двустранните споразумения за научно-техническо сътрудничество; изпълнява дейности за осъществяване на политиката на правителството за подобряване връзката „Наука – Бизнес“; провежда инвентаризация на научното оборудване и води регистър за неговата реализация; отговаря за изработването, актуализирането и прилагането на нормативните актове и на индивидуалните и общите административни актове, свързани с функционалната ѝ компетентност; участва в синхронизирането на националното законодателство с актовете на Европейския съюз, свързани с функционалната ѝ компетентност.

Министерство на финансите (МФ), чрез Дирекция „Държавни помощи и реален сектор“ подпомагане министъра на финансите при изпълнение на правомощията му като националният орган, който отговаря за наблюдението, прозрачността и координацията на държавните помощи и при изпълнение на държавната политика, относно ефективното и ефикасно разходване на публични средства, вкл. и във връзка с публични и публично-частни инвестиционни проекти. Отдел „Методология, наблюдение и координация на държавните

помощи“ към дирекцията оказва съдействие за законосъобразното предоставяне на държавни и минимални помощи, спазване на условията за прозрачност чрез осъществяване на наблюдение, координация и взаимодействие с Европейската комисия в областта на държавните помощи и оценка на мерки и уведомления за помощ; подпомагане на администраторите на държавна и минимална помощ, чрез предоставяне на методологическа помощ, извършване на оценка за съответствие и съвместимост, поддържане на информация за предоставените държавни и минимални помощи и др.

Организиране изпълнението на правомощията на министъра на финансите по отношение държавната политика относно ефективното и ефикасното разходване на публични средства при реализирането на публично-частни инвестиционни проекти се осъществяват чрез отдел „Публични инвестиции, участия и концесии“, който съгласува предложения за откриване на процедури по предоставяне на концесии и придружаващите ги документи съгласно нормативната уредба, при спазване принципите на законосъобразност, публичност и прозрачност; изразява становища по финансовите обосновки по чл. 35, ал. 1, т. 4 от Устройствения правилник на Министерския съвет и на неговата администрация на проекти на актове за предоставяне на концесии и даване на разрешения за търсене и проучване и за проучване на подземни богатства; Координация по спазването на законодателството в областта на държавните помощи при структурирането на финансови модели в публични и публично-частни инвестиционни проекти, включително проекти реализирани с използването на средства от фондовете на Европейския съюз, предоставянето на концесии, както и дивидентната политика на държавата в държавните предприятия и търговски дружества с над 50 на сто държавно участие в капитала и др.

Министерство на младежта и спорта (ММС) - провежда единната държавна политика в областта на младежта, спорта и социалния туризъм, като подкрепя спортното развитие, съобразно с приетите планове за развитие.

Министерство на отбраната (МО), чрез Главна дирекция „Инфраструктура на отбраната“ подпомага министъра при формирането и реализирането на политиката по управление на военната инфраструктура на министерството и на инвестициите в строителството; подпомага министъра при изпълнение на правомощията му по Закона за устройство на територията – одобряване на инвестиционни проекти и издаване на разрешения за строеж, откриване на строителния процес, приемане и въвеждане на строежите в експлоатация и др.

Българската академия на науките (БАН) е водещ научен и експертен център на България. В нея се провеждат научни изследвания, обучение и дейности от национално и международно значение.

Институтът по биоразнообразие и екосистемни изследвания (ИБЕИ) извършва научни изследвания в областта на теоретичните и приложните аспекти на екологията, биоразнообразието, опазването на околната среда и устойчивото ползване на биологичните ресурси. Приоритетни направления в научната дейност на ИБЕИ са:

- изучаване на структурата, функционирането и еволюцията на организмовия свят, биотичните съобщества, екосистемите и ландшафтите;
- опазване на живата природа, подходи и методи за устойчиво управление на защитените природни обекти и биологичните ресурси;
- изучаване на екологията и биологията на икономически и социално значими видове;
- оценката на екологичния риск, качеството на околната среда и въздействията върху нея;
- разработка на подходи и методи за оценка на състоянието на биоразнообразието, биомониторинг и системи за биобезопасност.

Националният природонаучен музей (НПМ-БАН) е научна институция, в която работят водещи специалисти в областта на класическите естествени науки и експертен център в областта на природозащитата. НПМ се явява национален център по биоспелеология и проучване и опазване на прилепната фауна, както и основно изследователско звено в областта на ентомологията, археозоологията и палеонтологията на гръбначните животни. НПМ-БАН е основен изследователски център за България в областта на биоспелеологията и проучване и опазването на прилепната фауна, ентомологията, палеонтологията на гръбначните животни и археозоологията.

Към НПМ-БАН функционират и Център за изследване и защита на прилепите (ЦИЗП), който се занимава се с проучване на разпространението и биологията на всички видове прилепи в България, популяризиране на тяхното значение, разработване на планове и стратегии за тяхната защита и управление на значимите местообитания и Изследователски център по биоспелеология, в който се изследва подземната фауна, описването на новите видове и каталогизирането на животните, живеещи в пещерите от тяхното улавяне, пренасяне до лабораториите и разпределяне до определянето и публикуването на резултатите и Национален институт по Геофизика, Геодезия и География, научноизследователско направление „Климатични промени, рискове и природни ресурси“ към БАН - провежда фундаментални и приложни изследвания в областта на геофизиката, сеизмологията, сеизмичната механика, сеизмичното инженерство, геодезията и географията.

Национален археологически институт с музей - работи върху цялостното изследване на материалната и духовната култура на племената и народите, населявали днешните български земи от най-дълбока древност до XVIII в. НАИМ-БАН е национален център и координатор на всички теренни археологически проучвания на територията на България и осъществява научен и методически контрол над тях. Археологическият музей е най-големият в България и със своите експозиции е един от най-важните центрове в страната за популяризиране миналото на днешните български земи. Със своя научен и музеен потенциал НАИМ-БАН е най-голямата научно-изследователска институция за археология в Югоизточна Европа..

Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ) е учредено на 11 декември 1996 година с участието на 1/3 от общините. В средата на 1997 г. броят на общините става 2/3, което дава право на Сдружението да бъде легитимен представител на местната власт, да представлява и защитава нейните интереси. Дейността на НСОРБ е фокусирана в три основни направления: представителство и защита на общините пред органите на централната власт: изследвания, анализи, оценка и разработване на предложения за промяна и усъвършенстване на политиката по отношение на местното самоуправление; подкрепа на общините при осъществяване на техните правомощия: проучване мненията на общините и разработване на консенсусни позиции и стратегии и участие в български и международни форуми и организационно укрепване на НСОРБ.

1.2. ОТГОВОРНОСТИ И ЗАДЪЛЖЕНИЯ

Министърът на околната среда и водите е централен и основен орган в сектора на околната среда в България. Той, чрез министерството на околната среда и водите отговаря за изготвянето и изпълнението на националната политика в областта на околната среда, за разработването на система от разпоредби за опазване на околната среда, както и за координирането и контрола на защитата, опазването и рационалното използване на природните ресурси, политиката за управление на отпадъците и политиката за управление на водите. МОСВ отговаря и за координацията и управлението на финансовите ресурси по въпросите на околната среда, включително за оперативна програма „Околна среда“. Министърът на околната среда и водите ръководи, чрез Изпълнителната агенция по околна среда Националната система за мониторинг на околната среда; координира контролните правомощия на другите органи на изпълнителната власт по отношение на околната среда; осигурява събирането и предоставянето на информация за състоянието на околната среда; утвърждава методики за контрол на компонентите на околната среда; осъществява други дейности, свързани с опазването и управлението на околната среда в съответствие със специалните закони.

Изпълнителната агенция по околна среда към министъра на околната среда и водите осъществява ръководството на Националната система за мониторинг на околната среда и осъществява управленски, координационни и информационни функции за опазване на околната среда.

Регионалните инспекции по околната среда и водите, дирекциите на националните паркове и басейновите дирекции осигуряват провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално равнище. 16-те РИОСВ представляват териториалните звена на МОСВ. Те изпълняват регулаторни, информационни, мониторингови и контролни функции, като основната им дейност е да прилагат законодателството за околната среда. РИОСВ имат правомощия да налагат санкции и да контролират ефективността на общините и другите участници.

Четирите басейнови дирекции са регионални органи на министерството, отговарящи за управлението на водните басейни. Те обхващат четирите района на речните басейни в България — Дунавски, Черноморски, Източнобеломорски и Западнобеломорски. Други регионални органи на МОСВ са национални паркови дирекции, чиито задачи включват изготвяне и изпълнение на плановете за управление на парковете. При провеждане на своята дейност ДНП осигурява провеждането на държавната политика по опазване и поддържане на разнообразието от екосистеми и естествените процеси, протичащи в тях, защита на дивата природа, опазване и поддържане на биологичното разнообразие и предоставяне на възможности за развитието на научни, образователни и рекреационни дейности в поверените ѝ защитени територии (чл. 5, ал. 1 от Правилник за устройството и дейността на дирекциите на националните паркове).

Основните административно-териториални единици на самоуправление в България са общините. Техните правомощия варират от пълни правомощия по отношение на предоставяне на информация и подкрепа за административни процедури като стратегическа екологична оценка и оценка на въздействието върху околната среда, за които отговарят РИОСВ. Те могат също да участват в процедури за определяне на защитени територии и изготвяне на плановете за управление на такива територии.

Областните управители осигуряват провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на територията на областта, като координират работата на органите на изпълнителната власт и техните администрации на територията на областта по отношение провеждането на държавната политика по опазване на околната среда; координират дейностите по провеждане на политиката по опазване на околната среда между общините на територията на областта и издават наказателни постановления за актове, съставени по реда на ЗООС.

Централните, регионалните и местните администрации следва да изпълняват собствените задачи и да си сътрудничат ефективно в рамките на система на многостепенно управление.

Разпределението на отговорностите между отделните основни министерства с отраслови функции е довело до обособяването на самостоятелни подсистеми от нормативни актове към всеки отраслов закон, а законодателят не е предвидил нужните обединителни механизми, които достатъчно ефективно да осигурят единодействие в областта на опазването и управлението на пещерите, като и съхраняване на биологичното разнообразие. Решаващи в това направление могат да бъдат законодателните решения по собствеността на пещерите, разпределението на отговорностите между държавата и общините, прилагането на подходящи икономически регулатори и механизми за комплексно развитие на сектора и изграждане на ефективни системи за мониторинг и контрол по изпълнението на изискванията към опазването на околната среда. В повечето случаи българските компетентни органи транспонират своевременно и правилно директивите за опазването на природата, но недоброто прилагане и изпълнение на законодателството в областта на околната среда все още представлява основна причина за процедурите за нарушение. Нестабилните политики и липсата на доверие в ключови публични институции като съдебната система стават причина гражданите и природозащитните НПО да сезират Европейската комисия във връзка с предполагаеми нарушения на законодателството не само в областта на околната среда, но и в области, които не са обхванати от правото на ЕС.

1.3.ДЕЙСТВИЯ, СВЪРЗАНИ С ОПАЗВАНЕ И/ИЛИ УПРАВЛЕНИЕ НА ПЕЩЕРИТЕ

Законодателството по опазване на природата, културното и историческото наследство, включително и пещерите, се развива и специализира в редица нормативни актове, но за съжаление към настоящия момент не регламентира пещерите като основен обект на опазване. Основният закон, от който могат да се изведат норми, отнасящи се до опазването на пещерите е Законът за защитените територии и подзаконовата нормативна уредба към него. Видно от предмета на регулиране, установен в чл. 1 на ЗЗТ, с този закон се уреждат категориите защитени територии, тяхното предназначение и режим на опазване и ползване, обявяване и управление. Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достойние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото (чл. 2 от с.з.). В закона са включени няколко категории на защитени обекти и региони – резерват, национален парк, природна забележителност, защитена местност, включително и съответната обкръжаваща територия, която също е защитена (чл. 5). Регистърът на защитените територии и защитени зони в България, поддържан от ИАОС съдържа информация за пещерите със специален режим на защита.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Таблица №1. Пещери попадащи в регистъра на ЗЗ и ЗТ в България

№	Наименование на ЗТ	Цели на обявяване	Заповед №РД	Дата на обявяване	ДВ	Площ (ха)	Община	Населено място	РИОСВ
1	ПЩЕРАТА МАГУРАТА	Пещера	666	03.05.1960 г.		84,3768	Белоградчик Макреш	с. Рабиша с. Толовица	Монтана
2	ЛЕДЕНИКА	Пещера	ПМС 2057	28.11.1960 г.		102,3	Враца	гр. Враца	Враца
3	ПЕЩЕРА ЛЕДЕНИКА - М. РИМСКОТО КАЛЕ	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	5	Котел	гр. Котел	Бургас
4	СНЕЖАНКА	Пещера	512	14.03.1961 г.	63/1961	122,5	Пещера	гр. Пещера	Пазарджик
5	ПЕЩЕРА МИШИН КАМЪК	Пещера	2634	21.09.1962 г.	91/1966	0,5001	Чипровци	с. Превала	Монтана
6	НОВАТА ПЕЩЕРА	Пещера	2632	21.09.1962 г.	91/1966	0,5	Мездра	с. Люти брод	Враца
7	ПЕЩЕРАТА ТЕМНАТА ДУПКА - С.БЕРЕНДЕ ИЗВОР	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	5,2	Драгоман	с. Беренде Извор	София
8	ПЕЩЕРАТА ТЕМНАТА ДУПКА - С.МИЛАНОВО	Пещера - характерни образувания, богата фауна и водопад на подземната река	2810	10.10.1962 г.	56/1963	1	Своге	с. Миланово	София
9	ПЕЩЕРАТА СЪЕВА ДУПКА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	20	Ябланица	с. Брестница	Плевен

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
28 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

10	КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ТЕМНАТА ДУПКА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	1,5	Луковит	с. Карлуково	Плевен
11	КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ПРОХОДНА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	1,5	Луковит	с. Карлуково	Плевен
12	КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА СВИРЧОВИЦА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	2	Луковит	с. Карлуково	Плевен
13	КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА БАНКОВИЦА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	3	Луковит	с. Карлуково	Плевен
14	КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ХАЙДУШКА ДУПКА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	3	Червен бряг	с. Девенци	Плевен
15	РУШОВА ПЕЩЕРА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	1	Тетевен	с. Градежница	Плевен

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
29 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

16	ПЕЩЕРАТА МОРОВИЦА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	5	Тетевен	с. Гложене	Плевен
17	БАЧО КИРО	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	0,5	Дряново	с. Царева ливада	Велико Търново
18	ОРЛОВА ЧУКА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	82,232	Две могили Иваново	с. Пепелина с. Табачка	Русе
19	ПЕЩЕРАТА ДУХЛАТА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	48,3	Перник	с. Боснек	Перник
20	ПЕЩЕРАТА ЛЕПЕНИЦА	Пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	5	Ракитово	гр. Ракитово	Пазарджик
21	ПОНОРА	Водна пещера	2810	10.10.1962 г.	56/1963	17,2	Враца	с. Чирен	Враца
22	ГОРНИЯ ПАРНИК	Пещера	378	05.02.1964 г.	12/1966	0,1	Луковит	с. Бежаново	Плевен
23	ДОЛНИЯ ПАРНИК	Пещера	378	05.02.1964 г.	12/1966	1,1247	Луковит	с. Бежаново	Плевен
24	ЕЛАТА - ПЕЩЕРА	Пещера	378	05.02.1964 г.	12/1966	0,5	Своге	с. Зимевица	София
25	ЗМЕЕВИ ДУПКИ	Пещера	1422	24.06.1969 г.	79/1969	0,7834	Сливен	гр. Сливен, м. Маара дере Сините камъни	Стара Загора
26	ТОПЛАТА ДУПКА	Пещера	3039	03.10.1974 г.	88/1974	1,0142	Мъглиж	с. Борушица	Стара Загора
27	ГИНИНАТА ПЕЩЕРА	Пещера	1427	13.05.1974 г.	44/1974	2,5	Долни Дъбник	с. Садовец	Плевен

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
30 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

28	ПРИКАЗНА	Пещера	3702	29.12.1972 г.	13/1973	5,2	Котел	гр. Котел	Бургас
29	МУСИНА - ПЕЩЕРА	Пещера	1799	30.06.1972 г.	59/1972	0,3	Павликени	с. Мусина	Велико Търново
30	ПЕЩЕРА ГЪЛЪБАРНИКА	Пещера	1799	30.06.1972 г.	59/1972	3,5	Роман	с. Кунино	Враца
31	ПЕЩЕРИ САМУИЛИЦА ЕДНО И ДВЕ	Пещери	1799	30.06.1972 г.	59/1972	3,5	Роман	с. Кунино	Враца
32	ПЕЩЕАР ГОВЕДАРНИКА	Пещера надписи рисулки	- и 1799	30.06.1972 г.	59/1972	2,5	Мездра	с. Царевец	Враца
33	ПЕЩЕРАТА ТОПЛЯ	Пещера	1799	30.06.1972 г.	59/1972	0,9	Троян	с. Голяма Желязна	Плевен
34	ОРЛОВИТЕ ПЕЩЕРИ	Пещера	1799	30.06.1972 г.	59/1972	5	Котел	гр. Котел, м. Стърганково	Бургас
35	ПЕЩЕРАТА ВЕНЕЦ В МЕСТНОСТ ЧУКАРА	Пещера	995	21.04.1971 г.	41/1971	1,0004	Димово	с. Орешец	Монтана
36	ПЕЩЕРА В М.РИДИНАТА	Пещера	995	21.04.1971 г.	41/1971	0,5	Невестино	с. Илия, м. Ридината	Перник
37	МРАМОРНАТА ПЕЩЕРА	Пещера вековни от кестен	и дървета питомен 995	21.04.1971 г.	41/1971	16,2229	Берковица	гр. Берковица	Монтана

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
31 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

38	КАРАКОЛЬОВАТА ДУПКА	Пещера и гората около нея	995	21.04.1971 г.	41/1971	6,5529	Тополовград	с. Устрем с. Мрамор	Стара Загора
39	ДОЛНА МААЗА	Пещера	955	21.04.1971 г.	41/1971	4,7	Сливен	с. Бяла	Стара Загора
40	СВ. 40 МЪЧЕНИКА	Пещера	995	21.04.1971 г.	41/1971	5	Котел	с. Кипилово, м. Боаза	Стара Загора
41	ДРЯНОВСКАТА ПЕЩЕРА	Пещера	995	21.04.1971 г.	41/1971	5	Котел	гр. Котел, м. Пиздра	Бургас
42	ТРИТЕ ПЕЩЕРИ (ХАЙДУШКАТА, БЪЧВАТА, ПЯСЪЧНИК)	Пещери	1422	24.06.1969 г.	79/1969	29,981	Сливен	гр. Сливен	Стара Загора
43	ПЕЩЕРАТА РАЗБИТИЦА	Пещера	1422	24.06.1969 г.	79/1969	0,5	Плевен	гр. Плевен с. Бохот	Плевен
44	ЧЕРНИТЕ ИЗВОРИ	Пещера с карстов извор	1573	02.09.1968 г.	33/1969	20	Котел	с. Медвен	Бургас
45	ЛЕДНИЦАТА	Пещера	1573	02.09.1968 г.	33/1969	18,3	Котел	с. Медвен	Бургас
46	МААРАТА	Пещера	1573	02.09.1968 г.	33/1969	17,8	Котел	с. Медвен	Бургас
47	ПЕЩЕРАТА ЛЯСТОВИЦА	Пещера	1120	02.07.1968 г.	83/1968	0,5	Тетевен	с. Гложене	Плевен
48	ДРЪНЧИ ДУПКА	Пещера	37	11.01.1968 г.	43/1968	5	Елхово	с. Мелница, м. Манастирчето	Стара Загора

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
32 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

49	ПЕЩЕРИТЕ В МЕСТНОСТИТЕ ДОЛНА КОПЛАДЖА И ГОРНА КОПЛАДЖА	Пещери	37	11.01.1968 г.	43/1968	8	Белослав	гр. Белослав	Варна
50	ЛЕВИ И ДЕСНИ СУХИ ПЕЧ ПЕЩЕРИ	Пещери	1187	19.04.1976 г.	44/1976	0,2	Чупрене	с. Долни Лом, м. Сухо Поле	Монтана
51	ЕВКАЯ КАМЕННАТА КЪЩА	Пещера	1187	19.04.1976 г.	44/1976	0,1471	Павел Баня	с. Скобелево с. Габарево	Стара Загора
52	ХАЙДУШКАТА ПЕЩЕРА	Пещера	1635	27.05.1976 г.	50/1976	0,3	Червен бряг	с. Девенци	Плевен
53	МАХАРАТА	Пещера	4051	29.12.1973 г.	29/1974	2	Царево	с. Кости, м. Сарпия	Бургас
54	ХАЙДУШКАТА ДУПКА	Пещера	4051	29.12.1973 г.	29/1974	0,5	Харманли	с. Дрипчево, м. Широкия алчак	Хасково
55	ПЕЩЕРА	Пещера	531	25.09.1978 г.	86/1978	0,8	Ивайловград	с. Белополянe, м. Кожа каe	Хасково
56	ХЛАДИЛНАТА ПЕЩЕРА	Пещера	531	25.09.1978 г.	86/1978	0,1469	Ардино	с. Любино	Хасково
57	ДЕРВЕНТСКАТА ПЕЩЕРА	Пещера	534	25.09.1978 г.	86/1978	1	Търговище	с. Пролаз	Шумен
58	ШЕСТ ПЕЩЕРИ В М. МОСТА	Пещери - 6 бр.	282	04.05.1979 г.	45/1979	0,6	Крумовград	с. Орешари, м. Моста	Хасково

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
33 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

59	БОРИКОВСКАТА ПЕЩЕРА	Пещера	283	04.05.1979 г.	45/1979	0,999	Смолян	с. Могилица, м. Лютово	Смолян
60	УЛЦАТА	Пещера	283	04.05.1979 г.	45/1979	0,9543	Смолян	с. Могилица, м. Сините вирове	Смолян
61	МЕЧАТА ДУПКА	Пещера	234	04.04.1980 г.	35/1980	0,1041	Гурково	с. Лява река, м. Косев камък	Стара Загора
62	ОЖДРЕН - ПЕЩЕРА	Пещера	234	04.04.1980 г.	35/1980	1,9754	Гурково	с. Лява река с. Пчелиново	Стара Загора
63	КАЛОЯН - ПЕЩЕРА	Пещера	234	04.04.1980 г.	35/1980	1,2098	Гурково	с. Пчелиново, м. Калоян	Стара Загора
64	БИЛЕРНИКА	Пещера	234	04.04.1980 г.	35/1980	1	Котел	гр. Котел, м. Билерника	Стара Загора
65	МАЛКАТА МААРА – ПЕЩЕРА	Пещера	234	04.04.1980 г.	35/1980	3	Котел	с. Медвен	Бургас
66	КАНЪОНА НА РЕКА НЕГОВАНКА	Пещера и пролом на р. Негованка	880	25.11.1980 г.	1/1981	25,6	Павликени Велико Търново	с. Емен с. Михалци	Велико Търново
67	ПЕЩЕРАТА ЕЛЕНИНА ДУПКА	Пещера	206	23.03.1981 г.	34/1981	5,3	Малко Търново	с.Бяла вода, м. Бялата вода	Бургас
68	ПЕЩЕРА В М. БОЙЧОВА СКАЛА	Пещера	542	23.05.1984 г.	48/1984	4	Благоевград	с. Логодаж	Благоевград
69	ДЕВЕТАШКА ПЕЩЕРА	Пещера	238	07.06.1996 г.	55/1996	14,1	Ловеч	с. Деветаки с. Дойренци	Плевен

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
34 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

70	ПЕЩЕРА РАКОВСКИ В М. ЗЛОСТЕН	Пещера характерен ландшафт	и 310	31.03.2003 г.	42/2003	2	Котел	с. Кипилово	Бургас
71	ПЕЩЕРАТА М.ЦАРЕВЕЦ В	Пещера	1573	02.09.1968 г.	33/1969	6	Котел	с. Медвен	Бургас

Източник: ИАОС⁴

Таблица № 2. Пещери попадащи в регистъра на НКЦ с категория национално и световно значение.

№	Наименование	Документ за предоставяне на статут	Документ за определяне на режимите на НКЦ	Статут по смисъла на ЗКН Според научната и културната област, към която се отнасят, съгл. чл.47 от ЗКН	Област	Населено място
1	Праисторическо селище – пещера	ДВ бр. 25/1969г.	-	Археологически	Враца	с. Драшан
2	Праисторическо селище	ДВ бр. 90/1965г.	-	Археологически	Враца	с. Кунино 1.5 км. северно – пещерите Самуилица I,II
3	Пещера Провъртенка	ДВ бр. 25/1969г.	-	Археологически	Враца	с. Кунино
4	Праисторическо селище – пещера	ДВ бр.91/1979г.	-	Археологически	Враца	с. Паконица

⁴ http://pdbase.government.bg/zpo/bg/index_download.jsp

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
35 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

5	Пещери с графитни рисунки	ДВ бр.91/1979г.	-	Археологически	Враца	с. Царевец
6.	Пещерата „Моровица”	ДВ бр.75/1967г. Протокол на НСОПК от 19.06.2006 г. /писмо №4087 от 18.01.2007 г. на НИПК/	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с. Гложене
7.	Пещерата „Топля”	Заповед № РД9Р-58/ 05.09.2018 г.	Заповед № РД9Р-58/ 05.09.2018 г.	архитектурно-строителна, художествена и историческа	Ловеч	с.Гумощник
8.	Деветашка пещера	ДВ бр.53/1932г.	Протокол на междувед. комисия от 17.05.1995 г.	народна старина	Ловеч	с. Деветаци
9.	Пещера „Окната”	ДВ бр.75/1967г.	Протокол на междувед. комисия от 17.05.1995 г.	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с. Деветаци
10.	Пещерата „Проходна”	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с. Карлуково
11.	Пещерата „Темната дупка”	ДВ бр.75/1967г.	-	Архитектурно-строителен от	Ловеч	с. Карлуково

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
36 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

				Античността и Средновековието		
12.	Пещерата „Банковица”	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с. Карлуково
13.	Църква-пещера „Св.Марина”	ДВ бр.75/1967г.	-	Народна старина	Ловеч	с. Карлуково
14.	Пройновска пещера	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с.Крушуна
15.	Футьовска пещера	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с.Кърпачево
16.	Табашката пещера	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	гр. Ловеч
17.	Пещерата „В.Левски”	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	гр. Ловеч
18.	Микренска пещера /Голямата пещера/	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от	Ловеч	с.Микре

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
37 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

				Античността и Средновековието		
19.	Лъженска пещера	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с.Чавдарци
20.	Пещерата „Байовица“	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с.Черни Вит
21.	Пещерата „Гражданица“	ДВ бр.75/1967г.	-	архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	Ловеч	с.Черни Вит
22.	Пещера „Дупката“	Протокол на СОПК 3.02.1971 г.	-	археологическа	Перник	с.Кожинци
23.	Пещерски манастир „Св.Николай“	Протокол на СОПК 3.02.1971 г.	-	археологическа	Перник	с.Пещера
24.	Пещера „Ямка“ Праисторическо пещерно селище	Протокол на СОПК 3.02.1971 г.	-	археологическа	Перник	с.Ерул
25.	Пещера „Орлова чука“	чл. 50, ал. 3 от ЗКН	-	Археологически резерват	Русе	с.Пепелина

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
38 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

26.	Праисторическо селище - пещера „Червената пещера“	ДВ бр.41/1976г.	-	Археологическа	Смолян	с.Бориково
27.	„Тъовната пещера“	ДВ бр.41/1976г.	-	Археологическа	Смолян	с.Забърдо
28.	Пещера „Голобивица“	СОПК от 23.03.1955г.	-	Археологическа	Смолян	с.Кошница
29.	пещера, „Суходолска каба“	ДВ бр.41/1976г.	-	Археологическа	Смолян	с.Триград
30.	пещера, „Горна Каранска“	ДВ бр.41/1976г.	-	Археологическа	Смолян	с.Ягодина
31.	пещера, „Июурска“	ДВ бр.41/1976г.	-	Археологическа	Смолян	с.Ягодина
32.	Голямата и малката пещера	ДВбр. 46/ 1970г.	-	Археологическа	Шумен	с.Мадара

Източник: НИКН⁵

⁵ <http://ninkn.bg/Documents/categoryPreview/13>

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, ЕИК: 121805883

Страница
39 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Таблица № 3. Пещери попадащи в палеолитни обекти и култури в България;

№	Наименование	Регион	Период	Културни особености
1	КОЗАРНИКА	Стара планина, община Димово	Early Palaeolithic Middle Palaeolithic; Upper Palaeolithic	Early Palaeolithic 1,400,000 – 400,000; Mousterio-Levalloisian with leaf-points 200,000–130,000; Early Upper Palaeolithic 43,600 – 42,700; Gravettian 39,000 – 36,000; Epigravettian
2	МАГУРАТА	Западен Предбалкан, област Видин	Middle Palaeolithic; Upper Palaeolithic	Late Middle Palaeolithic; Gravettian
3	ТЕМНАТА ДУПКА	Врачански балкан, община Своге	Middle Palaeolithic; Middle-Upper Palaeolithic Upper Palaeolithic	Non Levallois facies of the Mousterian: 67,000; Transitional units: 38,700; Aurignacian 46,000; 32,000; Gravettian: 29,700 – 19,000; Epigravettian 20,110 – 13,600
4	БАЧО КИРО	Предбалкана, община Дряново	Middle Palaeolithic Upper Palaeolithic	Non Levallois facies of the Mousterian; > 47,000; Bachokirian (Preaurignacian) > 43,000; Aurignacian 37,000 – 28,000; Epigravettian
5	СКАНДАЛНА	Стара планина	Upper Palaeolithic	Epigravettian
6.	САМУИЛИЦА 2	Врачанска област, община Роман	Middle Palaeolithic; Upper Palaeolithic	Mousterio-Levalloisian with leaf-points; Non Levallois facies of the Mousterian
7.	ОЧИЛАТА	Стара пралнина, община Луковит	Middle Palaeolithic	Non Levallois facies of the Mousterian

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, ЕИК: 121805883

Страница
40 | 125

8.	ДЕВЕТАШКА	Предбалкан, община Ловеч	Middle Palaeolithic Upper Palaeolithic	Non Levallois facies of the Mousterian
9.	ЛЕЯРНИЦИТЕ	Странджа планина, община МалкоТърново	Upper Palaeolithic	
10.	АРКАТА	Източни Родопи, община Маджарово	Upper Palaeolithic	Gravettian/Epigravettian
11.	ПЕПЕЛИНА	Дунавската хълмиста равнина, община Две могили	Middle Palaeolithic	
12.	СВИНСКАТА ДУПКА	Врачански балкан, община Своге	Middle Palaeolithic	50,000

Източник: Magura Cave, Bulgaria: a multidisciplinary study of Late Pleistocene human paleoenvironment in the Balkans

Последните години се работи в няколко пещери с находки (фауна и артефакти от палеолита):⁶

- Козарника (Н. Сираков от НАИМ-БАН с екип), Магурата (С. Иванова от НАИМ-БАН с екип), Мишин Камик (М. Гюрова и С. Иванова от НАИМ-БАН с екип), Редака (А. Гуатели с екип) – всички в Белоградчишкия карст;
- Бачо Киро (Н. Сираков от НАИМ-БАН с екип), – в община Дряново, Ловешко.

Релевантни монографични трудове са публикуване за 2 пещери: Бачо Киро и Темната дупка.

Ежегодни кратки статии – отчети за разкопките през предходната година се публикуват в поредицата на НАИМ-БАН Археологически открития и разкопки (www.naim.bg)

В пещерата Магурата за разкопките през 2011 - 2012 г. е реализиран проект за дигитализиране на скалните рисунки (р-л С. Александров от НАИП-БАН). В рамките на поставените цели на проекта, финансиран от Министерство на културата е извършено заснемане с индустриален 3D лазерен скенер на „Галерията с рисунките“ в пещера Магурата, като е създаден и виртуален 3D модел на галерията с реалната повърхност.

⁶ Информацията е синтезирана, благодарение на съдействието на колегите от НАИМ-БАН

Таблица № 4. Защитени местности и природни забележителности, обявени за защита на карстови местообитания, пещери или скални комплекси включващи пещери

№	Защитена местност	Природна забележителност
1.	Защитена местност „Пеликаните“, утвърден със Заповед № РД-566/13.10.2016 г. на МОСВ, (обн.ДВ бр.87/2016 г.). <i>(В района има и обширни водни територии с богат растителен и животински свят, скални светилища и пещери⁷).</i>	Природна забележителност „Пещера Разбитица“, утвърден със Заповед № РД-206/28.03.2011 г. на МОСВ (ДВ, бр.31/2011 г.);
2.	Защитена местност „Колокита“, утвърден със Заповед № РД-627/25.09.2013 г. на МОСВ, (обн.ДВ, бр.89/2013 г.). <i>(В района има благоприятни подземни местообитания на прилепната фауна, изоставени минни галерии в рида Бакърлъка, абразивни пещери в района на Маслен нос, скални цепки, гори и подпокривни пространства в близките сгради, чиито обитатели прелитат над ЗМ Колокита)⁸.</i>	Природна забележителност „Нос Агалина“, утвърден със Заповед №РД-223/06.03.2003 г. на МОСВ (ДВ,бр.31/2011 г.)
3.	Защитена местност „Пода“ – утвърден със Заповед № РД-919/08.10.2002 г. на МОСВ (ДВ, бр. 108/2002 г.)	Природна забележителност „Хълм на Освободителите“ (Бунарджик), утвърден със Заповед № РД-687/20.10.2017 г. на МОСВ (ДВ, бр.91/2017 г.)
4.	Защитена местност „Дуранкулашко езеро“ – утвърден със Заповед № РД-1225/11.12.2002 г. на МОСВ (ДВ, бр. 3/2003 г.). <i>(Големият остров, намиращ се в югоизточната част на Дуранкулашко езеро и е с площ около 18дка. Дълъг е 207 м, максималната му ширина е 117 м. Представлява 12 м висок карстов масив. Варовиковите скални образувания са покрити с почвен слой с антропогенен произход,</i>	Природна забележителност „Данов хълм“, утвърден със Заповед № РД-687/20.10.2017 г. на МОСВ (ДВ, бр.91/2017 г.)

⁷ План за управление на Защитена местност „ Пеликаните “

⁸ План за управление на Защитена местност „ Колокита “

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

	<i>натрупан в течение на хилядолетия като културен пласт (селищната могила в западната половина на острова е висока 3 м.⁹).</i>	
5.	Защитена местност „Шабленско езеро“ , утвърден със Заповед № РД-167/26.02.2004 г. на МОСВ (ДВ бр. 31/2004 г.). <i>(Формирани са карстови уширения, канали и празнини, кари, ували, валози, въртопи, пещери и др. Значителна част от карстовите форми са стари (палеокарст), създадени при различни климатични условия (вкл. и влажен тропически климат), допълнително запълнени, а в следствие дефосилизирани.)¹⁰.</i>	Природна забележителност „Младежки хълм“ , утвърден със Заповед № РД-687/20.10.2017 г. на МОСВ (ДВ, бр.91/2017 г.).
6.	Защитена местност „Калимок-Бръшлен“ , утвърден със Заповед № РД-886/07.12.2007 г. на МОСВ (ДВ, бр. 17/2008 г.). <i>(Облика на релефа на ЗМ Калимок - Бръшлен до голяма степен е обусловен от отложената тук през младия плейстоцен льосова и льосовидна покривка. Тя е воалирала долъсовия релеф и е заличила неговите контрастиращи и карстови форми.)¹¹.</i>	
7.	Защитена местност „Злато поле“ , утвърден със Заповед № РД-703/14.10.2008 г. на МОСВ (ДВ, бр.97/2008 г.)	
8.	Защитена местност „Връшка чука“ , утвърден със Заповед № РД-925/17.12.2008 г. на МОСВ (ДВ, бр.3/2009 г.)	
9.	Защитена местност „Кайлъка“ , утвърден със Заповед № РД-206/28.03.2011 г. на МОСВ (ДВ, бр.31/2011 г.)	

⁹ Георгиев Д. и колектив (1998) План за управление на Природен комплект „Дуранкулашко езеро”, Министерство на околната среда и водите / Българо-швейцарска програма за опазване на биоразнообразието;

¹⁰ Георгиев Д. и колектив (2003) План за управление на Защитена местност “Шабленско езеро”, Министерство на околната среда и водите / БШПОБ;

¹¹ Министерство на околната среда и водите (2008) План за управление на Защитена местност “Калимок-Бръшлен”;

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
43 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

	<p><i>Природните местообитания по EUNIS и NATURA 2000 на територията на ЗМ "Кайлъка" и ПЗ "Пещера Разбитица" включват:</i></p> <p>- C2.121 Petrifying springs with tufa or travertine formations – Карстови извори с бигорни образувания.</p> <p><i>Макар и нарядко и с нисък дебит, карстови извори има на много места в каньона. Най-добре изразен е извора при хижа „Среброструй”, който има и типични бигорни образувания. Представлява НАТУРА 2000 местообитание – предмет на опазване в зона Студенец - 7220</i></p> <p>Petrifying springs with tufa formation (Cratoneurion) *- H1 Terrestrial underground caves, cave systems, passages and waterbodies – Сухоземни подземни пещери, пещерни системи, тунели и водни тела.</p> <p><i>Това местообитание се представлява от пещерите в каньона – „Разбитица”, „Момина дупка” и др. Характерни са за карстовите каньони. Представлява местообитание от НАТУРА 2000 - 8310</i></p> <p>Caves not open to the public – предмет на опазване в защитена зона „Студенец”¹².</p>	
10.	Защитена местност „Чатъма“	
11.	Защитена местност „Батлъбоаз“	
12.	Защитена местност „Самодивска поляна“	
13.	Защитена местност „Широка поляна“	
14.	Защитена местност „Кавал тепе“	
15.	Защитена местност „Слънчева поляна“	
16.	Защитена местност „Студената чучурка“	
17.	Защитена местност „Ломия“, утвърден със Заповед № РД-703/23.10.2015 г. на МОСВ (ДВ, бр.86/2015 г.).	

¹² План за управление на Защитена местност „Кайлъка“

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
44 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

(Карстовите процеси и форми в обхвата на р. Бели Лом са представени основно от пещери, пропасти, понори, въртопи, карни повърхнини и др. От тях твърде характерни са пещерите. Общият брой на известните пещери в района на Поломието е над 200 бр., като в близост до защитената местност, разпределени по общини, са както следва: Ветово – 43 бр, в т.ч. Писанец – 30 бр.и Цар Калоян – 15 бр., в т.ч. Сваленик – 15 бр. Поречието на река Бели Лом в района граничи с много скални ниши, дупки, цепнатини, понори и пещери. Важни за опазването на прилети в района са 2 пещери. Пещера Божкова дупка се намира източно от с. Кривня и е на разстояние около 3,5 km от границите на ЗМ “Ломия”. Там са регистрирани 4 целеви вида прилети – голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), дългопръст нощник (*Myotis caraccinii*) и южен подковонос (*Rhinolophus euryale*) - (проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I”).

Пещера без име се намира западно от с. Кривня в полигон 204150 и е на разстояние около 1 km източно от границите на ЗМ “Ломия”. Там са установени също 4 целеви вида прилети - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), остроух нощник (*Myotis blythii*) и трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), (проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I”)¹³.

Източник: МОСВ

¹³ План за управление на защитена местност „Ломия“

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК:** 121805883

Страница
45 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Таблица № 5. Пещери защитени територии по смисъла на ЗЗТ¹⁴.

ЗТ ИМЕ	НАСЕЛЕНО МЯСТО	ОБЩИНА	РИОСВ	ЗАПОВЕД №
БАЧО КИРО	Царева ливада	Дряново	Велико Търново	2810
БИЛЕРНИКА	Котел	Котел	Бургас	234
БОЖИТЕ МОСТОВЕ	Лиляче, Чирен	Враца	Враца	378
БОРИКОВСКАТА ПЕЩЕРА	Могилица	Смолян	Смолян	283
ВРАЧАНСКИ КАРСТ	Згориград, Паволче, Враца	Враца	Враца	854
ГИНИНАТА ПЕЩЕРА	Садовец	Долни Дъбник	Плевен	1427
ГОЛАШКА ПЕЩЕРА	Костенец	Костенец	София	1141
ГОРНИЯ ПАРНИК	Бежаново	Луковит	Плевен	378
ГРОХОТАКА	Етрополе	Етрополе	София	750
ДЕВЕТАШКА ПЕЩЕРА	Деветаки, Дойренци	Ловеч	Плевен	РД238
ДЕРВЕНТСКАТА ПЕЩЕРА	Пролаз	Търговище	Шумен	534
ДОЛНА МААЗА	Бяла	Сливен	Стара Загора	995
ДОЛНИЯ ПАРНИК	Бежаново	Луковит	Плевен	378
ДРЪНЧИ ДУПКА	Мелница	Елхово	Стара Загора	37
ДРЯНОВСКАТА ПЕЩЕРА	Котел	Котел	Бургас	995
ЕЛАТА - ПЕЩЕРА	Зимевица	Своге	София	378
ЗАСКОГО	Гинци	Годеч	София	1141
ЗЛОСТЕН	Котел, Медвен, Ябланово	Котел	Бургас	132
ЗМЕЕВИ ДУПКИ	Сливен	Сливен	Стара Загора	1422
КАЛОЯН - ПЕЩЕРА	Пчелиново	Гурково	Стара Загора	234

¹⁴ Представените данни в таблицата не са окончателни, като същите продължават да се прецизират и допълват от Комисия по опазване на пещерите и карста към БФСп

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
46 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

КАНЬОНА НА РЕКА НЕГОВАНКА	Емен, Михалци	Велико Търново, Павликени	Велико Търново	880
КАРАКОЛЪОВАТА ДУПКА	Мрамор, Устрем	Тополовград	Стара Загора	995
КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА БАНКОВИЦА	Карлуково	Луковит	Плевен	2810
КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ПРОХОДНА	Карлуково	Луковит	Плевен	2810
КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА СВИРЧОВИЦА	Карлуково	Луковит	Плевен	2810
КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ТЕМНАТА ДУПКА	Карлуково	Луковит	Плевен	2810
КАРЛУКОВСКИ КАРСТОВ КОМПЛЕКС ПЕЩЕРА ХАЙДУШКА ДУПКА	Карлуково	Луковит	Плевен	2810
КАРСТОВО ЖДРЕЛО ЧЕРНЕЛКА	Петърница, Горталово, Къртожабене, Тодорово	Долни Дъбник, Плевен	Плевен	1422
ЛЕВИ И ДЕСНИ СУХИ ПЕЧ. - ПЕЩЕРИ	Долни Лом	Чупрене	Монтана	1187
ЛЕДЕНИКА - ПЕЩЕРА	Враца	Враца	Враца	2057
ЛЕДНИЦАТА	Медвен	Котел	Бургас	1573
МААРАТА	Медвен	Котел	Бургас	1573
МААРАТА - КАРСТОВИ ОБРАЗУВАНИЯ	Крушуна	Летница	Плевен	РД418
МАЛКАТА МААРА - ПЕЩЕРА	Медвен	Котел	Бургас	234
МАХАРАТА, МЕСТНОСТ Сарпия	Кости	Царево	Бургас	4051
МЕЧАТА ДУПКА	Лява река	Гурково	Стара Загора	234
МРАМОРНАТА ПЕЩЕРА	Берковица	Берковица	Монтана	995
МУСИНА - ПЕЩЕРА	Мусина	Павликени	Велико Търново	1799
НОВАТА ПЕЩЕРА	Лютиброд	Мездра	Враца	2632

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
47 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ОЖДРЕН - ПЕЩЕРА	Пчелиново	Гурково	Стара Загора	234
ОРЛОВ КАМЪК - ЧЕРВЕНАТА СТЕНА	Лопян	Етрополе	София	3702
ОРЛОВА ЧУКА	Пепелина, Табачка	Две могили, Иваново	Русе	2810
ОРЛОВИТЕ ПЕЩЕРИ	Котел	Котел	Бургас	1799
ПЕЩЕРА	Белополяне	Ивайловград	Хасково	531
ПЕЩЕРА В МЕСТНОСТ РИДИНАТА	Илия	Невестино	Перник	995
ПЕЩЕРА В МЕСТНОСТТА БОЙЧОВА СКАЛА	Логодаж	Благоевград	Благоевград	542
ПЕЩЕРА В МЕСТНОСТТА ВОДНАТА ПЕЩ	Липница	Ботевград	София	1187
ПЕЩЕРА ГОВЕДАРНИКА	Царевец	Мездра	Враца	1799
ПЕЩЕРА ГЪЛЪБАРНИКА	Кунино	Роман	Враца	1799
ПЕЩЕРА ЛЕДЕНИКА - М. РИМСКОТО КАЛЕ	Котел	Котел	Бургас	2810
ПЕЩЕРА МИШИН КАМЪК	Превала	Чипровци	Монтана	2634
ПЕЩЕРА НАНИН КАМЪК	Муселиево	Никопол	Плевен	РД238
ПЕЩЕРА РАКОВСКИ В МЕСТНОСТТА ЗЛОСТЕН	Кипилово	Котел	Бургас	2344
ПЕЩЕРАТА	Голеш	Кайнарджа	Русе	1049
ПЕЩЕРАТА В МЕСТНОСТ ЦАРЕВЕЦ	Медвен	Котел	Бургас	1573
ПЕЩЕРАТА ВЕНЕЦ В МЕСТНОСТ Чукара	Орещец	Димово	Монтана	995
ПЕЩЕРАТА ГАРГИНА ДУПКА	Мостово	Асеновград	Пловдив	РД1005
ПЕЩЕРАТА ДУХЛАТА - ПП ВИТОША	Боснек	Перник	Перник	2810
ПЕЩЕРАТА ЕЛЕНИНА ДУПКА	Бяла вода	Малко Търново	Бургас	206
ПЕЩЕРАТА ЛЕПЕНИЦА	Ракитово	Ракитово	Пазарджик	2810

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
48 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ПЕЩЕРАТА ЛЯСТОВИЦА	Гложене	Тетевен	Плевен	1120
ПЕЩЕРАТА МАГУРАТА	Рабища, Головица	Белоградчик, Макреш	Монтана	666
ПЕЩЕРАТА МОРОВИЦА	Гложене	Тетевен	Плевен	2810
ПЕЩЕРАТА РАЗБИТИЦА	Плевен, Бохот	Плевен	Плевен	1422
ПЕЩЕРАТА СЪЕВА ДУПКА	Брестница	Ябланица	Плевен	2810
ПЕЩЕРАТА ТЕМНАТА ДУПКА	Миланово	Своге	София	2810
ПЕЩЕРАТА ТОПЛЯ	Голяма Желязна	Троян	Плевен	1799
ПЕЩЕРИ В МЕСТНОСТТА МОСТА	Орешари	Крумовград	Хасково	282
ПЕЩЕРИ И ИЗВОРИ НА РЕКА МЛАДЕЖКА	Близнак, Младежко	Малко Търново	Бургас	РД930
ПЕЩЕРИ САМУИЛИЦА ЕДНО И ДВЕ	Кунино	Роман	Враца	1799
ПЕЩЕРИТЕ (ЗМЕЕВАТА ДУПКА)	Змейово	Стара Загора	Стара Загора	3039
ПЕЩЕРИТЕ В МЕСТНОСТИТЕ ДОЛНА КАПЛАДЖА И ГОРНА КАПЛАДЖА	Белослав	Белослав	Варна	37
ПОНОРА	Чирен	Враца	Враца	2810
ПОНОРИТЕ	Мусина	Павликени	Велико Търново	75
ПРИКАЗНА - ПЕЩЕРА	Котел	Котел	Бургас	3702
РУШОВА ПЕЩЕРА	Градежница	Тетевен	Плевен	2810
СВ. 40-ТЕ МЪЧЕНИКА	Кипилово	Котел	Бургас	995
СКАЛНИ И ПЕЩЕРНИ ОБРАЗУВАНИЯ ПО ПОРЕЧИЕТО НА РЕКА ТОПЧИЙСКО ДЕРЕ	Каменово, Побит камък, Топчии	Кубрат, Разград	Русе	1187
СНЕЖАНКА - ПЕЩЕРА	Пещера	Пещера	Пазарджик	512
ТЕМНАТА ДУПКА	Беренде извор	Драгоман	София	2810
ТОПЛАТА ДУПКА	Борущица	Мъглиж	Стара Загора	3039

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
49 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ТРИТЕ ПЕЩЕРИ (ХАЙДУШКАТА, БЪЧВАТА, ПЯСЪЧНИК)	Сливен	Сливен	Стара Загора	1422
УЛЦАТА	Могилица	Смолян	Смолян	283
УРУШКИ СКАЛИ	Котел	Котел	Бургас	995
ХАЙДУШКАТА ДУПКА	Дрипчево	Харманли	Хасково	4051
ХАЙДУШКАТА ПЕЩЕРА	Девенци	Червен бряг	Плевен	1635
ХЛАДИЛНАТА ПЕЩЕРА	Любино	Ардино	Смолян	531
ЧЕРНИТЕ ИЗВОРИ	Медвен	Котел	Бургас	1573
ЧУДНИТЕ МОСТОВЕ - ЕРКЮПРИЯ	Забърдо, Орехово	Чепеларе	Смолян	4941
ШАРАЛИЙСКА ПЕЩЕРА	Илинденци	Струмани	Благоевград	РД-873
СКАЛНИ ОБРАЗОВАНИЯ				
МАМУЛА	Писанец	Ветово	Русе	707
СКАЛЕН ПРОЗОРЕЦ	Божак, Крушка	Кърджали	Хасково	415
ЧУДНИ СКАЛИ	Аспарухово	Аспарухово	Варна	1869
КУПЕНИТЕ	Реселец	Червен бряг	Плевен	3702
ВИНИШКИ КАМЪК	Мъглиж	Мъглиж	Стара Загора	3039
ЕВКАЯ - КАМЕННАТА КЪЩА	Габарево	Павел баня	Стара Загора	1187
ПОБИТ КАМЪК	Побит камък	Сърница	Пазарджик	295
СКАЛНИ ОБРАЗОВАНИЯ В МЕСТНОСТ АРАБУШКА ПОЛЯНА	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799
СКАЛНИ ОБРАЗОВАНИЯ В МЕСТНОСТ ГАБРОВИЦА	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799
СКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ - ЖАБАТА	Медени поляни	Сърница	Пазарджик	448
МЕЧКИТЕ	Крън	Казанлък	Стара Загора	3039
МИЛЕВА СТЕНА	Лява река	Гурково	Стара Загора	656
МИЛКИНИ СКАЛИ	Колена	Стара Загора	Стара Загора	3039

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
50 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

МОМИТЕ	Мъглиж	Мъглиж	Стара Загора	3039
КУШ КАЯ	Вълче поле	Любимец	Хасково	3702
ОГЛЕДНАТА СКАЛА	Брястово	Минерални бани	Хасково	5721
ОРЛОВА СКАЛА	Сърница	Минерални бани	Хасково	1427
ЧЕПЕЛЕВ КАМЪК	Мъглиж	Мъглиж	Стара Загора	3039
ГЪРБАВАТА ЧЕШМА	Стара речка	Антоново	Шумен	1187
СМИЛОВЕНЕ	Копривщица	Копривщица	София	913
ГРАДИЩЕ	Славейно	Смолян	Смолян	2194
ВИКАНАТА СКАЛА	Плачковци, Радевци	Трявна	Велико Търново	995
СКАЛЕН ВЕНЕЦ-МЕСТНОСТ МЪХНАТИТЕ СКАЛИ	Плачковци	Трявна	Велико Търново	689
ВКАМЕНЕЛАТА ГОРА	Биволяне, Равен	Момчилград	Хасково	707
ГЪБАТА - СКАЛНО ОБРАЗУВАНИЕ	Бенковски	Кирково	Хасково	407
ЛЪВЪТ - СКАЛНО ОБРАЗУВАНИЕ	Бенковски	Кирково	Хасково	407
СКАЛНИ ОБРАЗУВАНИЯ В МЕСТНОСТТА КАЛЕТО	Воденичарско, Лебед, Устрен	Джебел	Хасково	1799
БОРОВИЯТ КАМЪК	Боровица	Белоградчик	Монтана	1187
СКАЛНО ОБРАЗУВАНИЕ ЧЕРВЕНИЦА	Кунино	Роман	Враца	3039
СКАЛНО ОБРАЗУВАНИЕ ЧУКЛИТЕ	Камено поле	Роман	Враца	1427
ЗЕМЕНСКИТЕ СКАЛИ	Полска скакавица	Кюстендил	Перник	1120
СРУПАНИЦА - СКАЛНИ ОБРАЗУВАНИЯ	Луковит, Карлуково	Луковит	Плевен	535
ГАРВАНОВ КАМЪК	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799
ГОРАНИЦА	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799
КИСЕЛИЦАТА	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799
ПАШОВИ СКАЛИ - СКАЛЕН МАСИВ	Света Петка	Велинград	Пазарджик	16
ТУРЧАНОВ КАМЪК	Стрелча	Стрелча	Пазарджик	1799

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
51 | 125

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

БЪЛГАРСКА
ФЕДЕРАЦИЯ ПО
СПЕЛЕОЛОГИЯ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ЖДРЕЛОТО НА РЕКА ЕРМА	Ломница	Трън	Перник	1803
СКОКА	Веселиново	Смядово	Шумен	РД314
КЪРВАВАТА ЛОКВА	Котел	Котел	Бургас	233
СКАЛНИТЕ КУКЛИ В МЕСТНОСТТА ПЛАДНИЩЕТО	Реселец	Червен бряг	Плевен	3702
СКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ КАМАРАТА	Бресте	Червен бряг	Плевен	1427
СКАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ КУКЛИТЕ В МЕСТНОСТТА УЛЕЯ	Реселец	Червен бряг	Плевен	1799
ТЕКТОНСКИ ГРЕБЕН КАЛЕТО	Реселец	Червен бряг	Плевен	703
СКАЛЕН МАСИВ "БЕЛИНТАШ"	Сини връх	Асеновград	Пловдив	РД1464
ВРАТАТА	Краново	Кайнарджа	Русе	1049
ВРАТЦАТА	Враца	Враца	Враца	378
КОТЛИТЕ	Осиковска Лаковица	Правец	София	1187

Източник: Комисия по опазване на пещерите и карста, БФСп

Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство в сектор спелеология

Българска федерация по спелеология
бул. „Васил Левски“ № 75, 1040 София
www.speleo-bg.org bfs@speleo-bg.org
СГС по Ф.Д. № 27398 / 1993, **ЕИК**: 121805883

Страница
52 | 125

Министерството на околната среда и водите и неговите регионални органи провеждат и осъществяват: управлението и контрола в защитените територии; управлението, възлагането на дейностите по поддържането и възстановяването, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии - изключителна държавна собственост.

По силата на чл. 7, ал. 1 от ЗЗТ разпоредбите на закона се прилагат за всички защитени територии независимо от собствеността върху горите, земите и водните площи в тях. Съобразявайки правната уредба на материята, свързана с опазване на защитените територии, от значение за административното регулиране и контрол по ЗЗТ е специалният природозащитен статут на определена територия, изискващ съобразяване с него от всички лица, независимо дали са собственици, ползватели, посетители и т.н. Съгласуването на планираните дейности с компетентните органи по околна среда произтича именно от характера на територията като защитена, а не от правото на собственост или от учредено вещно право. Предвидените в ЗЗТ форми на управление и контрол в защитените територии, включително, чрез процедурата по §7 от ПЗР на ЗЗТ, са предназначени да осигурят спазването на забраните и ограниченията в защитените територии от всички лица. В подкрепа на този извод са и административно наказателните разпоредби по чл. 81 и чл. 83 от ЗЗТ. Всяко лице, желаещо да осъществява дейност в природна забележителност, т.е. да ползва защитената територия, доколкото липсва план за управление на ПЗ и дейността не е предвидена в плановете и проектите по глава четвърта на ЗЗТ, има задължение да съгласува тази дейност с компетентните органи по околна среда по реда на § 7 от ПЗР на ЗЗТ, независимо от разрешенията, които се изискват по други закони (*Решение № 14848 от 11.26.2012 г. на Върховният административен съд на Република България – (Седмо отделение)*). Съгласуването по § 7 от ПЗР на ЗЗТ е самостоятелно производство, което се изисква независимо от процедурите и разрешенията, предвидени в други закони. Оценка по ЗООС и по ЗБР не са елементи на процедурата по съгласуване на дейностите по реда на §7 от ПЗР на ЗЗТ. Ако заявените дейности не попадат в приложното поле на ЗООС, те не подлежат на ОВОС, същите са и извън обхвата на чл. 2, ал. 1 от Наредбата за ОС, определящ плановете, програмите, проектите и инвестиционните предложения, които се подлагат на оценка за съвместимостта им с предмета и целите на опазване на защитените зони. По аргумент от чл. 2, ал. 2 на цитираната наредба в тези случаи в зависимост от характера и вероятността от въздействието на проекта върху защитените зони, компетентният орган следва да преценява начина на процедуриране.

По силата на чл. 55 от ЗЗТ, за защитените територии се разработват плановете за управление при условия и по ред, определени с наредба, утвърдена от Министерския съвет. Плановете за управление на защитени територии се възлагат от Министерството на околната среда и водите. Те могат да се възлагат и от собствениците, общини, неправителствени организации

или сдружения и други след съгласуване с министъра на околната среда и водите (чл. 58), от което следва, че всеки гражданин, обществена или държавна организация, при следването на определени процедури и правила, може да направи аргументирано предложение за деклариране на природни обекти (пещери или региони), като защитени територии пред компетентните органи (в регионалните инспекции на Министерството на околната среда и водите (МОСВ)). Съществува възможност за временно ограничаване на достъпа и използването на определени пещери. Когато съществува опасност от унищожаване или увреждане на територии, предложени за обявяване за защитени, министърът на околната среда и водите може със заповед да забрани или ограничи ползването и строителството в тях за срок до две години, с изключение на обектите, предоставени за отбраната и въоръжените сили (чл. 45 от ЗЗТ). Всяко нарушение на заповедта на министъра на околната среда и водите се санкционира, като нарушение в защитена територия, съгласно наказателните и административно наказателните разпоредби на закона. Опазването на обекти с културно значение, включително и пещерите се прилага практически, чрез органите на отговорните за това институции като Министерствата на културата и околната среда и водите. В случаите на извършено престъпление спрямо защитени обекти са ангажирани също така и право прилагащи органи като Министерството на вътрешните работи.

Планове за управление на природни забележителности и защитени местности се разработват по преценка на Министерство на околната среда и водите или в случаите предвидени в закона (чл. 2 и чл. 10 от Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии). Могат да бъдат извършвани промени в защитените територии, свързани със заличаване; увеличаване на площта; намаляване на площта; прекатегоризиране и промени в режима на дейностите (чл. 41 от ЗЗТ). За промените по чл. 41 от ЗЗТ, министърът на околната среда и водите издава заповед, която се обнародва в „Държавен вестник“. Обявените защитени територии и промените в тях се записват в Държавния регистър при Министерството на околната среда и водите (чл. 44 от ЗЗТ).

Според чл. 24 от Закона за защитените територии *„В природните забележителности се забраняват дейности, които могат да нарушат тяхното естествено състояние или да намалят естетическата им стойност“*. Според чл. 25 от с.з. *„мерки за опазване, укрепване и възстановяване на природните забележителности се допускат с разрешение на Министерството на околната среда и водите съгласувано със собствениците на природните забележителности и други заинтересовани институции“*. В чл. 13, ал. 2 от с.з. е посочено, че *„строителството на нови обекти, разширението, преустройството и промяната на предназначението на съществуващи обекти, за които не се изисква оценка на въздействието на околната среда, се извършват след съгласуване с министъра на*

околната среда и водите или с оправомощени от него длъжностни лица, независимо от разрешенията, които се изискват по други закони“.

Първият план за управление в България, разработван с цел опазване на защитена територия, обявена за опазването на пещера е Планът за управление на Деветашката пещера. Предвид възлагането на обекта за управление от Община Ловеч, сред основните цели на план са:

- създаването на ясна схема за управление на обекта от страна на служители на община Ловеч;
- подобряване капацитета на Общината за управлението на обекта и на защитени територии като цяло;
- създаване на предпоставки за финансиране на проекти и дейности в ПЗ от различни външни източници (на базата на официално утвърдения план за управление);
- интегриране на мерките, предвидени в Плана в регионалните планове и програми, с цел синхронизиране на мерки и дейности, насочени към обекта;
- разпространение на опита от този пилотен (за пещера и за ПЗ) план за управление и прилагането му и на други места в България (за други пещери, обявени за защитени територии);
- поощряване на други общински администрации да разработват планове за управление и да управляват устойчиво защитени територии и други обекти от Националната екологична мрежа;
- създаване на предпоставки за реализиране на някои демонстрационни програми и инициативи, подкрепящи интегралния процес на управление в защитената територия (програма за подобряване качеството на туристическия продукт, други);
- Забранените и позволените дейности в пещерите са регламентирани (пряко или косвено) и по силата и на редица други закони, като напр. Закона за културното наследство, Закона за биологичното разнообразие (пещерната фауна и най-вече прилепите), Закона за водите, Закона за опазване на околната среда и др. Научната информация за биологичното разнообразие на България е едно от най-значителните предимства за страната при осъществяването и прилагането на нови мерки за неговото опазване.

Карстовите райони и пещерите като основен техен елемент са ценна част от природното ни наследство, но те също са под заплаха от няколко източника: замърсяване на водите, изхвърлянето на отпадъци, не регулиран туризъм, вандализъм, добив на инертни и облицовъчни материали (кариери), водовземане. Изхвърлянето на отпадъци може да доведе до замърсяване на карстови подземни води, което в най-голяма степен засяга и подземните

местообитания. Природо несъобразното отношение към пещерите може да доведе до щети и загуба на тяхната природна, образователно - научна и археологическа стойност. В публикацията на *ADMINISTRATION AND MANAGEMENT OF TOURIST CAVES IN BULGARIA*, Стефанова и Стефанов 2019 г. систематично и прегледно е разгледана настоящата ситуация при стопанисването и управлението на благоустроените туристически пещери в България. Разгледаните пещери са с назначен обслужващ персонал и регламентирано работно време, начисляващи входни такси за посещенията (Стефанова и Стефанов 2019 г.). Идентифицираните в публикацията благоустроени туристически пещери са представени на следващата таблица.

Таблица №6. Благоустроени пещери в РБългария към 2019 г.

Пещера (сумарна дължина/денivelация, м)	Местоположение	Година на отваряне (дължина на тур. маршрут)	Категория на субекта на управление	Субект на стопанисване	Категория на защита	Режим на достъп
Съева дупка (210 м / +3, -17)	с. Брестница, общ. Ябланица	1967-1995; 2003 (190 м)	Юридическо лице с нестопанска цел (сдружение БТС)	БТС	ПЗ - 10.10.1962	Целогодишен
Бачо Киро (3600 м / 65)	гр. Дряново	1937 (700 или 350 м)		ТД „Бачо Киро”, Дряново	ПЗ - 10.10.1962	Целогодишен
Снежанка (230 м / -18)	гр. Пещера	1966 (145 м)		ТД „Купена” - Пещера	ПЗ - 14.03.1961	Целогодишен
Ягодинска пещера (8501 м / 36)	с. Ягодина, общ. Борино	1982 (1100 м)		ТД „Родопея”, с. Ягодина	Попада в ПЗ „Буйновско ждрело“	Целогодишен
Дяволско гърло (548 м / -89)	с. Триград, общ. Девин	1977 (270 м)		ТД „Орфей 1970”, Девин и БТС	Попада в ЗМ „Триградско ждрело“	Целогодишен

Ухловица (460 м / - 25)	с. Могилица, общ. Смолян	1983 (330 м)		ТД "Карлък", Смолян	ПЗ 04.05.1979	-	Целогодише н
Магура (2608 м / - 56)	гр. Белоградчик	1961 (800 м)	Органи на изпълнителнат а власт 1. Общинска администраци я	Община Белоградч ик (2012)	ПЗ 03.05.1960	-	Целогодише н
Леденика (320 м / +16, -21)	гр. Враца	(1961) (300 м)		Община Враца (от 06.03.2010 г.)	ПЗ 28.11.1960	-	Целогодише н
Орлова чука (13437 м / +33, -12)	с. Пепелина, общ. Две Могили	1942, 1965, 2008 (дн. ок. 300 м)		Община Две Могили (от 2008 г.)	ПЗ 10.10.1962	-	Забранен достъп за периода от 01.11 до 01. 04.
Шаренка (с музей) (80 м / -7)	гр. Мадан	2008 (ок. 30 м)		Община Мадан (от 2008 г.)			Временно затворена за посещения
Деветашк а пещера 2 (2442 м / +96, -25)	с. Деветаки, общ. Ловеч	2013 (ок. 400 м)		Община Ловеч (от 11.2012 / 31.07. 2013 г.)	ПЗ 07.06.1996	-	Целогодише н в Светлата част на Входната зала; в Тъмната част забранен достъп от 25.05 до 31.07. и от 01.11 до 01.04 (за Сухата галерия)
Венеца (220 м / - 28)	с. Орешец, общ. Димово	2015 (200 м)		Община Димово (от 2015 г.)	ПЗ 21.04.1971	-	Целогодише н
Доброста нски бисер (44 м / - 14)	гр. Асеновград	2018 (40 м)		Община Асеновгра д (от 2018 г.)	В „Червената стена” 21.09.1962	БР	Затворена през зимния период

Бисерна (2716 м / 19,5)	гр. Шумен	2019 ? (780 м)	2. Администрация на защитена територия	ДПП „Шуменско о плато” (от 2014 г.)	Попада в ПП „Щуменско плато”	Предстои отваряне за туристи (през 2019 г. ?) – с периоди на ограничен/за бранен достъп
-------------------------------	-----------	-------------------	--	--	------------------------------------	---

Източник: Стефанова и Стефанов, 2019 г.

II. ЕВРОПЕЙСКО И НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Присъединяването на Република България към ЕС през 2007 г., както и подготвителният процес за това включваше и хармонизация на законодателството в сферата на околната среда. Редица международни Конвенции, по които Република България е страна, отделят специално внимание на проблемите на биологичното разнообразие и на необходимостта от неговото опазване, и възстановяване. Всички подписани от Република България споразумения и конвенции определят статута на видовете и мерките за опазването им в международен контекст. Основните текстове и препоръки са интегрирани в националното законодателство на страната.

Европейска нормативна рамка

Особеното значение на международните споразумения в България произтича от член 5, ал. 4 от Конституцията на Република България от 1991 г., който гласи, че „международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат”. Според по-скорошни съдебни решения в България тази клауза се отнася само за договорите, ратифицирани след приемането на Конституцията от 1991 г., като договорите да бъдат ратифицирани и обнародвани в Държавен вестник, за да придобият статут на закони от вътрешното право. Нещо повече, международните договори имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Сред най-важните споразумения, включително настоящият им статус в България са:

Конвенция за биологичното разнообразие, ратифицирана на 29.02.1996 г., в сила за Република България от 16.07.1996 г., обн. ДВ, бр.19/1999 г.

Цели на конвенцията са опазване на биологичното разнообразие, устойчиво използване на неговите компоненти и справедлива и разумна подялба на ползите, произтичащи от използването на генетични ресурси чрез съответен трансфер на технологии, вземайки

предвид всички права върху тези ресурси и възможностите за финансиране. Всяка държава запазва суверенното си право да използва своите собствени ресурси съобразно националната екологична политика и поема отговорността да гарантира, че дейностите или контрола не причиняват щети на околната среда на други държави или региони. Предлага се разработване на национални стратегии, планове или програми за опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие, доколкото е възможно и подходящо, създаване на система от защитени територии или територии за опазване на биологичното разнообразие. Задължение на всяка държава е да осигурява условия за опазването на екосистемите, естествените местообитания и поддържането на ценните популации от видове в естествената им среда, да възстановява деградирани екосистеми и да осигурява възстановяването на застрашени видове, чрез разработване и прилагане на планове или стратегии за управление. Конвенцията е транспонирана в Закон за биологичното разнообразие; Закон за защитените територии; Закон за лечебните растения; Закон за лова и опазване на дивеча.

Конвенция за опазване на дивата Европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска), ратифицирана на 25.01.1991 г., в сила за Република България от 01.05.1991 г., обн. ДВ, бр. 23/1995 г.

Основната цел е запазването на дивата флора и фауна и техните местообитания и по-специално на тези видове и местообитания, чието запазване изисква сътрудничеството на няколко държави, както и подпомагането на това сътрудничество. Конвенцията е транспонирана в Закон за биологичното разнообразие; Закон за защитените територии; Закон за лова и опазване на дивеча.

Конвенция за съхраняване на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция), ратифицирана със закон - ДВ, бр. 69/1999 г., обн. в ДВ, бр. 16/2000 г., в сила от 01.11.1999 г.

Бонската конвенция подчертава с разпоредбите си значението на опазването на мигриращите видове и на съгласието на държавите в региона да предприемат действия с тази цел, когато това е възможно и подходящо, като отделят специално внимание на мигриращите видове, чийто природозащитен статус е неблагоприятен, и като вземат подходящите и необходими мерки за опазването на такива видове и техните местообитания. Конвенцията е транспонирана в Закона за защитените територии и Закона за биологичното разнообразие.

Европейска конвенция за ландшафта, ратифицирана със закон, ДВ бр. 94 от 2.10.2004г., обн. в ДВ. бр.22 от 15 март 2005 г.

Основната цел на конвенцията е да насърчи опазването, управлението и планирането на ландшафтите и да организира европейско сътрудничество по въпросите на ландшафта. Конвенцията е транспонирана в Закон за опазване на околната среда; Закон за защитените

територии; Закон за биологичното разнообразие; Закон за водите; Закон за опазване на земеделските земи; Закон за устройство на територията; Закон за паметниците на културата и музеите.

Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, приета с Разпореждане № 13 на Бюрото на Министерския съвет от 4 февруари 1974 г., обн. в ДВ. бр.44 от 27 май 2005 г., влиза в сила от 17.09.1975 г. В чл. 1 от Конвенцията, терминът „културно наследство“ включва: паметниците: архитектурни произведения, скулптури или монументална живопис, археологически елементи или структури, надписи, пещери и групи от елементи с изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката.

Споразумение за опазване на популациите на европейските видове прилепи – Ратифицирано, ДВ бр.69/3.08.1999 г., обнародвано ДВ, бр. 16 от 25.02.2000 г. Влязло в сила от 9.12.1999 г. Като мигриращи животни, Споразумението е подготвено въз основа на Бонската конвенция и гласи, че всяка страна приема и прилага такива законодателни и административни мерки, каквито са необходими, с цел да поддържа благоприятен природозащитен статус на всичките видове, като предотвратява умишленото улавяне, затваряне или убиване на прилепи, идентифицира и защитава местата важни за тяхното размножаване и зимуване, насърчава изследователски програми, свързани с опазването и управлението на прилепите, отчита потенциалния ефект на пестицидите върху прилепите, както и предприема допълнителни действия за спасяването на популациите от прилепи, които определи като изложени на заплаха. Основните задължения по това споразумение са: 1. Всяка страна забранява умишленото улавяне, затваряне или убиване на прилепи, освен при наличие на разрешение от нейната компетентна институция. 2. Всяка страна идентифицира онези места в рамките на своята сфера на юрисдикция, които са важни за природозащитния статус, включително за защитата на прилепите.

Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство, 16 януари 1992 г., ратифицирана със закон, ДВ, бр. 30 от 1993 г. в сила от 25 май 1995 г. Целта на тази (преработена) конвенция е да се опази археологическото наследство като източник за европейската колективна памет и като средство за исторически и научни изследвания.

Орхуската конвенция за достъпа до информация, участието на обществеността в процеса на вземането на решения и достъпа до правосъдие по въпроси на околната среда, ратифицирана със закон, в сила за Република България от 16.03.2004 г. и станала част от вътрешното ни законодателство, предвиждаща достъп на гражданите и организациите, включително на неправителствените организации, работещи за опазване на околната среда и отговарящи на всички изисквания на националното право, до съдебна защита във връзка с въпроси, касаещи околната среда.

Директива на Съвета № 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за местообитанията) и Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно опазването на дивите птици (Директивата за птиците) са два документа, свързани с поетите международни ангажименти на Европейския съюз за опазване на биологичното разнообразие. Директивите поставят изискване пред държавите да определят защитени зони за опазване и съхраняване на местните видове, както и естествените им райони. Основната цел на Директивата е „да гарантира по-нататъшното съществуване или евентуалното възстановяване до благоприятен консервационен статус на тези типове природни местообитания на видовете в техния естествен район на разпространение“.

Рамкова Директива за водите (2000/60/ЕС), транспонирана в Закона за водите и поредица подзаконовни актове от своя страна доведе до значителни промени в подхода за управление на водите, като например въвеждането на басейновия принцип, екосистемния подход, признаването на биологичните параметри като водещи при определянето на екологичното състояние на водните тела и въвеждането на планове за интегрирано управление на речните басейни. РДВ цели постигането на добро екологично състояние/потенциал на повърхностните водни тела и добро химично/ количествено състояние на подземните. Международните споразумения са важни и полезни инструменти за опазване на биологичните ресурси и биоразнообразието в България. Въпреки че в тях често липсват клаузи и разпоредби за понататъшното им стриктно прилагане, тези споразумения определят и утвърждават международни стандарти, насърчават обмена на информация и предлагат възможности за международно сътрудничество и финансова помощ. Но тъй като повечето международни екологични споразумения съдържат по-общи принципи и формулировки, за гарантиране на пълното им приложение са необходими конкретни текстове в националното законодателство.

II.1. ЗАКОНИ

Република България изпълнява описаните по-горе споразумения, посредством своето вътрешно законодателство. За много от техните клаузи, обаче, липсва поддържащо вътрешно законодателство и нормативна база. Нещо повече, съществуващите закони са често неефективни, поради това, че отговорността за тяхното прилагане и изпълнение пада върху безкрайно много инстанции, поради объркването между новите и старите закони, което е предпоставка за прехвърлянето ѝ между институциите; недостатъчно строгите санкции; липсата на ясни критерии, които да ръководят процеса на вземане на решения; неуспеха да се осигури широко участие на обществеността.

Целта на законодателството в областта на околната среда е да осигури, чрез съответните правни норми, екологосъобразно взаимодействие между обществото и природата. Ефективното прилагане на екологичното законодателство се очертава като един от важните фактори в разрешаването на сложните екологични проблеми на съвременното общество. То регулира два вида обществени отношения:

- отношения, свързани с *опазването на околната среда* или отделни нейни компоненти (опазване на пещерите) от замърсяване или увреждане, т.е. с качествената страна на екологичните проблеми;
- отношения, свързани с *рационалното използване* на природните ресурси, т.е. с количествената страна на екологичните проблеми, които възникват в процеса на взаимодействие между обществото и природата. Обект на тези взаимоотношения е околната среда като цяло или отделни нейни компоненти, а субект на тези взаимоотношения може да бъде всеки от правните субекти на българското право – държава, общини, юридически или физически лица.

В законодателните документи по опазване на околната среда и биоразнообразие попадат закони и наредби, свързани както с опазването на околната среда, биологичното разнообразие, човешкото здраве, културните ценности и ландшафта, така и такива, които се отнасят до опазването на отделните компоненти на средата (въздух, води, геоложка основа, земи и почви, растителен и животински свят) и намаляване на въздействието на различни фактори (шум, вибрации, лъчения, отпадъци и др.). От тези актове са анализирани само онези, които имат пряко или косвено отношение към опазването на околната среда и биоразнообразието в гори, земи и водни площи в защитените територии (пещери).

Национално законодателство

Конституцията на Република България (обн. ДВ бр. 56/1991 г.) определя като изключителна държавна собственост *„Подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, ... както и водите, ... природните и археологическите резервати, определени със закон“* (чл.18 ал. 1). Държавата осъществява суверенни права върху континенталния шелф и в изключителната икономическа зона за проучване, разработване, използване, опазване и стопанисване на биологичните, минералните и енергийните ресурси на тези морски пространства. (чл. 18 ал. 2). Изхождайки от тези определения в най-върховния закон на страната, може да се приеме, че националното пространство обхваща както територията, така и акваторията, земните недра с техните ресурси и надземното въздушно пространство. **Закон за опазване на околната среда** (ДВ, бр. 91/25.09.2002 г.). Рамков закон, който определя ролята на институциите в опазването на околната среда и много други аспекти, като например събирането на информация, отнасяща се до околната среда и достъпа до нея, механизмите за ОВОС и екологична оценка на планове и програми и др. За постигане целите

на закона се регламентират режимите за опазване и ползване на компонентите на средата и се описват условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, които допълнително се прецизират в Наредбите към ЗООС. Според ЗООС за плановете и програмите при чието осъществяване са възможни значителни въздействия върху околната среда, се извършва и оценка за съвместимостта по реда на чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие. По-нататък изискванията на ЗООС се конкретизират в Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на плановете и програми (ЕО) (загл. изм., ДВ, бр. 3 от 2006 г.). Оценка за съвместимост се прилага за плановете, програми, проекти и инвестиционни предложения, които попадат изцяло или отчасти в границите на защитена зона и за инвестиционни предложения извън границите на защитените зони, когато попадат в обхвата на приложения № 1 и 2 на ЗООС.

Законодателството, определящо приоритетите, насоките и режимите в опазването на видове и местообитания, е представено в няколко основни документа:

Закон за биологичното разнообразие (ДВ.бр. 77/09.08.2002 г.). Регулира отношенията между субектите в сферата на защита и устойчиво използване на биологичното разнообразие, опазване на видове, местообитания, изграждането на Националната Екологична Мрежа, която и част от общоевропейската екологична мрежа. Чл. 6. (1) Защитени зони се обявяват за: опазване на типовете природни местообитания по Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна, посочени в приложение № 1 (неблагоустроени пещери и подводни или частично подводни морски пещери (чл. 6).

Закон за защитените територии (ДВ, бр. 133/11.11.1998 г.). Законът регламентира категориите защитени територии, процедурите за тяхното обявяване и режимите за тяхното управление. Около 40% от пещерите, известни като убежища на големи прилепни колонии в България, са включени в защитени територии: национални паркове, резервати, природни паркове, защитени местности и природни забележителности. Част от значимите прилепни пещери са със статут на природни забележителности. В повечето случаи защитният режим покрива и прилежащата надземна територия (горски или поземлен фонд). Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достойние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото. Изрично е споменато, че опазването на природата в защитените територии има предимство пред другите дейности в тях.

Закон за водите (ДВ, бр. 67/27.07.1999 г.). Регулира управлението на водите в България като неразделна част от природните ресурси на страната и правото на собственост над водните системи и басейни. Целта на закона е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението, както и да създаде

условия за осигуряване на необходимите количества със съответното качество, за намаляване на замърсяването, за опазване на повърхностните и подземните води и водите на Черно море. Законът за водите е като цяло хармонизиран с Европейската рамкова директива за водите 2000/60/ЕС.

Закон за подземните богатства (обн. ДВ бр. 23/1999 г.) - урежда условията и реда за търсене, проучване и добив на подземните богатства на територията на Република България, в континенталния шелф и в изключителната икономическа зона в Черно море; опазването на земните недра и управлението на отпадъците от проучвателната, добивната и преработвателната дейност. Посочени са органите за управление на подземните богатства, информация и документация и създаване, поддържане и функциониране на Националния геоложки фонд, издаването на разрешения за търсене и проучване и за проучване и концесии за добив, управление на минните отпадъци. В глава пета „Контрол по опазване на земните недра чрез рационалното използване на подземните богатства” са посочени органите за контрол и техните правомощия.

Законът за горите (обн. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011г.) урежда обществените отношения, свързани с опазването, стопанисването и ползването на горските територии в Република България, с цел гарантиране на многофункционално и устойчиво управление на горските екосистеми.

Тарифа за обезщетение при нанесени щети на растителни и животински видове, включени в приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие (обн. ДВ бр. 76/15.09.2006 г.). За щетите, нанесени на растителни и животински видове, виновните лица заплащат обезщетение в размер съгласно приложения № 1 и 2. Обезщетенията по чл. 1 се заплащат независимо от отговорността за материални вреди по други нормативни актове, от наказателната или административно наказателната отговорност. Тарифата се приема на основание чл. 129 а, ал. 2 от Закона за биологичното разнообразие. Контролът по прилагането на тарифата се възлага на министъра на околната среда и водите, на министъра на земеделието, храните и горите и на кметовете на общините.

Закон за културното наследство (обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г.) Законът и наредбите в него уреждат опазването и закрилата на културното наследство на Република България (движими и недвижими културни ценности, материално и нематериално културно наследство).

Законът за лова и опазване на дивеча, урежда отношенията, свързани със собствеността, опазването и стопанисването на дивеча, организацията на ловното стопанство, правото на лов и търговията с дивеч и дивечови продукти. Законът се прилага от МЗХ.

Към групата закони, следва да се причислят всички онези обществени отношения, които не са в непосредствена връзка с опазването на пещерите, но са в някаква степен свързани с тези нея, като обществените отношения, свързани със собствеността, обществените поръчки,

концесиите, третиране на отпадъци и други. По-важните нормативни актове, които формират правната рамка на тези отношения са:

Законът за защита при бедствия (обн. ДВ бр. 102/2006 г.) урежда обществените отношения, свързани с осигуряването на защитата на живота и здравето на населението, опазването на околната среда и имуществото при бедствия. Тази защита се извършва на национално, областно и общинско ниво и се осъществява чрез превантивна и възстановителна дейност, подпомагане и подготовка за реагиране, ресурсно осигуряване и помощи. Превантивната дейност се извършва с цел намаляване на риска от бедствия и включва дейности които могат да се отнесат към морската среда като: анализ и оценка на рисковете от бедствия; картографиране на рисковете; планиране намаляването на риска; разработване и изпълнение на програми и проекти за намаляване на риска от бедствия; планиране на защитата; изграждане и поддържане на системи за наблюдение, ранно предупреждение и оповестяване; обучение и практическа подготовка на централните и териториалните органи на изпълнителната власт, силите за реагиране, доброволните формирования и населението. Планирането на намаляването на риска от бедствия се извършва на национално, областно и общинско ниво, като за целта се изготвят национална стратегия и програма, секторни и регионални програми, областни и общински програми за намаляване на риска от бедствия. Дейностите по защитата на населението в случай на опасност или възникване на бедствия се изпълняват от единната спасителна система, която включва представители на министерства и ведомства, на общини, на бизнеса, на центровете за спешна медицинска помощ, на лечебни и здравни заведения; на организации с нестопанска цел, доброволни формирования и на въоръжените сили.

Законът за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети (обн. ДВ бр. 43/2008 г.) урежда отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети при спазване на принципа „замърсителят плаща“ и на принципите за устойчиво развитие. Със закона се определят екологичните щети и заплахите за възникването им, правомощията на органите на изпълнителната власт и на операторите, процедурите за провеждане на превантивни и предохранителни мерки, имуществената отговорност, консултациите и обмена на информация и консултациите с обществеността.

Законът за устройство на територията (обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г.) урежда отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за целите на устройственото планиране. Разделение е дадено на различните видове територии, които според своето предназначение, определено с устройствените схеми и планове, биват: урбанизирани територии (населени места и селищни образувания), земеделски територии, горски територии, защитени територии и нарушени територии за възстановяване.

Законът за туризма (обн. ДВ. бр.30 от 26 Март 2013г.), урежда обществените отношения, свързани със: 1. управлението, регулирането и контрола върху туристическите дейности, услуги и обекти; 2. туристическото райониране на страната, туристическите райони, създаването, устройството, организацията и дейността на организациите за тяхното управление; 3. правомощията на държавните органи, териториалните органи на изпълнителната власт, организациите за управление на туристическите райони и туристическите сдружения по формиране и провеждане на политика за устойчиво развитие на туризма.

Законът за държавната собственост и законът за общинската собственост, уреждащи придобиването, управлението и разпореждането с имоти и движими вещи – държавна собственост/общинска собственост, както и Правилник за прилагане на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи; Закон за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд; Правилник за прилагане на Закона за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд.

Законът за кадастъра и имотния регистър в сила от 01.01.2001 г., урежда организацията, финансирането, създаването, воденето и ползването на кадастъра и имотния регистър. Кадастър е съвкупността от основни данни за местоположението, границите и размерите на недвижимите имоти на територията на Република България набирани, представяни, поддържани в актуално състояние и съхранявани по установен от този закон ред.

Закон за концесиите, в сила от 01.07.2006 г. с който се уреждат условията и редът за предоставяне, изпълнение и прекратяване на концесии.

Закон за управление на отпадъците, обн. ДВ. бр.53 от 13 юли 2012 г., регламентираш мерките и контрола за защита на околната среда и човешкото здраве чрез предотвратяване или намаляване на вредното въздействие от образуването и управлението на отпадъците, както и чрез намаляване на цялостното въздействие от използването на ресурси и чрез повишаване ефективността на това използване.

II.2. НАРЕДБИ И ПОСТАНОВЛЕНИЯ

Наредба за разработване на планове за управление на защитени територии (Приета с ПМС № 7/08.02.2000; обн., ДВ, бр.13 от 15.02.2000 г.). Видно от разпоредбата на чл. 2, ал. 1 от наредбата, планове за управление се разработват за: 1. национални и природни паркове; 2. резервати и поддържани резервати. Планове за управление на природни забележителности и защитени местности се разработват по преценка на Министерството на околната среда и водите (МОСВ). Приоритетно се разработват планове за управление на защитени територии, включени в списъци към международни конвенции или с европейско значение за опазване на биологичното разнообразие.

Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (приета с ПМС № 120/31.08.2007г., обн. ДВ, бр. 73/11.09.2007 г.).

С наредбата се уреждат условията и редът за извършване на оценка по чл. 31 от Закона за на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения за съвместимостта им с предмета и целите на опазване на защитените зони.

Наредба за условията и реда за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони (приета с ПМС № 349 от 30.12.2008 г., обн., ДВ, бр. 7 от 27.01.2009 г., в сила от 27.01.2009г.) урежда условията и редът за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони по смисъла на чл. 3, ал. 1, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие. Планове за управление на защитени зони се разработват от държавни органи и техни поделения в сферата на своята компетентност, от общини и техни сдружения, от научни и академични институти и неправителствени екологични организации.

Наредба № 1 от 10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води – определят се специфичните изисквания за проучването и ползването на подземните, в т. ч. и минералните води и опазването им от замърсяване и влошаване; Целта на тази наредба е да бъде осигурено: 1. опазване на подземните води като ценен природен ресурс и основен източник на вода за питейно-битово водоснабдяване; 2. прекратяване или ограничаване на въвеждането на замърсители в подземните води; 3. предотвратяване влошаването на химичното състояние на всички подземни водни тела; 4. постигане и поддържане на добро количествено и добро химично състояние на подземните водни тела на територията на Република България.

Съгласно разпоредбата на чл. 26 от наредбата, за опазване на подземните води от замърсяване и влошаване се извършват оценки в рамките на процедурите по глава шеста от Закона за опазване на околната среда и/или чл. 31 от Закона за биологичното разнообразие за съответствието на инвестиционните предложения с изискванията за постигане на добро състояние на подземните води, включително за: дълбоки водоснабдителни сондажи; дълбоки сондажи, представляващи вертикални съоръжения за подземни води; добив на подземни води, представляващ водовземане от подземни води, което може да въздейства върху състоянието на околната среда чрез а) надвишаване на разполагаемите ресурси на подземното водно тяло или в частта от него, в която са разположени водовземните съоръжения; б) понижаване на водното ниво, при което се влошава подхранването на водите на влажните зони, зоните за опазване на стопански значими водни организми, защитени територии и защитени зони.

Наредба № 5 от 23.04.2007 г. за мониторинг на водите – определят се редът и начинът за планиране на мониторинга и за създаване на мрежите за мониторинг на водите във всеки район за басейново управление на територията на страната, както и за изпълнение на

дейностите по тяхната експлоатация, поддръжка, комуникационно осигуряване и лабораторно-информационно обслужване. Една от целите на наредбата е осигуряване на нормативна основа за осъществяването на мониторинга на повърхностните и подземните води и на зоните за защита на водите и определяне на изискванията по отношение мониторинга на екологичното и химичното състояние на повърхностните води и към програмите за мониторинг на повърхностните води и защитените територии.

Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на планове за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности (обн. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.87 от 9 Ноември 2012г.). Наредбата регламентира обхватът, структурата, съдържанието и методологията за изработване на планове за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности. Планове за опазване и управление на единични или групови недвижими културни ценности се изготвят задължително за недвижимите културни ценности, включени в Индикативната листа за културното и природното наследство на Република България; археологическите резервати и другите групови недвижими културни ценности с национално значение; единичните недвижими културни ценности с национално значение и в случаите, когато се предоставят на концесия. Планове за опазване и управление могат да се изготвят и за други недвижими културни ценности по инициатива и при възлагане и финансиране от техния собственик, ползвател или концесионер или от общината, на чиято територия те се намират.

Наредба № Н-00-0001 от 14 февруари 2011 г. за извършване на теренни археологически проучвания (ДВ, 18, 2011 г., изм. и доп. ДВ, 30, 2012 г.). Наредбата регламентира условията и редът за извършване на теренни археологически проучвания, условията за приемане на теренни археологически проучвания, регистрацията на специалните технически средства при извършване на теренни археологически проучвания и възможностите за използването им. Теренни археологически проучвания се провеждат само с разрешение, издадено по реда на чл. 148, ал. 1 - 3 от Закона за културното наследство.

Наредба № Н-12, 2012 от 21 ноември 2012 г. за реда за идентифициране, деклариране, предоставяне на статут и за определяне на категорията на недвижимите културни ценности, за достъпа и подлежащите на вписване обстоятелства в националния регистър на недвижимите културни ценности (ДВ, бр. 98, 2012 г., посл. изм. ДВ. бр.13 от 7 Февруари 2017г.). Наредбата определя реда за идентифициране, деклариране и предоставяне на статут на недвижимите културни ценности, извършване на предварителна оценка за деклариране на обекти на недвижимото културно наследство и на заключителна оценка за предоставяне на статут на недвижими културни ценности, дейност на комисията по чл. 159, ал. 2 от ЗКН, определяне на категорията на недвижимите културни ценности, достъп до Националния регистър на недвижимите културни ценности и подлежащите на

вписване обстоятелства. Декларирането на обект на недвижимото културно наследство, който може да бъдат определен като културна ценност, се извършва със заповед на министъра на културата и включва определянето на предварителна категория, класификация и временни режими за опазване, изготвени въз основа на предварителна оценка. Предоставянето на статут на недвижима културна ценност се извършва със заповед на министъра на културата и включва определянето на нейната класификация, категория и режими за опазване, изготвени въз основа на заключителна оценка.

Наредба № Н-3 от 26.01.2012 г. за създаването, съдържанието, поддържането, съхранението и използването на Националния документален архив на Националния институт за недвижимо културно наследство и научния архив на музеите (ДВ, бр. 11, 2012 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр.11 от 7 Февруари 2014г.). Всяка дейност по опазване и представяне на културните ценности се документира, като създадените документи формират Националния документален архив на НИНКН - за декларирани недвижими обекти и недвижими културни ценности, както и за обекти, свързани с българската история и култура извън територията на страната; научен архив към съответния музей - за движимите културни ценности.

Наредба №19 от 28.12.2001 г. за контрол и приемане на кадастрална карта и кадастралните регистри (обн. ДВ, бр.2 от 8 Януари 2002г., изм. ДВ, бр.16 от 21 Февруари 2006г.) с която се определят условията и редът за контрол и приемане на кадастралната карта и кадастралните регистри (ККР).

Наредба № 3 от 7 март 2016 г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на правоспособност за упражняване на професията „Планински водач“ уреждат изискванията за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за полагане на изпит за придобиване на правоспособност за упражняване на професията „Планински водач“ на територията на Република България.

Наредба за изискванията за определяне на финансово-икономическите елементи на концесията, в сила от 29.05.2018 г., приета с ПМС № 83 от 22.05.2018 г., обн. ДВ, бр.44 от 29 Май 2018г. С наредбата основно се определя редът за изготвяне на плана за действие за държавните концесии и на плановете за действие за общинските концесии по чл. 45, ал. 2 от Закона за концесиите.

Правилник за условията и реда за управлението, възлагането на дейностите по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии - изключителна държавна собственост. С този правилник се определят условията и редът за управлението, възлагането на дейностите по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии -

изключителна държавна собственост - национални паркове, резервати и поддържани резервати, включени в приложения № 1 и 2 на Закона за защитените територии.

Правилник за устройството и дейността на Националния съвет по биологичното разнообразие - утвърден със заповед РД-670/6.10.2015 г., като функциите са описани в чл.8 от правилника.

Устройствени правилници на всички отговорни институции в Република България за опазването и управлението на защитените територии (пещери).

II.3. НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИИ И ПЛАНОВЕ

Стратегически и програмни документи (национални стратегии и планове)

Документи, които формулират политиките в областта на околната среда и устойчивото развитие на европейско и на национално ниво. Такива са:

- Общоевропейска стратегия за опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие. През май 2011 г. Европейската комисия прие нова стратегия, определяща рамката за действията на ЕС през следващите десет години за изпълнение на водещата цел за биоразнообразието, определена от лидерите на ЕС през март 2010 г. Стратегията ще се изпълнява посредством Обща рамка за нейното прилагане, включваща Европейската комисия и държавите-членки, в партньорство с ключови заинтересовани страни и с гражданското общество. Стратегията е изградена на основата на солидна информация за състоянието на биоразнообразието и екосистемите в Европа, която ще служи и за проследяване на напредъка по изпълнението на стратегията.
- Европейската стратегия „Европа 2020“ – основополагащ стратегически документ на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж;
- Стратегия на ЕС за биоразнообразието до 2020 г. насочена към постигането на 6 приоритетни цели: опазване на видовете и местообитанията; поддържане и възстановяване на екосистемите и екосистемните услуги; включване на целите относно биоразнообразието в области от политиката на ЕС; борба с инвазивните видове; и приноса на ЕС за избягване на загуба на биоразнообразие в световен мащаб;
- Стратегически план за биологичното разнообразие за периода 2011 - 2020 и цели за биологичното разнообразие от Аичи, изготвени в резултат на Конференцията на страните по Конвенцията за биологичното разнообразие в Нагоя през октомври 2010 г.;
- Национална стратегия за околна среда за периода 2009 – 2018 г. и Плана за действие към нея, които формулират националната политика в областта на опазване и устойчиво управление на биоразнообразието;

- Национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000.
- Национална стратегия за развитието и управлението на водния сектор и отраслови стратегии към нея;
- Планове за управление, съобразени с: 1. изискванията към категорията защитена територия; 2. режима на защитената територия, определен в заповедта за нейното обявяване и 3. изискванията на международни договори (съгласно чл. 56 от ЗЗТ). Планове за управление на резервати и поддържани резервати, природни забележителности и защитени местности се утвърждават от министъра на околната среда и водите след съгласуване с Министерството на земеделието, храните и горите, с Министерството на регионалното развитие и благоустройството, с Изпълнителната агенция по горите и със съответните общини, както и с Министерството на културата, когато в защитената територия попадат културни ценности.
- Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) за периода 2012 – 2022 г.;
- Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020 г.;
- Национална стратегия за развитие на културата.

II.4. МЕТОДИКИ, УКАЗАНИЯ И ИНСТРУКЦИИ

Ръководства, инструкции, указания

- Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР) е комплексен механизъм за проследяване и обобщаване на промените в биологичното разнообразие на Република България в дългосрочен план. Това се осъществява чрез система за оценка и анализ на въздействията върху биологичното разнообразие, неговото състояние и мерките, които се предприемат за предотвратяване на загубата му. НСМБР е основен инструмент в помощ при взимане на управленски решения, имащи отношение към опазването на биологичното разнообразие в България на национално ниво, като заедно с това обслужва нуждите от информация на възможно най-широк кръг потребители. Обектите на мониторинг са видове от различни биологични групи и избрани типове хабитати (местообитания). Информацията се събира на регионално ниво и се обобщава на национално ниво. Регионалните бази данни се поддържат в РИОСВ, Дирекциите на националните паркове и Дирекциите на природните паркове;
- Методика за изготвяне на оценка за въздействието върху околната среда и оценка за съвместимост - Наръчник за възложители и експерти в областта на околната среда, Национален природонаучен музей – БАН София 2008 г.

III. СТРУКТУРА НА ПРАВНАТА РАМКА

Екологичното законодателство е раздел на обективното право на РБългария. То представлява съвкупност от правни норми, които регулират обществените отношения свързани с опазване на околната среда от една страна, и от друга страна с рационалното (устойчиво) използване на природните ресурси за удовлетворяване на потребностите на обществото. Според чл. 15 от конституцията – *държавата има задължения да опазва и възстановява околната среда. Държавата е длъжна да осигури на хората благоприятна околна среда (чл.55). Всички граждани от своя страна, трябва да опазват околната среда. Всеки гражданин има право да иска и да получи информация за състоянието на околната среда (чл.41)*. Като върховен закон на държавата, който установява принципите на управление и нейните норми имат най-висок ранг, другите закони не могат да ѝ противоречат.

В българското право за околна среда е възприет т.нар. „вертикален нормотворчески подход“, който включва един основен базисен закон - Закона за опазване на околната среда, определящ общите параметри на държавната политика, и специални закони, уреждащи опазването на отделните природни компоненти (напр. въздух, води, почви, отпадъци, опасни вещества и химикали, защитени територии). Във всеки от тези сектори са приети и съответни подзаконови нормативни актове.

Рамковият ЗООС (от 1991г., посл. изм. ДВ. бр.24 от 22 Март 2019г.) съдържа основните принципи на съвременната екологична политика и законодателство, като: устойчиво развитие; предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве; участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда; информираност на гражданите за състоянието на околната среда; замърсителят плаща за причинените вреди и др. Законът регламентира и заплащането на такси за замърсяване на околната среда в рамките на допустимите норми, чийто конкретен вид и размер следва да се определи от Министерския съвет.

ЗООС регламентира един от най-ефективните механизми за управление на околната среда, по-специално осигуряване на превантивния контрол върху реализацията на проекти, както и непрекъснат контрол на въздействията върху околната среда в резултат от дейността на различни обекти. Това са две процедури – процедура по ОВОС и процедура по Екологична оценка (глава VI от ЗООС). Основно, ЗООС урежда обществените отношения, свързани с опазването на околната среда за сегашните и бъдещите поколения и защитата на здравето на хората; съхраняването на биологичното разнообразие в съответствие с природната биогеографска характеристика на страната; опазването и ползването на компонентите на околната среда; контрола и управлението на факторите, които увреждат околната среда и създаването и функционирането на Националната система за мониторинг на околната среда.

Опазването на биологичното разнообразие е предмет на Закона за биологично разнообразие (от 2002 г., последно изменение 2018 г.). Този закон урежда отношенията между държавата, общините, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Република България. Основните цели на закона са: опазването на представителни за Република България и за Европа типове природни местообитания и местообитания на застрашени, редки и ендемични растителни, животински и гъбни видове в рамките на Национална екологична мрежа; опазването на защитените растителни, животински и гъбни видове от флората, фауната и микотата на Република България, както и на тези, които са обект на ползване и търговия. За опазване на биологичното разнообразие, Държавата изгражда Национална екологична мрежа, включваща: защитени зони като част от Европейската екологична мрежа „НАТУРА 2000“, в които могат да участват защитени територии и защитени територии, които не попадат в защитените зони. Националната екологична мрежа цели: дългосрочното опазване на биологичното, геологичното и ландшафтното разнообразие, осигуряването на достатъчни по площ и качество места за размножаване, хранене и почивка, включително при миграция, линеене и зимуване на дивите животни; създаването на условия за генетичен обмен между разделени популации и видове; участието на Република България в европейските и световните екологични мрежи и ограничаване на негативното антропогенно въздействие върху защитени територии. Защитените зони са предназначени за опазване или възстановяване на благоприятното състояние на включените в тях природни местообитания, както и на видовете в техния естествен район на разпространение. Защитени зони се обявяват за опазване на типовете природни местообитания по Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна и опазване на местообитания на видове по Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна. Министерството на околната среда и водите осигурява проучването, оценката и изготвянето на документации за териториите, а именно наименование; предмет и цели на опазване на защитената зона; попълнени стандартни форми с данни и оценки; картен материал и координатен регистър на границата на защитената зона (процесът вече е осъществен главно от неправителствените организации в България - Организации, официални вносители на защитени зони по Директивата да местообитанията са: Зелени Балкани, Сдружение за дива природа БАЛКАНИ, WWF Дунавско- Карпатска програма България, Информационен и учебен център по екология, а за птиците Българското дружество за защита на птиците).

Министерството на околната среда и водите изготвя списък на защитени зони, който заедно с документациите се внася за разглеждане на заседание на Националния съвет по биологичното разнообразие. Националният съвет по биологичното разнообразие предлага на министъра на околната среда и водите да внесе списъка в Министерския съвет за

приемане. Министърът взема окончателно решение по списъка, като при това се съобразява с депозираните особени мнение от членове на Съвета. Министърът на околната среда и водите внася списъка на защитените зони в Министерския съвет. Министерския съвет взема решение за обхвата на мрежата. Решението на Министерския съвет и списъкът се обнародват в „Държавен вестник“. Министерството на околната среда и водите изготвя проекти на заповеди за обявяване на защитените зони, съобщава на обществеността за тях, отчита постъпилите становища и публикува заповедите в ДВ.

За защитените територии, попадащи в границите на защитени зони, се прилага ЗЗТ. За културните ценности, попадащи в границите на защитени зони, се прилага ЗКН.

За защитените зони, като част от Европейската екологична мрежа „НАТУРА 2000“, в които могат да участват защитени територии, могат да се разработват планове за управление. В плановете за управление се предвиждат мерки, които целят предотвратяване на влошаването на условията в типовете природни местообитания и в местообитанията на видовете, както и на застрашаването и обезпокояването на видовете, за опазването на които са обявени съответните защитени зони. Мерките включват:

1. забрана или ограничаване на дейности, противоречащи на изискванията за опазване на конкретните обекти - предмет на защита;
2. превантивни действия за избягване на предсказуеми неблагоприятни събития;
3. поддържащи, направляващи и регулиращи дейности;
4. възстановяване на природни местообитания и местообитания на видове или на популации на растителни и животински видове;
5. осъществяване на научни изследвания, образователна дейност и мониторинг. При определяне на мерките при възможност се вземат предвид:

1. регионалните и местните особености, освен тези за опазване на биологичното разнообразие, както и изискванията на обществото;
2. устойчивото ползване на възобновимите ресурси.

Законът за биологичното разнообразие има своята роля и в опазването на пещерите. Неблагоустроените пещери, както и подводни и частично подводните морски пещери, са местообитания, които по силата на Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна и са обект на опазване в защитените зони по смисъла на този закон и част от европейската екологична мрежа Натура 2000 (видно от разпоредбата на чл. 6, ал. 1 т. 1 от с.з.).

В устройствените планове, областните планове за развитие на горските територии, горскостопанските планове и програми, националните и регионалните програми, разработвани по реда на други закони се включват мерки и дейности за опазване на елементите на ландшафта, които въз основа на своята линейна и непрекъсната структура или свързваща функция са значими за миграцията, географското разпространение и

генетичния обмен в растителните и животинските популации и видове. Основни елементи на ландшафта са:

1. реки и техните брегове и оводнени стари речни корита;
2. естествени блата, езера, преовлажнени ливади и други влажни зони;
3. **пещери, скални венци и стени и дюни;**
4. седловини и други естествени територии, свързващи отделни планински масиви;
5. полски синори, полезащитни пояси, ливади и пасища;
6. заливни речни тераси и крайречна растителност;
7. гори, разположени до 500 м надморска височина.

Анализът на българското законодателство обхваща правните мерки за опазване на защитените територии по специалния Закон за защитените територии и по други закони със субсидиарно приложение в тази област (закон за горите, закон за лечебните растения, закон за устройство на територията, ЗУО, закон за туризма и др.), както и юридическата отговорност за нарушаване на законодателството по опазване на защитените територии.

В разпоредба на чл. 5 от ЗЗТ са изброени лимитативно 6 категории защитени територии, а именно: резервати (т. 1), национални паркове (т. 2), природни забележителности (т. 3), поддържани резервати (т. 4), природни паркове (т. 5) и защитени местности (т. 6). Те се категоризират от министъра на околната среда и водите (по арг. от чл. 35 и чл. 47, т. 2 от с.з.). Предмет на опазване в природната забележителност е пещерата като забележителен обект на неживата природа и като местообитание на защитени видове (прилепи), както и самите видове. Статута на пещерата като природна забележителност възниква с обнародването на заповедта, което прави обстоятелството публично достъпно.

Съгласно чл. 23, ал. 1 от ЗЗТ за природни забележителности се обявяват характерни или забележителни обекти на неживата природа, като скални форми, скални разкрития с научна стойност, земни пирамиди, пещери, понори, водопади, находища на вкаменелости и минерали, пясъчни дюни и други, които са с изключителна стойност поради присъщата им рядкост, представителност, естетичност или които имат значение за науката и културата. Природните забележителности се обявяват с прилежаща територия, необходима за опазването им. Същите се управляват с цел запазване на техните естествени особености - чл. 23, ал. 2 от ЗЗТ. Видно от разпоредбата на чл. 24 от същия закон, в природните забележителности се забраняват дейности, които могат да нарушат тяхното естествено състояние или да намалят естетическата им стойност.

Сред кръга на правните мерки по закона за горите по-голямо значение за разглежданата проблематика имат: категоризация на горските територии (чл. 5); горско планиране (чл. 9–19) и установяване на специални правила, свързани със защитата на горските територии (чл. 128–143).

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки по ЗУТ, които имат по-важно значение в разглежданата област: установяване на специални правила, свързани с предназначението на защитените територии в светлината на основите на устройството на територията. Според основното им предназначение, териториите в страната са: урбанизирани територии (населени места и селищни образувания), земеделски територии, горски територии, защитени територии, нарушени територии за възстановяване, територии, заети от води и водни обекти, и територии на транспорта, като територии с предназначение земеделски, горски или урбанизирани територии могат да бъдат едновременно и с предназначение защитени територии, определени със закон (чл. 7); установяване на специални правила относно устройственото планиране на територията, инвестиционното проектиране и разрешаването на строителство (чл. 99– 156); установяване на специални правила за извършване на строителството (чл. 157–179). Сред тях могат да се посочат: а) задължение строежите да се проектират, изпълняват и поддържат в съответствие с изискванията на нормативните актове за опазване на защитените зони, на защитените територии и на другите защитени обекти и на недвижимите културни ценности (чл. 169, ал. 3, т. 1).

Закон за туризма, в който са уредени обществените отношения, свързани със: управлението, регулирането и контрола върху туристическите дейности, услуги и обекти; туристическото райониране на страната, туристическите райони, създаването, устройството, организацията и дейността на организациите за тяхното управление; правомощията на държавните органи, териториалните органи на изпълнителната власт, организациите за управление на туристическите райони и туристическите сдружения по формиране и провеждане на политика за устойчиво развитие на туризма. Туристически обекти са недвижимите културни ценности по Закона за културното наследство, културните институти по Закона за закрила и развитие на културата, защитените територии по Закона за защитените територии - в случай че са социализирани и предлагат условия за приемане и обслужване на туристически посещения и в съответствие с режимите за опазването им и с вътрешните правилници на лицата, на които е предоставено правото на управление (чл. 3, ал. 2, т. 21). Държавата подпомага финансово устойчивото развитие на туризма, чрез осигуряване на средства за изграждане и поддържане на туристическите атракции, базирани на културните ценности по Закона за културното наследство, културните институти по Закона за закрила и развитие на културата, защитените територии по Закона за защитените територии. (чл. 59, ал. 1, т. 10).

Административно наказателната отговорност е уредена в чл. 81 – 85 от ЗЗТ. Субсидиарно приложение могат да намерят съответните административно наказателни разпоредби на ЗБР, ЗЛР, ЗГ, ЗООС, ЗУТ, ЗУО, ЗТ, както и чл. 31 от Закона за административните нарушения и наказания.

По силата на разпоредбите в Закона за водите (*обн. ДВ. бр.67 от 27 Юли 1999г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.25 от 26 Март 2019г.*), всички води и водни обекти се опазват от изтощаване, замърсяване и увреждане с цел поддържане на необходимото количество и качество на водите и здравословна околна среда, съхраняване на екосистемите, запазване на ландшафта и предотвратяване на стопански щети. Управлението на водите се осъществява на национално и басейново ниво на основата на планове за управление на речните басейни. Плановете са публични и обвързани с други планове в обхвата на съответното териториално ниво, включително с плановете за регионално развитие, териториално устройствените, лесоустройствените, парко устройствените и други планове. Предвидено е планове, които не са съобразени с този закон и с плановете за управление на речните басейни, да могат да бъдат изменени от Министерския съвет по предложение на министъра на околната среда и водите.

Подземните води играят важна роля както за околната среда, така и за задоволяване на различни потребности на човека и неговата стопанска дейност. Със закона за водите са въведени определения, като: „повърхностно водно тяло“ е отделен и значим елемент от повърхностните води като езеро, водоем, поток, река или канал, част от поток, река или канал, преходни води или пространство от крайбрежните води (§ 1, ал. 1, т. 59 от *Допълнителните разпоредби на закона*); „подземно водно тяло“ е отделен обем подземни води в рамките на един или няколко водоносни хоризонта, характеризиращ се с определено състояние на подземните води (§ 1, ал. 1, т. 60); „водоносен хоризонт“ е един или повече слоеве от скали или други геоложки пластове, разположени под повърхността, които имат достатъчна порестост и водопрпускливост, позволяваща значителен поток или черпене на значителни количества подземни води (§ 1, ал. 1, т. 6).

Зоните за защита на водите са зоните, в които водите са чувствителни към биогенни елементи, включително защитените територии и зони, определени или обявени за опазване на местообитания и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване. Директорите на басейнови дирекции: водят регистър за зоните и подготвят кратък преглед на регистъра, който включва карти, на които е посочено местоположението на зоните и основанието, съгласно което са обявени като такива. За тези територии и зоните могат да бъдат определени специфични изисквания към състоянието на водите, които трябва да се постигнат и/или поддържат според: 1. заповедта за обявяването, издадена по реда на Закона за защитените територии или Закона за биологичното разнообразие; 2. влязъл в сила план за управление на защитена територия или защитена зона; 3. влязъл в сила план за действие за растителен или животински вид (чл. 119а и чл. 119б от с.з.).

III.1. ТЕРМИНОЛОГИЯ И ДЕФИНИЦИИ

Употребата на извънредно богат набор от правни термини и понятия е основна характеристика на правната рамка на сектор „*екологично законодателство*“. Това е обусловено от извънредно широкия кръг на обществени отношения, които обхваща или трябва да обхване рамката. Значението на термините и понятията, с които си служи законодателят при определяне на предмета на правното регулиране, е твърде съществено и то дава до голяма степен основата при очертаването на обхвата на правната рамка в сектора. Законодателят е използвал няколко подхода при въвеждането на основните правни понятия, термини и легални дефиниции, с които очертава обекта на регулираните правоотношения. Тези термини и понятия са развити основно в Закона за опазване на околната среда, който е водещ и в тази част на изграждане на правната рамка, а другите закони и подзаконовите актове само допълват терминологичния апарат. Само в ЗООС в неговите допълнителни разпоредби са дефинирани легално 76 специални термини и понятия. Всички останали законови и подзаконови актове дефинират много по-малко правни термини и понятия. В Закона за водите са дефинирани легално над 120 специални „*водни*“ термини и понятия. Първият подход е въвеждането на най-важните понятия още в първите текстове на закона в частта, която определя предмета, приложното поле и обхвата и целите и принципите на закона. В определени случаи е използван подходът съществените термини да се въвеждат с първите текстове на съответната глава или раздел от закона, който урежда съответната част от правоотношенията – напр. собствеността и др. В някои части законът използва направо общоприети правни термини без да ги дефинира, в други случаи пояснението за термина се съдържа в конкретните текстове на закона. Като друг вид подход е използван методът на въвеждане на изрична легална дефиниция чрез пояснение на термина в Допълнителните разпоредби на закона. Трябва да отбележим, че не всички съществени термини са изрично дефинирани в допълнителните разпоредби на закона, а за някои понятия са приложими дефинициите от други закони извън основните, които са включени в правната рамка на сектор „*околна среда*“.

Таблица №7. Правни дефиниции на термините в областта на околната среда.

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
ОКОЛНО СРЕДА		
Околна среда	Комплекс от естествени и антропогенни фактори и компоненти, които се намират в състояние на взаимна зависимост и влияят върху екологичното равновесие и качеството на живота, здравето на хората, културното и историческото наследство.	§ 1, т.1 от ДР на ЗООС

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Опазване на околната среда	Комплекс от дейности, които са насочени към предотвратяване на деградацията на околната среда, към нейното възстановяване, запазване и подобряване.	§ 1, т.2 от ДР на ЗООС
Природни ресурси	Частите на органичната и неорганичната природа, които се използват или могат да бъдат използвани от човека за задоволяване на неговите нужди.	§ 1, т.3 от ДР на ЗООС
Замърсяване на околната среда	Промяната на качествата ѝ вследствие на възникване и привнасяне на физически, химически или биологически фактори от естествен или антропогенен източник в страната или извън нея, независимо дали се превишават действащите в страната норми.	§ 1, т.5 от ДР на ЗООС
Увреждане на околната среда	Изменение на един или повече от съставлящите я компоненти, което води до влошаване качеството на живот на хората, до обедняване на биологичното разнообразие или до затруднено възстановяване на природните екосистеми.	§ 1, т.5 от ДР на ЗООС
Ландшафт	Територия, специфичният облик и елементите на която са възникнали като резултат на действия и взаимодействия между природни и/или човешки фактори.	§ 1, т.1 3 от ДР на ЗООС
Въздействие	Всяко въздействие върху околната среда, което може да бъде причинено от реализирането на инвестиционното предложение за строителство, дейност или технология, включително върху здравето и безопасността на хората, флората, фауната, почвата, въздуха, водата, климата, ландшафта, историческите паметници и други материални ценности или взаимодействието между тези фактори.	§ 1, т.18 от ДР на ЗООС
Планове и програми	Планове, програми, стратегии и други подобни документи, както и техните изменения, които: а) се изискват от закони, нормативни или административни разпоредби; б) са предмет на подготовка и/или приемане от публичен орган на национално, регионално или местно равнище или които се подготвят от даден орган за приемане чрез одобрена от Министерския съвет или от Народното събрание процедура.	§ 1, т.22 от ДР на ЗООС

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Решение по оценка на въздействие върху околната среда	Индивидуален административен акт на компетентния орган по чл. 94 от с.з., с който се одобрява допустимостта за проектиране на инвестиционно предложение по т. 17 чрез оценка на местоположението (площадка, трасе) на обекти и очакваното въздействие върху околната среда въз основа на доклад за ОВОС при отчитане на общественото мнение и изразените становища на засегнатата общественост.	§ 1, т.30 от ДР на ЗООС
Устойчиво развитие	Развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да ограничава и нарушава способността и възможността на бъдещите поколения да посрещат своите собствени потребности. Устойчивото развитие обединява два основни стремежа на обществото: а) постигане на икономическо развитие, осигуряващо нарастващ жизнен стандарт; б) опазване и подобряване на околната среда сега и в бъдеще.	§ 1, т.50 от ДР на ЗООС
Мониторинг на околната среда	Събирането, оценката и обобщаването на информацията за околната среда чрез непрекъснато или периодично наблюдение на определени качествени и количествени показатели, характеризиращи състоянието на компонентите на околната среда и тяхното изменение в резултат на въздействието на природни и антропогенни фактори.	§ 1, т.52 от ДР на ЗООС
Национална система за мониторинг на околната среда	Комплекс от измервателни, аналитични и информационни дейности, чиято цел е осигуряването на своевременна и достоверна информация за състоянието на компонентите на околната среда и факторите, въздействащи върху тях, въз основа на която да се правят анализи, оценки и прогнози за обосноваване на дейностите по опазване и защита на околната среда и човешкото здраве от вредни въздействия.	§ 1, т.52 от ДР на ЗООС
Интегриране на държавната политика по околна среда в секторните политики	Означава съобразяването и включването на изискванията за опазване на околната среда в процеса на разработване, прилагане и контрола по прилагането на секторните политики, определени в чл. 9 от с.з.	§ 1, т.55 от ДР на ЗООС

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Територии със специален режим на защита	Територии, в които се въвеждат мерки за опазване на редки видове от флората и фауната и на техни местообитания.	§ 1, т.57 от ДР на ЗООС
БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ		
Благоприятно състояние на видовете	когато: а) данните за динамиката на популациите на вида показват, че този вид е и ще остане жизнеспособен елемент на природното местообитание; б) естественият район на разпространение на този вид не намалява и не е налице тенденция към намаляване; в) е налице достатъчно голямо местообитание, което осигурява преживяването на популациите на този вид.	§ 1, т.1 от ДР на ЗБР
Благоприятно състояние на природно местообитание	когато: а) площта на неговото естествено разпространение е постоянна или се разширява; б) неговата структура и специфични функции осигуряват дългосрочното му съществуване; в) състоянието на характерните за него видове е благоприятно.	§ 1, т.2 от ДР на ЗБР
Вид	Група от морфологично сходни организми, имащи общ произход, които са потенциално способни да обменят помежду си генетичен материал в естествени условия.	§ 1, т.5 от ДР на ЗБР
Влажна зона	Район, включващ езера, блата, мочурища, торфища или други водни площи, независимо дали са естествени или изкуствени, постоянни или временни, с вода, която е статична или течаща, прясна, полусолена или солена, включително морска вода, чиято дълбочина или отлив не надхвърля 6 м.	§ 1, т.5 от ДР на ЗБР
Водни площи	Площи от горските територии, поземления фонд и континенталния шелф и изключителната икономическа зона, залети с вода.	§ 1, т.8 от ДР на ЗБР
Гори	Горските територии по смисъла на Закона за горите.	§ 1, т.12 от ДР на ЗБР
Екосистема	Динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица със специфични взаимосвързани процеси и специфичен общ облик.	§ 1, т.17 от ДР на ЗБР

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Застрашен вид	Този, който е заплашен от изчезване в целия си ареал или в голяма част от него.	§ 1, т.19 от ДР на ЗБР
Ландшафт	Територия, специфичният облик и елементите на която са възникнали като резултат на действия и взаимодействия между природни и/или човешки фактори.	§ 1, т.25 от ДР на ЗБР
Местообитание на вид	Районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира постоянно или временно в някой от стадите на своя жизнен цикъл.	§ 1, т.25 от ДР на ЗБР
Потенциално застрашен вид	Този, за който е вероятно скорошното му преминаване в категорията на застрашените видове, ако факторите, причинили заплахата, продължават да съществуват.	§ 1, т.30 от ДР на ЗБР
Природно местообитание	Естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области, характеризиращи се с характерни географски, абиотични и биотични особености, придаващи им специфичен облик.	§ 1, т.31 от ДР на ЗБР
Предмет на защитените зони	Природните местообитания и местообитанията на видове, които се опазват в дадената защитена зона.	§ 1, т.31а от ДР на ЗБР
ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ		
Гори	Горските територии по смисъла на чл. 2, ал. 3 от Закона за горите.	§ 1, т.31а от ДР на ЗЗТ
Водни площи	Територии от поземления фонд, горските територии и континенталния шелф, залети с вода.	§ 1, т.3 от ДР на ЗЗТ
Паркове с национално значение	Парковете, посочени в приложение № 1 на закона.	§ 1, т.5 от ДР на ЗЗТ
Природни резервати	Резерватите, посочени в приложение № 2 на закона	§ 1, т.6 от ДР на ЗЗТ
Биологично разнообразие	Многообразието на живите организми от всички източници, включително земни, морски и други водни екосистеми и екологични комплекси, от които те са част; това означава вътревидово, междувидово и многообразие на екосистемите.	§ 1, т.7 от ДР на ЗЗТ
Екосистема	Динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица.	§ 1, т.7 от ДР на ЗЗТ

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Местообитание на вид	Районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира в някои от стадията на своя жизнен цикъл.	§ 1, т.9 от ДР на ЗЗТ
Застрашен вид	Този, който е заплашен от изчезване в целия си ареал или в голяма част от него.	§ 1, т.12 от ДР на ЗЗТ
Ендемитен вид	Този, който се среща само в определен географски район.	§ 1, т.13 от ДР на ЗЗТ
ВОДИ И ВОДНИ РЕСУРСИ		
Водни ресурси	Повърхностните и подземните води, намиращи се във водните обекти, които се използват или могат да бъдат използвани	§ 1, ал.1, т.3 от ДР на ЗВ
Водностопански баланс	Съотношението между наличните водни ресурси и нуждите от вода по време и място, определено с цел установяване възможностите за задоволяване потребностите от вода;	§ 1, ал.1, т.4 от ДР на ЗВ
Водностопански отношения	Отношенията, възникнали в процеса на дейностите на лицата, свързани с ползването, възстановяването и опазването на водите и водните обекти	§ 1, ал.1, т.5 от ДР на ЗВ
Водовземане	Обхваща всички дейности, свързани с отнемане на води от водните обекти	§ 1, ал.1, т.7 от ДР на ЗВ
Мониторинг на водите	Измервания, наблюдения и оценки за определяне на състоянието на водите	§ 1, ал.1, т.18 от ДР на ЗВ
Повърхностни води	Водите на сушата, с изключение на подземните води, както и преходните води и крайбрежните морски води, освен по отношение на химичното състояние, в който случай се включват и вътрешните морски води и водите на териториалното море	§ 1, ал.1, т.23 от ДР на ЗВ
Подземни води	Всички води, намиращи се под повърхността на земята във водонаситената зона, в пряк контакт със земните пластове	§ 1, ал.1, т.24 от ДР на ЗВ
Управление на водите	Дейностите по използване, опазване и възстановяване на водите, както и дейностите по предпазването от вредното им въздействие;	§ 1, ал.1, т.30 от ДР на ЗВ

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Воден обект	Постоянно или временно съсредоточаване на води със съответни граници, обем и воден режим в земните недра и в естествено или изкуствено създадени форми на релефа заедно с принадлежащите към тях земи	§ 1, ал.1, т.34 от ДР на ЗВ
Водно тяло	Самостоятелна и значима част от повърхностните или подземните води	§ 1, ал.1, т.37 от ДР на ЗВ
Повърхностно водно тяло	Отделен и значим елемент от повърхностните води, като езеро, водоем, поток, река или канал, част от поток, река или канал, преходни води или пространство от крайбрежните води	§ 1, ал.1, т.59 от ПР на ЗВ
Подземно водно тяло	Отделен обем подземни води в рамките на един или няколко водоносни хоризонта, характеризиращ се с определено състояние на подземните води	§ 1, ал.1, т.61 от ДР на ЗВ
Район за басейново управление	Област от територията на земната повърхност или морето, съставена от един или повече граничещи си речни басейни заедно с прилежащите им подземни и крайбрежни води	§ 1, ал.1, т.66 от ДР на ЗВ
Река	Вода на сушата, която в по-голямата си част тече на повърхността на земята, като в част от своето течение може да преминава и под повърхността на земята	§ 1, ал.1, т.67 от ДР на ЗВ
Водни услуги	Всички услуги за осигуряване на вода за домакинствата, обществените институции и за всяка стопанска дейност чрез водовземане, акумулиране, събиране в резервоари, обработка и доставка на повърхностни или подземни води, както и събирането, отвеждането и третирането с пречиствателни съоръжения на отпадъчните води, които след това се заустват в повърхностни водни тела	§ 1, ал.1, т.74 от ДР на ЗВ
Водоползване	Водните услуги заедно с всяка друга човешка дейност, свързана с отнемане на води, ползване на водни обекти и земеползване, за която при характеризирането на водните тела, извършено при условията на наредбите по чл.135, ал.1, т.2 и 9 от ЗВ, е установено, че оказва значително въздействие върху състоянието на водите, и които се вземат предвид при изпълнението на икономическия анализ по чл.192, ал.2, т.1 от ЗВ	§ 1, ал.1, т.80 от ДР на ЗВ

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
ХИДРОМЕЛИОРАЦИИ		
Воден баланс	Съотношението между валежите, оттока, изпарението и филтрацията, характеризиращо количественото състояние на водите по речни басейни.	§ 1, т.4 от ДР на Правилника за експлоатацията на хидромелиоративни съоръжения
Водовземни съоръжения	Съоръжения, посредством които се извършва отнемане на води от водните обекти	§ 1, т.5 от ДР на Правилника за експлоатацията на хидромелиоративни съоръжения
Водоползване	Обхваща всички дейности, свързани с отнемане на води от водните обекти.	§ 1, т.6 от ДР на Правилника за експлоатацията на хидромелиоративни съоръжения
Хидромелиоратив на инфраструктура	Комплекс от съоръжения, технически средства и оборудване за напояване и отводняване на земеделски земи на територията на сдруженията заедно с прилежащите им площи и сгради с обслужващо предназначение, както и експлоатационните пътища, предмет на чл.2 от Наредбата за правото на ползване върху обектите от хидромелиоративната инфраструктура.	§ 1, т.16 от ДР на Правилника за експлоатацията на хидромелиоративни съоръжения
КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО		
Индикативна листа за културното и природното наследство на Република България	Списък на ценностите по чл. 11, ал. 1 от Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство.	§ 4, т.1 от ДР на ЗКН
Теренна консервация	Включва индиректни и директни дейности, които целят предотвратяване на увреждането и разрушаването на разкопките и загуба на свързана с тях информация чрез осигуряване на оптимален режим на разкриване, полево съхранение, опаковане, транспорт и депониране.	§ 4, т.11 от ДР на ЗКН

ТЕРМИН	ПРАВНА ДЕФИНИЦИЯ	ИЗТОЧНИК
Приключил етап от теренни проучвания	Изчерпан стратиграфски пласт, част от него или част от определената с разрешението за теренни археологически проучвания територия.	§ 4, т.16 от ДР на ЗКН
СТРОИТЕЛЕН ПРОЦЕС		
Техническа инфраструктура	Система от сгради, съоръжения и линейни инженерни мрежи на транспорта, водоснабдяването и канализацията, електроснабдяването, топлоснабдяването, газоснабдяването, електронните съобщения, хидромелиорациите, третирането на отпадъците и геозащитната дейност	§ 5, т.31 от ДР на ЗУТ
Рехабилитация	Строителна дейност, свързана с възстановяване, реконструкция, разширяване или модернизиране на частта от елементите на пътната, транспортната, далекосъобщителната, енергийната, водоснабдителната, канализационната и хидромелиоративната инфраструктура	§ 1 от ДР на Наредба № 2 от 31.07.2003 г. за въвеждане в експлоатация на строежите и минимални гаранционни срокове
Водовземно съоръжение	Съоръжение, предназначено да улавя вода и да я подава при запазване на природните ѝ качества към водоснабдителната система	§ 1, т.1 от ДР на Наредба № 2 от 22.03.2005 г. за водоснабдителни системи

Системата от нормативни актове, оформящи правната рамка на сектор „околна среда“, не позволява изцяло самостоятелно секторно развитие на законодателството и до момента не се е развивала планомерно така. По-скоро отделни направления под влияние на конкретни вътрешни или външни фактори са имали водещо развитие, докато други са изоставали и влияят в момента деструктивно и задържащо за цялата система на обществени отношения. Макар и в ролята на общ за системата нормативен акт, Законът за опазване на околната среда не се явява изцяло такъв за голяма част от разпоредбите на съпътстващите закони и не ги подчинява напълно на своята структура и система. От друга страна, законът не регламентира изцяло всички правоотношения и не дава пълна и единна обща система и принципи за развитието на правната рамка. Системата до момента изоставя и спрямо нуждите на обществото и икономиката от съответно развитие на сектора в областта на опазването и управлението на пещерите и карстовите райони в страната.

III.2. ПРЕДМЕТ НА ПРАВНОТО РЕГУЛИРАНЕ

Прегледът на общата и специална нормативна уредба показва, че дейностите, които характеризират и определят опазването на защитените територии и в частност пещерите във всичките му направления, са свързани основно с правата, компетенциите и отговорността на държавните органи и органите на местно самоуправление. Това произтича от характера на собствеността, която е публична държавна и общинска собственост, и от тенденциите и съдържанието на основните правни норми, които регулират дейностите по опазване на пещерите в най-широк смисъл. Управлението на дейностите в сектора е прерогатив изключително на държавата, която има преки ръководни функции върху целия сектор. Държавата определя пълноправно и едностранно характера и елементите на тази организация чрез законовата и подзаконовата уредба, възлага ръководството и управлението изцяло на своите органи и структури и чрез механизмите на държавното и административното управление регулира, направлява и контролира развитието на сектора. Министърът на околната среда и водите издава заповед за обявяване на защитената територия при положителни решения по чл. 38, ал. 3 и 5 от ЗЗТ. Обявяването и промените в защитените територии се извършват от министъра на околната среда и водите със заповед, която се обнародва в ДВ (чл. 43, във връзка с чл. 35, чл. 39, ал. 1, чл. 42, ал. 1 от с.з.). Могат да бъдат изтъкнати следните етапи на процедурата по обявяване на защитените територии:

- правомощие за министерствата и ведомствата, областните управители, общините, научните и обществените организации да дават предложения за обявяване на национални и природни паркове, а за останалите категории защитени територии такова правомощие имат и „всички заинтересувани физически и юридически лица” (чл. 36, ал. 1);
- внасяне на предложението до МОСВ, което се произнася за тяхната целесъобразност в съответствие с критериите, посочени в този закон, в срок един месец. Когато предложението засяга горски територии, произнасянето по целесъобразност се извършва след съгласуване с Министерството на земеделието, храните и горите и с Изпълнителната агенция по горите. (чл. 36, ал. 2);
- съставяне или възлагане на изготвянето на документация за обявяване на такива територии от МОСВ (чл. 36, ал. 3), като реквизитите на документацията са изброени лимитативно в чл. 36, ал. 4;
- организиране от МОСВ на „обществено обсъждане” на предложенията за обявяване само на национални и природни паркове, резервати и поддържани резервати, в което се канят представители на общините, областните управители, местните

- заинтересовани екологични и обществени организации, както и на заинтересованите министерства, ведомства и научни организации, като за становищата и предложенията се води протокол (чл. 37);
- назначаване от МОСВ на комисия, която да разгледа предложенията в срок до 1 година от предложението за обявяване на национален или природен парк и в срок до 6 месеца – за другите категории защитени (природни) територии (чл. 38, ал. 1), а в нейния състав се включват представители на Министерството на земеделието, храните и горите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Изпълнителната агенция по горите, на общините, на собственици на гори, земи и водни площи и съответните областни управители (чл. 38, ал. 2), като тази комисия взема решение с обикновено мнозинство за приемане на предложението, придружено с проект на заповед за обявяване на защитената (природна) територия или за не приемане на предложението (чл. 38, ал. 3);
  - издаване на заповед от МОСВ за обявяване на съответната защитена територия (чл. 39, ал. 1), която по своята правна природа е общ административен акт, а реквизитите ѝ са изброени лимитативно в чл. 39, ал. 2. Обявените защитени територии или промените в тях се записват в държавен регистър, който се води от МОСВ (чл. 44). Когато съществува опасност от унищожаване или увреждане на защитена територия, предложена за обявяване като защитена, МОСВ е оправомощен със заповед да забрани или ограничи ползването и строителството в нея за срок до 2 години, с изключение на обектите, предоставени на отбраната и въоръжените сили (чл.45,ал.1);

Установяване на специални правила, свързани с управлението и охраната на защитените територии (чл. 46 - 73), включват 3 групи изисквания. Първата от тях се отнася до компетентността на отделните органи за управление на защитени територии (чл. 46 - 54). Това са МОСВ, регионалните инспекции по околната среда и водите към МОСВ, дирекциите на националните паркове към МОСВ и дирекциите на природните паркове към ИАГ. Втората от тях е свързана с плановете за управление на защитени територии (чл. 55 - 66). Плановете за управление на национални и природни паркове се утвърждават от Министерския съвет (МС) (чл. 60, ал. 1), а плановете за управление на другите 4 категории защитени територии – от МОСВ, „след съгласуване“ с МЗХГ, ИАГ, МРРБ, съответната община и евентуално Министерството на културата, ако в тях попадат паметници на културата. Процедурата по съставянето и утвърждаването им е уредена в чл. 58 – 61 и включва следните етапи:

- възлагане на разработването им от МОСВ или от собственици на имоти, общини и неправителствени организации след съгласуване с МОСВ, като заданията за тези планове се утвърждават от МОСВ (чл. 58);
- обществено обсъждане, организирано от изпълнителя – само за плановете за управление на национални и природни паркове и поддържани резервати (чл. 59);
- предоставяне на плановете за управление само на националните и природните паркове за приемане в МС след заключение на Висшия експертен екологичен съвет при МОСВ, а след положително решение на МС – за подписване от МОСВ, като за участие в заседанията се уведомяват представители на заинтересованите държавни органи, областни управители, общини, научни и неправителствени организации, а на всеки 4 години се организира от МОСВ обществено обсъждане на изпълнението на плановете за управление само на националните и природните паркове (чл. 60);
- приемане или утвърждаване от компетентния орган (респ. МС или МОСВ) на тези планове за управление (чл. 60, ал. 1 и чл. 61). Третата от тях се отнася до охраната на защитените територии, регламентирани в чл. 67–73 от закона;

Установяването на специални правила, свързани с финансирането на дейности в защитени територии са уредени в чл. 74–77 от закона.

Министърът на околната среда и водите или определено от него длъжностно лице от състава на министерството спира: разпореждания на централни ведомства, които са в нарушение на този закон или не съответстват на определения режим на дейностите в защитените територии; реализацията на устройствени и технически планове и проекти, утвърдени в нарушение на този закон.

Директорите на регионалните органи на Министерството на околната среда и водите: спират дейности по ползването на горите, земите и водните площи и на други ресурси, както и строителството в защитени територии, които са в нарушение на утвърдените по съответния ред планове за управление, устройствени и технически планове и проекти или не са съгласувани по реда на този закон, когато такива планове и проекти липсват; спират дейности или обекти, които увреждат или замърсяват околната среда в защитени територии над допустимите норми; спират разпореждания на регионалните управления на горите, държавните горски стопанства и общинските органи, които са в нарушение на този закон или на режимите на защитените територии; издават предписания за мерки за предотвратяване и отстраняване на вредните последици от допуснати нарушения или увреждане и замърсяване на околната среда в защитените територии.

Директорите на регионалните управления на горите, държавните горски стопанства и дирекциите на природни паркове, както и кметовете на общини са длъжни да спират

дейности и строителство в предоставени за ползване гори, земи и водни площи в защитени територии - държавна, общинска и частна собственост, извършвани в нарушение на утвърдените планове за управление и устройствени и технически планове и проекти (чл.79 от с.з.).

Следва да бъде отбелязано, че неефективното стопанисване и управление на защитените територии е една от основните заплахи за биологичното разнообразие и за опазването на пещерите в България. Собствеността и контролът трябва да бъде на национално или друго ниво, извършвани посредством професионално квалифицирана агенция или от университет или институция с утвърдена изследователска или природозащитна дейност, или от собственици, работещи в сътрудничество с някоя от гореспоменатите правителствени или частни институции. Преди обявяването на собствеността трябва да се определят адекватни мерки за защита и контрол, обвързани с дългосрочно опазване.

IV. ИСТОРИЯ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО

Първоначално с възникването на необходимостта от правна регламентация на предизвикателствата, свързани с опазване на околната среда особено популярен е терминът „защита на природата“ и от там изразът „природозащитно право или природозащитно законодателство“. Постепенно с изясняването в законодателен план на основните компоненти на околната среда, понятието е разширено и сега изразът „екологично право“ или „екологично законодателство“ се използва като равнозначен термин на понятието „право на опазване на околната среда“. Затова екологично право се разглежда като съвкупност от принципи, правила и конкретни норми, насочени към регулиране на отношенията, възникващи при и по повод управлението на основните компоненти на екосистемата с цел запазване на баланса между тях, опазване на живота здравето на хората, съхраняване на биологичното разнообразие и осигуряване на устойчиво развитие.

Основата на усилията на България за опазване на биологичното разнообразие е нейната мрежа от защитени територии. Значението на тези територии за опазването на природата е много голямо. Статута им е уреден със закон през 1967 г. Настоящият „Закон за защитените територии“ е приет през 1998 г. и последното му изменение и допълнение е от 2019 г. Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достойние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото. Опазването на природата в защитените територии има предимство пред другите дейности в тях (чл. 2 от с.з.).

В Конституцията на РБългария (1991) се постановява, че националните паркове, природните и археологическите резервати са изключителна държавна собственост и основно

задължение на държавата е да опазва националното историческо и културно наследство (чл. 18, 23). Пещерите, които се намират в резерватите са също под тази най-висока степен на опазване.

Законът за паметниците на културата и музеите (*обн. ДВ. бр.29 от 11 Април 1969г. , отм. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г.*), определя като паметник на културата „всяко движимо и недвижимо автентично материално свидетелство за човешко присъствие и дейност и за процесите в природата, което има научна и/или културна стойност и притежава обществена значимост” (чл. 3). Паметниците на културата се намират под закрилата на държавата (чл. 2). Нивото на защита се определя в низходящ ред съобразно значението на паметниците на културата, определени като паметници със световно, национално, регионално и т.н. значение (чл. 19). Тук са представени и пещерите, които са декларираны като недвижими паметници на културата. Сегашният Закон за културното наследство (*обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2019г.*), определя като „културното наследство“ нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност (чл. 2, ал. 1).

Исторически погледнато, защитените територии са обявявани с цел да се защитят и запазят територии със специфична биологична, естетическа и културна стойност. Системата от защитени територии остава основата на стратегията за опазване на биоразнообразието на страната, но в нея има редица празноти и административни недостатъци. Като най-често често изтъквани са следните по-обща проблеми:

- администрирането на природните резервати, националните паркове и важните природни забележителности и защитени местности трябва да се засили, особено що се отнася до нормативните разпоредби, стриктното прилагане на закона и стопанисването на земята;
- планове за стопанисване и управление са разработени само за някои от защитените територии. В системата като цяло липсват управленски опит и възможности за професионално обучение;
- липсва и силна законодателни подкрепа за необходимите реформи.

Най-необходимите промени, обаче, трябва да бъдат извършени в националното законодателство на страната. Това включва създаване на по-ефективни екологични закони и укрепване на институциите, които ги прилагат. В същото време е необходима и преоценка на съществуващите екологични закони в светлината на новата научна информация, на променящите се природозащитни приоритети и на еволюцията в отношението на обществото към тези проблеми.

Съобразявайки се приетата методика и с цел по-голяма прегледност, измененията в нормативните актове през последните 10 г., считано от 2009 г. са представени, като Приложения към настоящият анализ.

V. ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ

Основната цел при изготвянето на икономически анализ е да се идентифицират чисто икономическите параметри, влияещи върху вземането на управленски решения в сектора. Анализирайки настоящата ситуация, икономическият анализ предвиждаше да представи конкретни алтернативи за инвестиции и разглеждане на разнообразни източници и форми на финансиране, възможности за провеждане на самостоятелна финансова политика, прилагането на съвременни информационни технологии във финансово-счетоводната дейност и съвременни методи за анализ и др. Разглежда се и разширяването и задълбочаването на финансово-икономическия анализ и използването на нови показатели за анализ.

В повечето случаи, като неразделна част от икономическият анализ се явява и финансово-икономическият такъв. Основната цел на който е да се установят закономерностите и тенденциите в развитието на стопанските явления и процеси и да се измери посоката и степента на влияние на факторите, които ги обуславят, за да се ограничат отрицателните и се засилят положителните въздействия.

Финансово-икономическият анализ предоставя в синтезиран вид информацията, необходима за вземане на адекватни икономически решения. За да се обосноват решенията за финансиране – целесъобразността от увеличаване на собствения капитал или от привличане на чужд капитал, за да се избере инвестиционен проект или се оцени ефективността от вече инвестирани средства, за да се планират темповете на развитие, като се определят бъдещите продажби или се изготвят бюджетите за ресурсите и паричния поток и др. е необходимо разработване на представителен анализ. Представителният анализ извършва множество взаимнообвързани аналитични процедури при използването на специални методи, които ще имат за резултат създаването на информация в специфична форма и за специфична цел.

Основните задачи, чието решение се търси, чрез разработване на финансово-икономически анализ са: Оценка на използването на ресурсите и на капитала; Разкриване на тенденции и закономерности в развитието на анализиранията дейност; Разкриване и количествено изразяване на влиянието на факторите, довели до измененията и до постигането на положителните резултати – измерването на влиянието на обективно или субективно действащи фактори, обуславящи определено състояние на обекта/те на анализа; Обективна оценка на изпълнението на предварително зададени планове и прогнози; Разкриване на резерви за развитие на дейността за постигане на по-високи икономически и финансови

резултати; Оценка на обосноваността и икономическата целесъобразност на управленските решения.

Финансово-икономическият анализ се определя като процес на прилагане на аналитични инструменти и техники с цел селектиране, сравнение и обработка на икономически, финансови и други данни и създаване на финансово-икономически показатели за обосноваване на стопанските решения. Анализът е функция на стопанското управление и създава предпоставки за реализация на основните управленски функции и същевременно проявява своето действие чрез тях, като част от обособена управленска подсистема.

За реализирането на всички гореописани елементи от анализа е необходимо наличието на първични счетоводни данни и/или проверена достоверна финансово икономическа информация, са каквито публичните източници, използвани в рамките на настоящата дейност от проекта не разполагат.

Липсата на достоверни данни, необходими за изготвянето на икономически и/или финансово-икономически анализ, представлява риск, както за качеството на изготвените анализи, така и за достоверността на изведените от тях изводи и препоръки. Поради тази причина, в настоящият раздел е представена информация, само за установените използвани икономически и финансов ресурс в сектора. Установените одобрени и финансирани с публични средства проекти за изпълнение на мерки в пещерите са:

Пещера Бисерна

Номер на проект: DIR-5113326-2-93

Наименование: Устройство и управление на ПП "Шуменско плато"

Бенефициент: Дирекция на природен парк Шуменско плато

Одобен бюджет БФП: 4 879 555 BGN

Общ бюджет: 3 773 538 BGN

БФП: 3 773 538 BGN

Общо изплатени средства: 2 841 275 BGN

Източник на финансиране: ЕФРР, чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Дата на решение на договарящия орган: 13.07.2012 г.

Начална дата: 02.08.2012 г.

Дата на приключване: 30.06.2016 г.

Статус: Приключен

Място на изпълнение: БЪЛГАРИЯ, СЕВЕРНА И ЮГОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ

Описание на проекта: Устройство и управление на ПП „Шуменско плато“.

Дейности: Дейност 1: Поддържащи и възстановителни дейности в гори, земи и водни площи
1.1. Корекция на обект, елемент на хабитат 8310 – Неблагоустроени пещери в границите на ПП и ЗЗ „Шуменско плато“ – пещера „Бисерна“.

Над 2 млн. лв. са вложени в превръщането на пещера в природен атракцион, като основните дейности са свързани с благоустройство на пещера и монтиране на система, която ще послужи за дългосрочно наблюдение на състоянието на микроклимата и пещерната фауна. С проекта не са реализирани всички заложи дейности, като няма информация закупеното по проекта оборудване да е монтирано и въведено в експлоатация.

Пещера Духлата

Номер на проект: BG161PO005-3.0.01-0033-C0001, 58301-C-003

Наименование: Изпълнение по приоритетни дейности от плана за управление на ПП Витоша

Бенефициент: Дирекция на Природен Парк „Витоша”

Одобен бюджет БФП: 1 280 198 BGN

Общ бюджет: 708 886 BGN

БФП: 708 886 BGN

Общо изплатени средства: 762 209 BGN

Източник на финансиране: ЕФРР, чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Дата на решение на договарящия орган: 26.05.2009 г.

Начална дата: 31.07.2009 г.

Дата на приключване: 16.12.2013 г.

Статус: Приключен

Място на изпълнение: БЪЛГАРИЯ, ЮГОЗАПАДНА И ЮЖНА ЦЕНТРАЛНА БЪЛГАРИЯ

Дейности, свързани с пещерата: Намалване на натиска върху Боснешкият карстов район и пещерата Духлата чрез създаване на система за ограничаване и контролиране на достъпа и експонация. Дейността се състои в маркшайдерско заснемане на „Тронните зали” и довеждащия до тях изкуствено прокопан тунел в пещерата Духлата. Въз основа на подземния кадастър ще се възложи и изработи технически проект за експониране и посетителски достъп на пещерата. Пилотно за осигуряване на технически достъп, ограничаване и контролиране на посещенията в пещерата ще се монтира входно съоръжение в съществуваща изкуствено изградена стена към входа. Изпълнението на дейността ще бъде извършено от специализирани фирми по маркшайдерско заснемане и проектиране, като процедурата по избор на подизпълнители ще се проведе от ДПП, съгласно законовите изисквания. Експерта по ползване и опазване на природните ресурси от ДПП ще осъществява контрол. Основните стъпки включват: подготовка на тръжна документация, провеждане на процедури за избор на изпълнители, сключване на договори и техническа работа по изпълнение на дейностите, контрол от страна на ДПП Витоша. Изпълнението ще бъде съобразено с ограниченията и режимите произтичащи от Заповедите за обявяване природната забележителност, Парка и ЗЗ и ПУ.

В рамките на проекта е разработена стратегия за развитие на спелеологията в ПП Витоша. Част от дейностите, застъпени за изпълнение по проекта са свързани с: Обозначаване и геодезично заснемане на входовете на всички пещери в района; Картиране на пещерите; Изготвяне на указателни знаци до входовете на пещерите, както и обозначаване на пътеките/пътищата водещи до тях; Развитие на спелео-туризма в района; Приобщаване на местното население към развитието на спелеотуризма в района; Популяризиране на спелеотуризма; Защита и опазване на пещерите и др.

Деветашка пещера – за която е разработен и първият утвърден план за управление на пещера, в която са заложили дейности като: разнообразието на екосистемите, местообитанията, видовете от флората и фауната; обектите и дейностите, свързани с опазване на биологичното разнообразие и ресурсите; обектите и дейностите, свързани с туризма; режимите, нормите, условията, препоръките, проектите и дейностите за управление на природната забележителност, съобразно поставените цели за период от 10 г.; ландшафтно значение на обекта и др. Не е установена еднозначна информация за отпуснатото и усвоено финансиране.

Проект DIR-59318-1-2 Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I, финансиран по Приоритетна ос 3 Биоразнообразие по ОП „Околна среда 2007-2013 г.“

Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I

Сума на предоставената безвъзмездна финансова помощ: 25 863 637,60 лв

Име на бенефициент: Дирекция „Национална служба за защита на природата”

Година на приключване на проекта: 2013 г.

Цел: Картиране и установяване на природозащитното състояние на природните местообитания и видове по Директива 92/34/ЕИО, както и определяне на рискови за дивите птици, по Директива 79/409/ЕИО, територии за изграждане на ветрогенератори.

Дейности: Управление на проекта; Избор на външни изпълнители; Закупуване на оборудване за изпълнение на проекта; Минимизиране на рисковете за дивите птици; Картиране и определяне на ПС на природни местообитания и видове; Оценка и контрол на данните; Информация и публичност; Одит на проекта.

Изпълнението на настоящия проект ще подпомогне дирекция НСЗП в МОСВ за продължаване процеса на изграждане и управление на мрежата НАТУРА 2000. В тази връзка, постигането на очакваните резултати по настоящия проект следва да осигури информация за целите на оценката за съвместимостта на инвестиционните предложения, планове, програми и проекти с предмета и целите на опазване в защитените зони, да предостави базисни данни за мониторинга на биологичното разнообразие и изготвянето на

планове за управление на защитени зони, както и да обезпечи необходимите данни за докладването на страната ни пред Европейската комисия по Директива за местообитанията. В контекста на казаното по-горе, целите на проекта могат да се обобщят в две направления, които условно ще наречем европейско и национално:

Европейско направление (в изпълнение на задълженията на страната за отчитане на природозащитния статус пред ЕК) – целта е да се събере изходната информация за докладите за мониторинг на Натура 2000, според изискванията на ЕС, като тази информация позволява оценка на ПС на национално и биогеографско ниво, както в ЗЗ, така и извън тях; Национално направление (в изпълнение на задълженията на страната за опазване и възстановяване на благоприятния природозащитен статус на видовете и местообитанията, приоритетно в зоните от НАТУРА 2000) – целта е да се събере детайлна информация, привързана към Картата на възстановената собственост (КВС) за целевите обекти в ЗЗ за целите на управлението им и оценките за съвместимост на планове, програми, инвестиционни намерения и дейности.

Възложени при изпълнението на проекта дейности: Изготвяне на методики за картиране и за определяне природозащитното състояние за всеки вид от групата; Преглед и оценка на наличните данни за видовете от групата (Преглед и оценка на наличните данни; Изготвяне и внасяне на предложение за национални референтни оценки за разпространение и стойности на ПС за всеки от целевите обекти); Изготвяне на План за инвентаризация/картиране; Обучение на екипите за работа; Картиране на местообитанията и разпространението на популациите на целевите обекти (Очертаване на потенциалните граници на местообитанията на целевите обекти; Верификация на границите на разпространение на целевите обекти; ГИС обработки за засичане на първоначалните карти, корекция на границите на разпространение и границите на потенциалните местообитания на целевите обекти; Работа със заинтересованите страни; Структуриране на геобазаданни за разпространението на видовете и резултатите от картирането; Своевременно въвеждане на набраните данни от теренната работа в специализирана база данни, която ще бъде разработена в рамките на проект „Разработване и внедряване на информационна система за защитените зони от екологична мрежа Натура 2000“; Вътрешен контрол и валидиране на резултатите от теренната работа и осъществяването на качествен контрол на данните); Определяне на ПС на ниво защитена зона, биогеографско и на национално ниво (Определяне на ПС въз основа на събраната и верифицирана информация и на одобрените методологии; Обобщение на данните за изследваните видове на ниво зона, след завършване на теренната работа; Сравнение на резултатите с първоначално наличните данни в стандартните; формуляри на зоните (Натура 2000 базата данни). Експертна оценка за причините за всички констатирани разлики.); Схеми за мониторинг в защитени зони;

Теренно обучение на експерти от РИОСВ/ПП/НП за прилагане методиките за картиране и определяне на ПС.

VI. РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНО ЕЛЕКТРОННО ПРОУЧВАНЕ

С цел идентифициране на причините за „замразяване“ на инициативите по приемане на закон за пещерите и обективност на Status Quo анализа се проведе и он-лайн проучване, за целите на което се разработиха въпросници, съдържащи следните въпроси:

- В кои нормативни актове е регламентирано управлението и/или опазването на пещерите в Република България?
- Кои са причините за липса на приет Закон за пещерите?
- Кои са причините за „замразяване“ на инициативите по разработване на закон за пещерите?
- Смятате ли, че пещерите трябва да бъдат защитени?
- Считате ли, че приемането на нормативна уредба в областта на пещерното дело и спелеологията (Закон и/или изменение в съществуващото законодателство) ще подобри управлението/опазването на пещерите в България?
- Трябва ли НПО секторът да има пряко отношение към опазване на пещерите?
- Считате ли, че популяризирането на пещерите, като природно богатство сред обществото и тяхното биоразнообразие е фактор в опазването им?
- Предоставят ли институциите (държавни, общински) достатъчно публична информация и данни за стопанисването и опазването на пещерите?
- Допитват ли се институциите до НПО сектора при отдаване на пещерите за стопанисване и провеждане на туристически събития?
- Необходимо ли е провеждане на мониторинг на пещерите в България?
- Считате ли, че НПО секторът и пещерната общност трябва да бъдат широко информирани и включени в бъдещи проекти за подготовка на Закон за пещерите и/или изменение на съществуващите нормативни актове към регламентиране управлението/опазването на пещерите в България?

Проучването се предвиждаше да обхване около 40 респондента. След публикуването си и популяризирането ѝ чрез интернет страницата на БФСп и социалните мрежи, анкетата бе попълнена от 75 респондента, представители на администрацията, НПО сектора, Бизнес, Граждани, Наука и образование, Държавни служители, Спелео клубове.

Получените отговори са обобщени и анализирани единствено за целите на проекта, като по този начин е организирано и анализирано мнението на заинтересованите страни, участвали в проучването.

За целите на проучването са използвани методите на пряко стандартизирано интервю, като за по-голяма свобода на отговорите, анкетата е разработена с възможност за анонимност. Обобщените резултати са представени в графичен вид, както следва:

Към кой сектор бихте се определили?

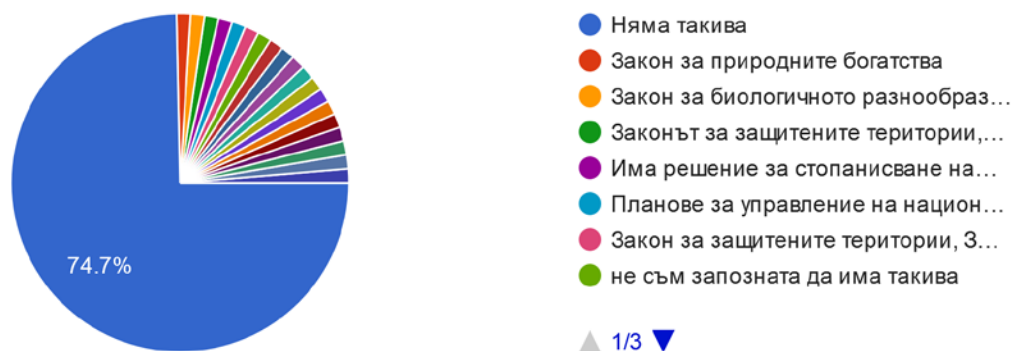
75 responses

Основният дял на анкетираните е разпределен между представители на Гражданските организации и Бизнеса, следвани от НПО сектора и Държавните служители, изразяващи собствено експертно мнение. Процентното разпределение на отговорите показват по еднозначен начин, че проучването е обхванало мнението на всички заинтересовани страни по проекта.

1. В кои нормативни актове е регламентирано управлението и/или опазването на пещерите в Република България?

75 responses

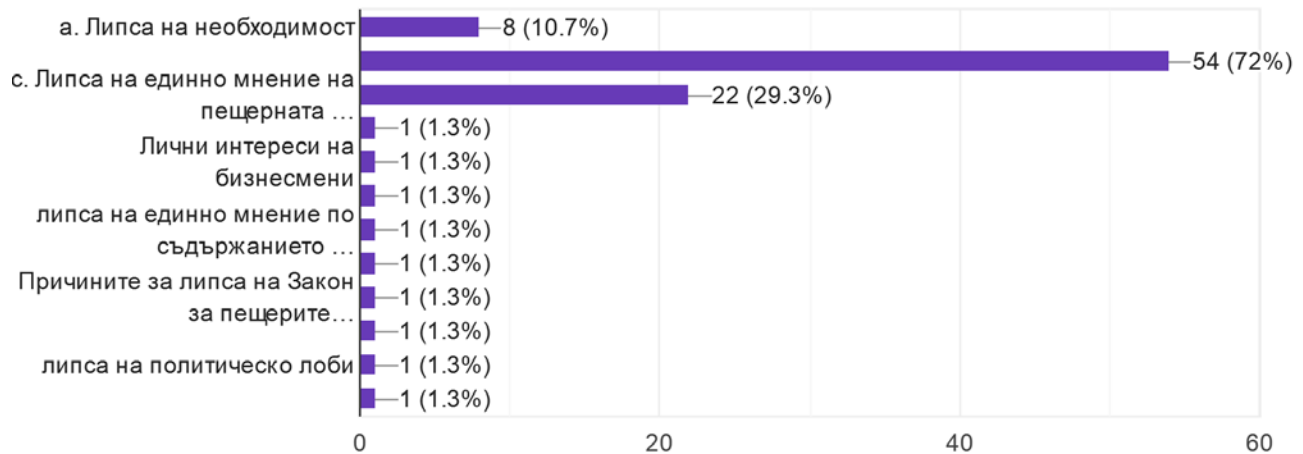

Според близо 75% от анкетиранияте управлението и/или опазването на пещерите в Република България не е регламентирано в нормативни документи. Единични са анкетите в които са посочени конкретните нормативни документи в които са заложили конкретни текстове.

Полученият резултат еднозначно налага извода, че анкетиранияте или не са запознати с разпоредбите в националното законодателство, регламентиращи управлението и/или опазването на пещерите, или не ги припознават, като адекватна и достатъчна нормативна рамка.

2. Кои са причините за липса на приет Закон за пещерите?

75 responses

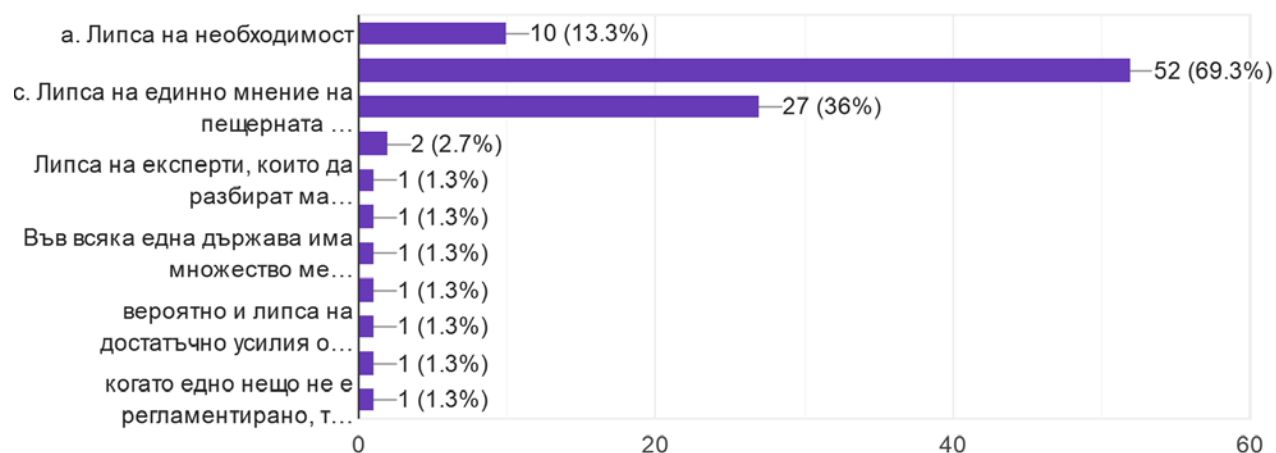
72% от анкетираните са отговорили, че няма приет Закон за пещерите, поради липса на институционална воля. 29,5% считат, че това се дължи на липса на единно мнение на пещерната общност. 10,7% приемат, че липсва на необходимост от приемането на такъв закон изобщо.

Посочени са и мнения за комплексността на причините, изразена в:

- от една страна в липсата на определение за пещера, а от друга в разнопосочните виждания по отношение на ползването, стопанисването и управлението на пещерите;
- липса на експерти, разбиращи материята, която следва да бъде обхваната от законодателството;
- лични бизнес интереси;
- липсата на еднозначно уточнена собственост и отговорности;
- липса на единно мнение, относно съдържанието на нормативният акт и/или актове, които следва да регламентират управлението и/или опазването на пещерите;
- липса на политическо лоби и др.

3. Кои са причините за „замразяване“ на инициативите по разработване на закон за пещерите?

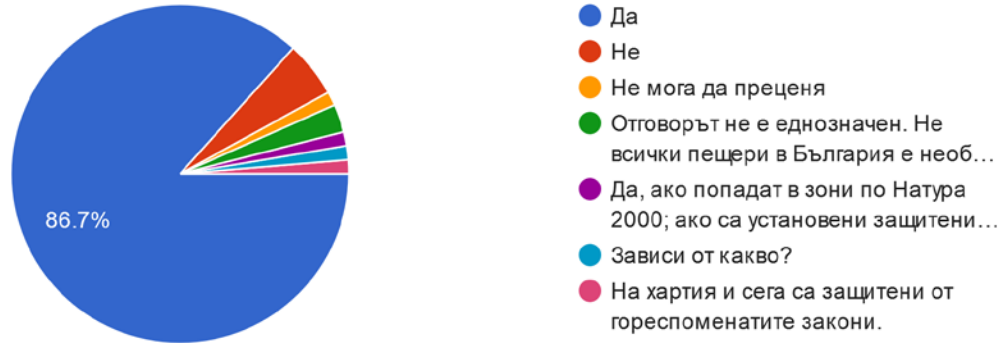
75 responses

Аналогично на предходния отговор, повече от 69% от анкетираните са отговорили, че инициативата е преустановена, поради липса институционална воля, 36% считат, че липсва единно мнение на пещерната общност, докато 13,3% изразяват мнение, че няма необходимост от такъв закон. Около 2,7% от анкетиращите не могат да определят еднозначно причините, докато останалите мнения са в порядъка на около 1,3%, описващи причини, като: липса на експерти, разбиращи материята; бизнес интереси; липса на инициативност; липса на политическо лоби и др.

4. Смятате ли, че пещерите трябва да бъдат защитени?

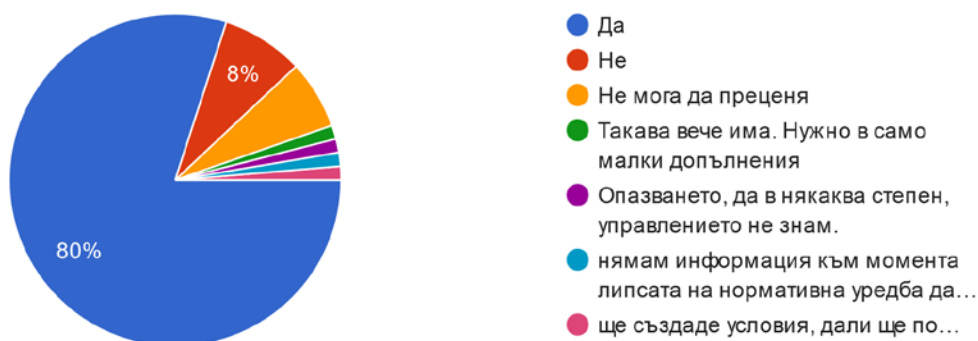
75 responses

По категоричен начин, изразен в почти 87% отговори приемат, че пещерите трябва да бъдат защитени. Едва 5,3% от анкетираните, изразяват мнение, че това не е необходимо.

5. Считате ли, че приемането на нормативна уредба в областта на пещерното дело и спелеологията (З...азването на пещерите в България?)

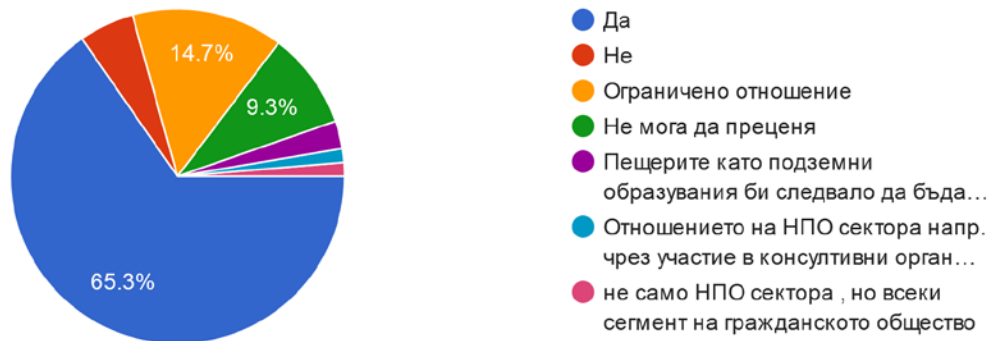
75 responses

Аналогично на предходният отговор 80% от анкетираните смятат за необходимо приемането на нормативна уредба в областта на пещерното дело и спелеологията, независимо дали това се изразява в нов Закон и/или изменение в съществуващото законодателство, като очакват, че това ще подобри управлението/опазването на пещерите в България. Едва 8% изразяват противоположно мнение.

6. Трябва ли НПО секторът да има пряко отношение към опазване на пещерите?

75 responses

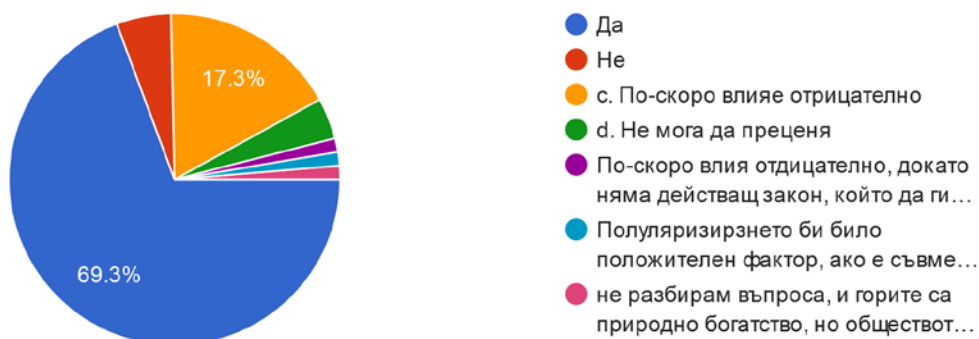

Повече от половината от анкетиранияте (65,3%) са отговорили, че е необходимо НПО секторът да има пряко отношение към опазване на пещерите. Почти 15% приемат ограниченото отношение на НПО сектора и почти 10%, не могат да преценят. Изразени и са мнения, че:

- опазването на пещерите е пряка отговорност на държавните органи и ролята на НПО сектора следва да бъде ограничена, единствено до предоставяне на мнение;
- НПО може да участва единствено чрез включването на членовете му в консултативни органи, единствено при еднозначно доказана експертиза на участниците.
- Не само НПО но и гражданското общество следва да бъде включено в действия по опазване на пещерите.

7. Считате ли, че популяризирането на пещерите, като природно богатство сред обществото и тяхно...образиe е фактор в опазването им?

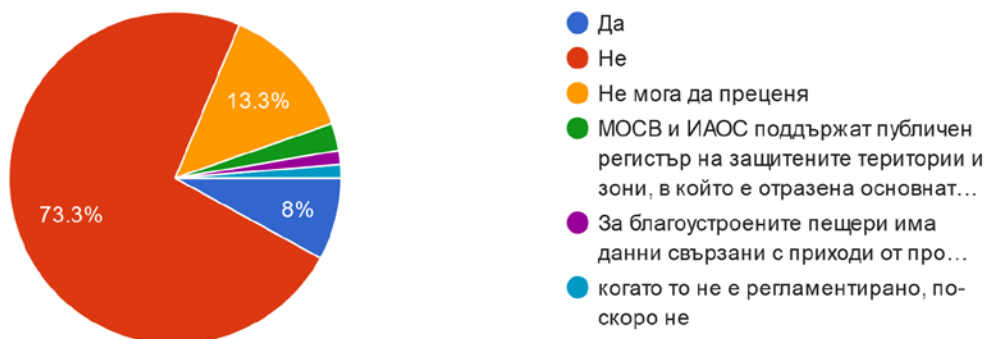
75 responses

Почти 70% от анкетираниите отговарят, че популяризирането на пещерите, като природно богатство сред обществото и тяхното биоразнообразие е фактор в опазването им, като около 17% считат, че това би повлияло отрицателно. Малко над 5% считат, че популяризирането не би следвало да се отчита като фактор, който може да окаже някакво влияние и 4% не могат да изразят категорично мнение по въпроса.

8. Предоставят ли институциите (държавни, общински) достатъчно публична информация и данни за стопанисването и опазването на пещерите?

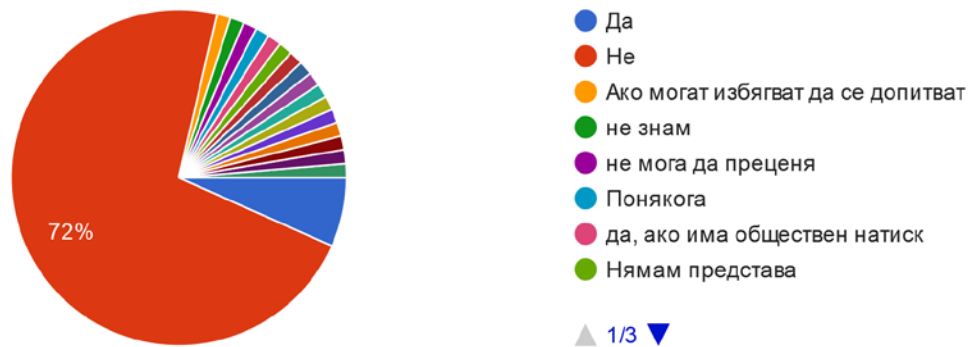
75 responses

Мнозинството от анкетираните са отговорили, че не се предоставя достатъчно публична информация и данни за стопанисването и опазването на пещерите от институциите (държавни, общински), като почти 14% не могат да преценят. Едва 8% отговарят положително на въпроса, като в едно от допълнителните пояснения, представени от анкетираните е посочено, че е налична информация и данни, свързана с приходите от продажби и брой посещения за някои от общините. В отговор на така зададеният въпрос е посочено обстоятелството, че всъщност МОСВ и ИАОС поддържат публичен регистър на защитените територии и зони, в който е отразена основната информация, свързана с пещерите - предмет на опазване в защитени територии и зони. Тази информация включва: актове за обявяване и/или промяна в площта, актуализация на площта; режими за опазване на пещерите и картен материал.

9. Допитват ли се институциите до НПО сектора при отдаване на пещерите за стопанисване и провеждане на туристически събития?

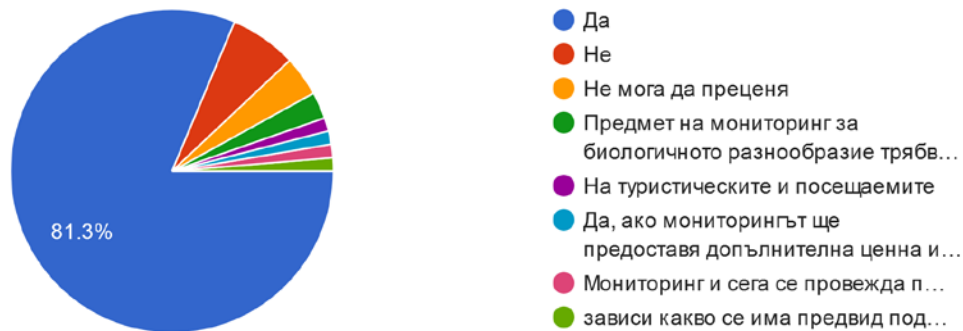
75 responses

Отново над 70% от анкетираните са отговорили, че институциите не се допитват до НПО сектора при отдаване на пещерите за стопанисване и провеждане на туристически събития, като почти 7% са на обратно мнение.

10. Необходимо ли е провеждане на мониторинг на пещерите в България?

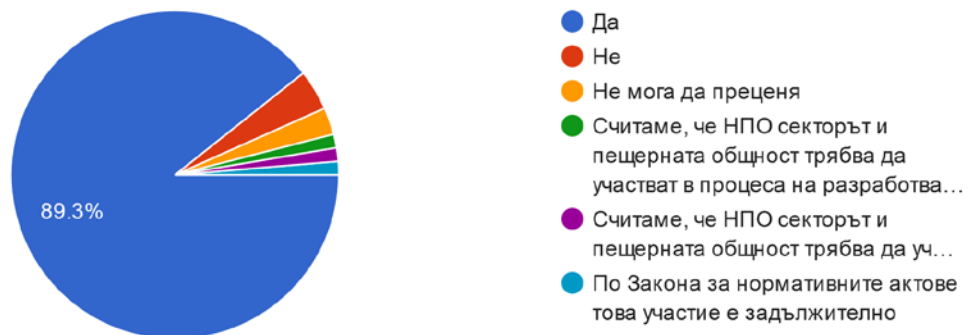
75 responses

По категоричен начин се откроява мнението, че е необходимо провеждане на мониторинг на пещерите в България, споделено от повече от 80% от анкетираните, като 6,7% не примат това за необходимо, а 4% не могат да преценят. В отговор на поставеният въпрос е предоставено и разяснение, че предмет на мониторинг за биологичното разнообразие трябва да бъдат пещерите, които притежават консервационна значимост, както и че част от пещерите са включени в Националната система за биологичен мониторинг.

11. Считате ли, че НПО секторът и пещерната общност трябва да бъдат широко информирани и включ...зването на пещерите в България?

75 responses

Категорично е мнението на анкетиранияте, че НПО секторът и пещерната общност трябва да бъдат широко информирани и включени в бъдещи проекти за подготовка на Закон за пещерите и/или изменение на съществуващите нормативни актове към регламентиране управлението/опазването на пещерите в България, изразено от почти 90%. Едва 4% считат, че това не е необходимо и под 3% не могат да преценят.

Впечатление прави, че въпреки разнородността на анкетиранияте (представители на администрацията, НПО, гражданският сектор, бизнеса и т.н.), повечето отговори се открояват ясно и еднозначно в процентно отношение. Противоположните мнения са със силно изразен превес и не се забелязва равномерна разпределеност между всички възможни алтернативи за отговор, предоставени в проучването.

Много малка част от анкетиранияте са предоставили изчерпателни отговори, възползвайки се от създадените допълнителни полета. Във всички, които са го направили обаче, личи познаване на материята, предизвикателствата и практичността на предложените обяснения/решения.

Ключови като резултат за цялостната анкета се явяват отговорите на въпрос №1 *В кои нормативни актове е регламентирано управлението и/или опазването на пещерите в Република България?*

Разминаването на получените резултати с практическата ситуация в сектора, показва по недвусмислен начин, необходимостта от разпространение на разработеният StatusQuo анализ. Предлагаме при установена възможност, изготвеният анализ да се изпрати на всички

анкетирани за информация и по преценка на Бенефициента, преди приключване на *Дейност 2. Съвместни дейности между НПО, като посредници на гражданите и бизнеса, и администрациите за реализация на публични политики и законодателство в областта на спелеологията* от проекта, да се направи отново проучване с аналогични въпроси и да се сравнят получените резултати, при наличие на такива между двете проучвания.

VII. ИЗВОДИ

Системата от нормативни актове, съдържащи текстове, регламентиращи управлението и/или опазването на перещите в България, позволява да се заключи по категоричен начин, че изцяло самостоятелно секторно законодателството не е налице. По-скоро отделни направления, съдържат специфични изисквания за опазване на пещерите, в качеството им на ареали на защитени видове и/или археологически находки и/или геоложки/хидроложки феномени.

Системата до момента изостава и спрямо идентифицираните нужди на сектора и гражданското общество, и икономиката от съответно развитие и опазване на пещерите в областта на интегрираното им управление и опазване.

В конкретни направления обобщените заключения, относно идентифицираните проблеми в структурата и развитието на правната рамка и изводите от анализа могат да бъдат систематизирани по следния начин:

Законодателни – Въпреки законодателните текстове, регламентиращи опазването на някой от пещерите в България, попадащи в защитени зони/територии; приютяващи колонии защитени видове; обект на културно-археологическо и/или друго наследство и др. не е налице нормативна рамка, която регулира управлението и/или опазването на пещерите като природен съвкупен обект. От друга страна не може еднозначно да се идентифицират съществени пречки за приемането на такава, като за изразените основни аргументи от страна на Министерство на околната среда и водите към проекта на Закон от 2009 г. следва да се намери адекватно решение.

Определянето на подхода за подготовка на проект на Закон, изменение и допълнение на вече предложените такъв от 2009 г. и/или изменение в съществуващата нормативна рамка (ЗООС, ЗБР, ЗПБ и др.) следва да се извърши след изготвяне на SWOT анализ на различните предложения. В анализа задължително следва да бъдат разгледани като елементи:

- административната тежест и необходимост от подобряване на административният капацитет в държавната и общинска администрации;
- юридическият аспект на инициативата и риска от подготовка/изменение на проект на Закон и/или изменение в съществуващите нормативни актове;

- индикативният икономически ефект от приемането на секторно законодателство и очакваното разпределение на неговата тежест;
- екологичният ефект при липса на секторно законодателство и при приемането на такова с пряко отражение върху пещерите, подложени на най-голям антропогенен натиск;
- социалният ефект на секторните и местни общности, както и на гражданският сектор в процеса по подготовка на проекта за изменение на нормативната рамка.

Сама по себе си настоящата ситуация налага предприемането на адекватни и своевременни стъпки към регламентиране управлението и опазването на пещерите, като съвкупен природен обект, чрез ясното и точното им дефиниране, органи, структури и компетенции, каквито към момента не съществуват и не функционира координирано.

Разминаването между целите, задачите, механизмите и крайните резултати, се изразява в широкото секторно разпределение или по-скоро не разпределение на ясно дефинирани функции и отговорности между отделните ведомства, най-вече в областта на управлението на пещерите, като съвкупни природни обекти, от биотични и абиотични фактори и елементи. Различното управление на отделни системи, не може да осигури и не може да гарантира цялостно интегрирано управление на сектор спелеология. Целта е да бъдат опазени повърхностните и подземните карстови форми на областно, общинско, национално и международно ниво. Това включва карстовите ландшафти, пропасти и пещери, водосборните области и самите карстови извори. Във всичко това се вписват и грижите за опазването на пещерите, като местообитания на различни животински видове, пещерите и исторически паметници. За да се гарантира, че тези закони се базират на най-пълната научна информация и отразяват най-широко общественото мнение и участието на неправителствените организации, при изработването на съответните проект-законали трябва да се окаже помощ и съдействие на работещите с българските учени, на представителите на неправителствените организации и на правителствените и държавни служители. Тази подкрепа трябва да се разшири до съдействие за осигуряване на по-нататъшното пълно и ефективно прилагане на тези закони.

VII.1. Реорганизация на правната рамка

Изборът на основните стратегически решения по развитието на сектор спелеология следва да анализира, отчита и решава противоречията, заложи в следните няколко направления:

- Неделим ресурс и разделение на инфраструктурата;
- Спелеология, биотични и абиотични елементи и фактори;
- Организация на приходите и разходите на посещаемите туристически пещери;

- Необходимост от инвестиции за благоустройство и безопасност в туристическите пещери;
- Охрана и опазване на не благоустроени, „дивни“ пещери;
- Създаване на ефективен пропускателен режим;
- Мониторинг на туристическите пещери;
- Разделението на ползи и отговорности между различните субекти в процеса на управление и опазване на пещерите.

На базата на тези анализи следва да се изработи секторната нормативна рамка, която да подпомогне преодоляването на между-институционалното разделение и отговорности и да се създаде синхрон между закони, наредби и стратегически документи, както и в легалните дефиниции за сектора. Следва да бъде добре съгласувана, не противоречаща помежду си, приложима и отчитачи напредъка на науката и променящите се обществени условия, участието на неправителствени организации в законодателния процес е особено полезно и важно, за да бъдат точно отразени натрупаният научен опит и всички гледни точки на природозащитниците и широката общественост.

Предизвикателствата с управлението и опазването на пещерите могат да се преодолеят с практическо изпълнение (включително обезпечено с необходимия финансов механизъм) на добрите практики от страните на ЕС в тази област, както и успешни такива, в страните извън ЕС.

VII.2. Добри практики

Логичният подход за определяне на законодателна секторна рамка минава през идентифицирането и проучването на налични и работещи добри практики, както в ЕС, така и от държави, извън ЕС. Заложеният обхват на Дейност 2 от проект следва правната рамка и практически ориентиран модел при подготовка и регламентиране на законодателни инициативи, изразяващи се в провеждане на проучване и пренасяне на добри практики от държави, където има ефективно действащо законодателство за пещерите, на базата на които да се разработят и отправят предложения за регламентиране на секторно законодателство. Проведеното проучване и резултатите от настоящият анализ ще осигурят мотивираното и правно-аргументирано решение за избор на конкретни предложения за приемане на закон за пещерите и/или изменение в съществуващите нормативни актове.

Необходимо е обособяването на единна държавна политика, основана върху добрите световни и европейски практики в сектор спелеология, чрез дефиниране на цялостната структура и субординация на взаимодействието между държавните органи, научната общност и НПО сектор, и създаването на практически приложим модел за управление и

опазване на пещерите, споделяне на информация и взимане на информирани и прозрачни решения, подкрепени със съответните нормативни промени.

Детайлното разбиране и адаптиране, и транспониране на наложените добри практики в сектора, както и отчитане на идентифицираните предизвикателства и трудности на процеса по прилагането им, и тяхното доразвиване им в национално законодателство ще подпомогнат осигуряването на ефективна и ефикасна секторна законодателна рамка.

VII.3. Синхрон и системност на правната рамка

Разпределението на отговорностите, както и липсата на регламентирана отговорност между отделните институции и субекти в сектора, води до обособяване на индивидуални самостоятелни подсистеми от нормативни разпоредби към секторните законодателства, където законодателят не е предвидил обединителни механизми, които ефективно да осигурят единодействие. В тази връзка, считаме за необходимо в проекта на Закон и/или при изменение на съществуващите нормативни актове да се направи пряка нормативна обвързаност между всички биотични и абиотични фактори и елементи, обуславящи всяка пещера, като обект на природна съвкупност, което е възможно при прилагане на комплексен подход и взаимнообвързаност между всички елементи, да се засили прилагането и спазването на предписаните норми и стандарти, чрез предоставяне на ясни правомощия на конкретни държавни институции, гарантиране правото на гражданите да предявяват по съдебен ред искове срещу нарушенията и осигуряване правилното провеждане на съдебните процедури, да се предвидят и включат механизми за периодична преоценка на предписаните от закона норми и стандарти, в съответствие с развитието на науката. Пещерите, като съвкупен природен обект не следва да се разглеждат самостоятелно или отделено и изолирано от останалите природни системи, а като неразделно цяло, съставено от взаимно допълващи се елементи.

Съобразявайки се с факта, че един нормативен документ или изменение в съществуващите нормативни актове не биха могли да детайлизират до работеща прецизност този механизъм, то те следва, чрез същите да се търси предоставянето на рамката и възможността за прилагането на комбинираният подход.

Създаването на ясна и последователно структурирана и „олекотена“ законодателна рамка и включването на сектора при практическото разработване и прилагане на подхода са основните елементи за създаване на работеща нормативна база в сектор спелеология.

VII.4. Координация и субординация на административните компетенции

Въпреки, че настоящият елемент може да се приеме, като част от законодателният, считаме за уместно да го разгледаме в своята оперативна самостоятелност, като основен аргумент за прекратяване на процеса за приемана не проект на Закон през 2009 г.

В резултат от проведеният анализ, може да се заключи, че преки компетенции в сферата на управление и опазване на пещерите имат министерствата на: околната среда и водите; регионалното развитие и благоустройство; туризма; земеделието, храните и горите; икономиката; културата.

Изключителното значение на пещерите, като природен субект и високият обществен, професионален и граждански интерес по отношение на използването, управлението и опазването им, както и разнородният и на моменти липсващ подход на разпределение на функциите и отговорността по управлението на сектора, изключително в изпълнителната власт и засилената концентрация в посока Министерство на околната среда и водите и неговата структура, в това число и второстепенните бюджетни разпоредители, като ИАОС, РИОСВ, БД, НП. Тази тенденция се подсилва и от факта, че в комплекса от правомощия не са включени всички видове правомощия – разрешителни, дефинитивни, разпоредителни, информационни, контролни, санкциониращи и др. за пещерите, като съвкупен природен обект, а по-скоро, като местообитание на защитени видове и/или елемент от зони/територии с приоритетно опазване.

Взаимодействията между отделните администрации не е подчинена на единната държавна политика в сектора, което е пречка за доброто им взаимодействие.

Централизираният принцип на управление, до колкото е приложим на практика е прогласен, но не е защитен със създаването на необходимите специфични механизми за взаимодействие между различните ведомства. Може да се отчете и наличието на значително напрежение при управлението и координацията на политиката между държавната администрация, НПО сектора и гражданският сектор, ангажиран с опазването на пещерите или представен от любители спелеолози.

Ролята и функциите на правителството в управление и опазване на пещерите включва много дейности, развитие, управление и надзор върху мрежата от защитени територии; програми за изследване, мониторинг и възстановяване на екосистемите; възпитание и образование, както и разпространяване на информация и научни знания сред обществеността; разработване на законодателство и политика за опазване на пещерите; международни договори и споразумения, свързани с опазване и управление на пещерите; и координация и връзки между различните държавни институции и ведомства, както и с неправителствените организации. Понастоящем тези функции са поделени между голям брой органи, което не е изненадващо, като се има предвид широкия кръг дейности, които засягат биологичното разнообразие и в частност опазване на пещерите. Ключовият въпрос е дали тези отговорности и задачи могат да бъдат по-ефективно координирани, а правомощията на съответните органи и институции засилени така, че да има напредък в постигането на общите цели. Многото въпроси, свързани с административното управление на защитените територии заслужават специално внимание, тъй като неефективното стопанисване и

управление на защитените територии е една от основните заплахи за биологичното разнообразие на България.

За разработване на ефективен координационен модел на управление и опазване на пещерите, считаме, че е необходимо администрацията да бъде подпомогната със специфична експертиза и професионализъм, както от научната общност, така и от НПО сектора при осигуряване на публичност и възможност за изразяване на мнението на гражданският сектор.

VII.5. Управление на пещерите

Прегледа на законодателството показва, че управлението на пещерите зависи най-вече от визията и плановете за развитие на местните органи на управление и от това как приемат за приложимо възлагането и контролирането на дейностите по управление на обектите, разположени на тяхна територия. Изключения правят единствено пещерите, попадащи в ЗЗ и/или ЗТ или такива, в които са установени защитени видове и/или обекти от специално значение.

Пряката съпоставка на правомощията с целите и задачите на държавната политика, показва известни разминавания и празноти за пещерите, като съвкупни природни обекти. Налице са значителни цели и задачи, свързани с управлението и опазването на обектите, които не се покриват и не се обезпечават от компетентността и отговорността на органите по управление на централно и/или местно ниво.

Използваните модели на управление не са уредени комплексно и системно, като се прилага изборително и индивидуално (този извод не се отнася за пещерите със специален режим на опазване), съответно не може да функционира пълноценно и не отговаря на практическите нужди и частично на секторните изисквания на европейското право. Този модел на управление се отразява и на състоянието на пещерите и техните биотични и абиотични елементи. Управлението и експлоатацията на пещерите следва да намерят своя правилен субект и адресат. Проблемите в сектор спелеология са свързани, както с ясното дефиниране на пещерите, като съвкупен природен обект, така и с разпределение на административните компетенции и координацията между отделните звена.

Няма информация да са направени икономически анализ/и за определяне, дори и индикативно на себестойността на мерките по управление, опазване и мониторинг на пещерите, като съвкупни природни обекти.

VII.6. Собственост

Ключов елемент при подготовката на секторното законодателство се явява коректното дефиниране на собствеността на пещерите, като съвкупни природни обекти. Решаващи ще бъдат текстовете, дефиниращи обхвата на собствеността на пещерите и прилежащите им

биотични и абиотични елементи, разпределението на отговорностите между държава и общини, НПО и информираността и достъпа до данни на гражданският сектор, прилагането на ефективни контролиращи и икономически регулатори и механизми за комплексно развитие на сектора и изграждане на ефективни системи за мониторинг и контрол.

Собственост на пещерите като природен обект в момента се намират в неустановена правна връзка, като е установено управлението на някой пещери от общините на чиято територия са разположени след санкция и решения на общинските съвети.

Използваният към момента механизъм не е уточнен или нормативно изяснен, като липсата на ясно определение или дефиниране на пещерите, като съвкупни природни обекти, създава предпоставки за тълкувания, спорове и прилагане според интереси.

Приемане на ясна и еднозначна дефиниция на „пещера“ ще преустанови използванията тълкувания на секторното законодателство. Секторната правна уредба, като цяло следва да се систематизира и разработи целеобхватно и пълноценно към пещерите, в качеството им на съвкупен природен обект, чрез въвеждане на ясна и стройна уредба на собствеността и режима на управление, експлоатация (когато е приложимо), опазване и мониторинг, с цел подпомагане и устойчиво развитие и опазване на този специфичен природен ресурс.

Съществен въпрос на бъдещата нормативна уредба следва да е предоставянето правото на ползване и задълженията за опазване и мониторинг.

VII.7. Икономически и финансов аспект

Основно предизвикателство от икономическа и финансова гледна точка се явява не само осигуряване на финансиране за благоустройство, обезопасяване и мониторинг, но и проверките и контрола за отчитане на генерираните средства от туристическите пещери. Не се установи стратегия и/или разпоредби за планирането на приходи, разходи и инвестиции и последващата дългосрочна реализация, мониторинг и дейности по опазване, което обуславя и слабото прилагане на икономическите механизми и лостове, които могат да осигурят финансирането и самоиздръжката на сектора или на отделни пещери, до определена степен. Извода е релевантен и за финансовото, организационно и управленско обезпечаване на изпълнението на дейностите по управление, мониторинг и опазване на пещерите.

Липсата на единна политика в областта на спелеологията е довела до не залагане на релевантните разходи към нито един от бюджетите на отговорните държавни и/или общински институции, пряко свързани с опазването и/или управлението на пещерите. Финансирането за изпълнението на дейностите, свързани с проучване или картиране; управление; опазване; мониторинг и др. се извършва чрез:

- Собствени средства (за дейностите по проучване, картиране и мониторинг);

- Средства по различни структурни и инвестиционни фондове и програми (ОПРР, ОПОС, ПРСР и др.);
- Приходи от туристи за дейностите по стопанисване;
- Средства от бюджета на МОСВ за действия по реда на ЗООС и/или ЗБР.

Основен проблем при изпълнението на програмния бюджет е липсата на финансови експерти, отговорни за всяка политика в ресорните дирекции, с цел качествено планиране и последващо изпълнение на бюджета.

Не на последно място липсва икономически регулатор и система за разпореждане с приходите от таксите и провежданите мероприятия в пещерите.

VII.8. Секторни предизвикателства

Основните секторни предизвикателства могат да се обособят по следния начин:

Сектор здравеопазване, приложим за т.нар. туристически пещери - не са уредени нормативно въпросите, свързани с опазване здравето, като на туристите, така и на водачите, нито е отчетено и регламентирано влиянието на отделяните емисии на CO₂ и Rn. В своята публикация *ADMINISTRATION AND MANAGEMENT OF TOURIST CAVES IN BULGARIA*, Стефанова и Стефанов 2019 г., разглеждат този проблем, като обръщат внимание на специфичните пещерни условия, които създават не съвсем комфортната и здравословна среда, особено за персонала, който ги обслужва. Посочено е още, че *тя се отличава с много висока влажност, а често и с високи концентрации на Rn - 222 и CO₂ (за българските пещери, които не са регламентираны като работни места, все още няма нормативно определени допустими безопасни норми за тези опасни газове).*

Сектор околна среда, в който извън контролираният и законодателно регламентиран режим на ЗЗ и ЗТ, както и опазването на защитените видове, режимът за мониторинг на пещерите и извършването на допустими дейности и/или забрана за извършване на такива, като природен обект не е регламентиран.

Сектор туризъм, където пещерите се определят и рекламират, като туристически обекти без ясни критерии и/или методика за оценка и одобрение и/или указания или методика за ползване и охрана.

Сектор охрана на труда и професионална компетентност, към който се отнася както прилагането на професията екскурзовод, така и дейностите или липсата на каквито и да е изисквания към охраната на труда. Стефанова и Стефанов 2019 г. описват по еднозначен начин настоящата ситуация, свързана с обучението и обезпечаването на подготвени кадри за професия „пещерен екскурзовод“, където посочват, че *е изключително важен и персоналът, който е назначен да обслужва туристическите пещери. От една страна, това са специфични обекти и хората, които работят в тях трябва да са подготвени, вкл.*

технически, за многократен подземен престой и придвижване. От друга страна, преобладаваща част от персонала са екскурзоводи, които трябва да развеждат в пещерите туристи, да им изнасят беседи и да отговарят на техни въпроси (Стефанова и Стефанов 2019 г.)

В допълнение към горепосоченото в чл. 2, ал. 3, т. 7 от Наредба № 3 от 7 март 2016 г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на правоспособност за упражняване на професията „Планински водач“, еднозначно е посочено, че не е планински водач лице, което води и придружава туристи при практикуването на спелеотуризм. С това изключване се изчерпват и всички законодателни текстове, свързани с подготовката и обучението на кадри за спелеотуризма и/или охраната на труда и приложимите минимално задължителните мерки за безопасност.

Сектор безопасност и поддръжка, наложителни са промени и синхронизация на правните норми на ЗУТ и подзаконовите актове към него с оглед приемането на задължителни мерки за охрана и обезопасяване на класифицираните като туристически обекти пещери, посещавани от туристи.

Считаме за уместно в настоящият доклад да акцентираме и върху част от изведените в публикациите *Екология, опазване и мениджмънт на карста. Инженерногеоложки и хидрогеоложки проблеми в карстовите терени* (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.) и *ADMINISTRATION AND MANAGEMENT OF TOURIST CAVES IN BULGARIA* (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.), както следва:

- Прилагането на интегриран подход за опазване на пещерите в България, не би следвало да предизвика съпротива от страна на държавната администрация, както и от страна на гражданите, в това число и на представителите на общността от спелеолози в България (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.);
- Прегледа и разпределението на пещерите по карстови райони в България, в следствие на прилагането на интегриран подход и комплексни мерки, повечето от 95% от пещерите ще попаднат под защита ЗВ, ЗЗТ, ЗУТ, ЗБР, а към всички пещери ще бъдат приложени специализирани мерки за управление, като елемент от територията на държавата (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.);
- Възлагането на управлението и опазването на пещерите на компетентните институции, подпомогнати с участие на общността от спелеолози и гражданският сектор при опазването и контрола (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.);
- Промените във възприемането от обществото на изследователите на пещерите - спелеолозите и на тяхната роля в опазването на пещерите. Системната работа за промяна на обществените нагласи към изследователите: от авантюристични натуре,

- към откриватели и пазители на едно от основните човешки права – правото на вода, би следвало да се превърне в основна цел на хората които изследват подземните територии (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.);
- Неефективното и безконтролно управление на туристическите практики в българските пещери е неефективното им управление (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.);
  - Избора, състава, квалификацията и предварителното обучение (съобразно спецификата на пещерите) на персонала на туристическите пещери, и най-вече на пещерните водачи/екскурзоводи (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.);
  - Безопасността както на посетителите, така и на персонала на благоустроените пещери (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.);
  - Липсата на мониторинг на благоустроените туристически пещери (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.);
  - Липсата на съгласуваност между политиките на пещерния туризъм с тези на защитените територии, и с тези на териториално-административно ниво (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.).

Подземният свят на България е изключително богат. С многобройните си пещерни забележителности и обекти, България предоставя богати възможности за спелеотуризм (пещерен туризъм). Ако бъдат развити по подходящ начин, тези възможности могат да стимулират широк интерес към опазване и възстановяване на биологичното разнообразие, като същевременно осигурят икономическа възвръщаемост на разходите за опазване на местно равнище. За развитието на спелеологията и пещерния туризъм е необходимо предприемането на редица действия и процедури. На първо място това е популяризирането на дейността и привличането на интерес от страна на гражданите и институциите. Успоредно с това трябва да се има предвид, че пещерите представляват изключително крехка екосистема и неорганизиран и неконтролиран достъп до тях, би могъл да нанесе непоправими и невъзвратими щети. Относно защитата на пещерите е необходимо някой от тях да бъдат строго защитени, под формата на обявяване на природни забележителности, както да бъде ограничен и строго регулиран достъпа. Нужно е, също така, да се изготви план за спасителни действия и идентифициране на отговорните институции относно спасителните дейности в пещерите. Развитието на спелеотуризма задължително следва да бъде подчинено на принципите за минимално въздействие върху природата.

Поради своите изключително разнообразни климатични, геоложки, топографски и хидроложки условия, България разполага с изключително богато биологично разнообразие — на нейната територия се срещат 26 % от всички описани в Европа видове. Съответно тя се нарежда сред държавите с най-голямо биологично разнообразие в Европа. Основните

рискове за биологичното разнообразие в България са свързани със загубата на местообитания в резултат на развитието на градовете и инфраструктурата, неустойчивото селско стопанство, повишените равнища на замърсяване на въздуха и експлоатацията на видовете от икономическо значение. Слабостите в тази област все още включват лошото прилагане на природозащитното законодателство и другите разпоредби за опазване на околната среда (в това число липсата на природозащитни цели и мерки), неефективното управление и стопанисване на защитените територии, както и недостатъчното финансиране или неефективното използване на наличното финансиране.

В рамките на изпълнението на Дейност 1 от проекта се проведеха и две работни срещи с представителите на държавната администрация (МОСВ, ММРБ, МЗХ, АГК, БАН и др.), както и с представителите на НПО и гражданският сектор. В резултат на проведените срещи и реализираните дискусии се изведоха следните изводи и акценти по предложения на участниците, които предложиха да се:

- изготви ясно определение за пещера, различно от това в Закона за подземните богатства (където е определена като част от карста) и вземащо предвид сложността и обвързаността на пещерните екосистеми с надземните;
- предложени решение за проблемът за собствеността, която към момента е публична държавна собственост, в различни случаи предоставяна за ползване на общини и туристически дружества;
- определят специални регламенти и ограничения за концесии на пещерите;
- отчете нуждата от капацитет на администрациите за контрол и управление на пещерите и възможността част от управленските функции да се делегират с договори към пещерната общност по места;
- работи за утвърждаване на Планове за управление на „Натура 2000“ зоните за хабитатите (тези планове се изискват от ЗБР), защото много от пещерите попадат в такива защитени зони;
- изготви актуален регистър за пещерите от АГКК с договор за ползване на базите данни на пещерните дружества;
- дефинират ясно допустими дейности при експлоатация на пещери със стопанска цел;
- дефинира ясно баланс за ползване с цел туризъм и опазване на пещерното биоразнообразие;
- вземе предвид специалният статут на пещерите, които са стратегически военни обекти и да се регламентира;
- вземе предвид обсъжданата на ниво ЕК Директива за пещерите;
- транспонира в пълнота Рамковата директива за водите в Закона за водите частта ѝ за дефиниция на подземно водно тяло.

ПРИЛОЖЕНИЯ КЪМ АНАЛИЗА

ПРИЛОЖЕНИЕ №1 КОНВЕНЦИИ

ПРИЛОЖЕНИЕ №2 НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО, КАСАЕЩО СЕКТОР СПЕЛЕОЛОГИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ №3 ИНСТИТУЦИИ, ИМАЩИ ОТНОШЕНИЕ КЪМ СЕКТОР СПЕЛЕОЛОГИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ №4 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА КОНСТИТУЦИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №5 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №6 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА ЗАЩИТЕНИТЕ ТЕРИТОРИИ ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №7 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №8 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА ВОДИТЕ ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №9 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА УСТРОЙСТВО НА ТЕРИТОРИЯТА ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №10 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №11 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА ПОДЗЕМНИТЕ БОГАТСТВА ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ПРИЛОЖЕНИЕ №12 ХРОНОЛОГИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ИЗМЕНЕНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА ТУРИЗМА ЗА 10 ГОДИШЕН ПЕРИОД

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Конституцията на Република България /обн. ДВ. бр.56 от 13 Юли 1991г., посл. доп. ДВ. бр.100 от 18 Декември 2015г./
2. Закон за опазване на околната среда /обн. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2019г./
3. Закон за биологичното разнообразие /обн. ДВ. бр.77 от 9 Август 2002г., посл. изм. ДВ. бр.98 от 27 Ноември 2018г. /
4. Закон за защитените територии /обн. ДВ. Бр.133 от 11 Ноември 1998г., посл. Доп. ДВ. Бр.1 от 3 Януари 2019г. /
5. Закон за водите /обн. ДВ. бр.67 от 27 Юли 1999г., изм. и доп. ДВ. бр.103 от 13 Декември 2018г./
6. Закон за подземните богатства /обн. ДВ. бр.23 от 12 Март 1999г., посл. доп. ДВ. бр.98 от 27 Ноември 2018г./
7. Закон за културното наследство /обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2019г./
8. Закон за горите /обн. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011г., посл. изм. ДВ. бр.17 от 26 Февруари 2019г./
9. Закон за лова и опазване на дивеча /обн. ДВ. бр.78 от 26 Септември 2000г., посл. доп. ДВ. бр.77 от 18 Септември 2018г./
10. Закон за защита при бедствия /обн. ДВ. бр.102 от 19 Декември 2006г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.77 от 18 Септември 2018г./
11. Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети /обн. ДВ. бр.43 от 29 Април 2008г., посл. изм. ДВ. бр.58 от 18 Юли 2017г./
12. Закон за устройство на територията /обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г., посл. доп. ДВ. бр.1 от 3 Януари 2019г. /
13. Закон за туризма /обн. ДВ. бр.30 от 26 Март 2013г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.86 от 18 Октомври 2018г./
14. Закон за управление на отпадъците /обн. ДВ. бр.53 от 13 Юли 2012г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.25 от 26 Март 2019г./
15. Закон за държавната собственост /обн. ДВ. бр.44 от 21 Май 1996г., посл. изм. ДВ. бр.25 от 26 Март 2019г./
16. Закон за общинската собственост /обн. ДВ. бр.44 от 21 Май 1996г., посл. доп. ДВ. бр.77 от 18 Септември 2018г./
17. Закон за кадастъра и имотния регистър /обн. ДВ. бр.34 от 25 Април 2000г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.42 от 22 Май 2018г./
18. Закон за концесиите /обн. ДВ. бр.96 от 1 Декември 2017г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.25 от 26 Март 2019г./

19. Наредба за разработване на планове за управление на защитени територии /обн. ДВ. бр.13 от 15 Февруари 2000г., посл. изм. ДВ. бр.55 от 7 Юли 2017г./
20. Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони /обн. ДВ. бр.25 от 18 Март 2003г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.31 от 12 Април 2019г./
21. Наредба за условията и реда за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони /обн. ДВ. бр.13 от 15 Февруари 2000г., посл. изм. ДВ. бр.55 от 7 Юли 2017г./
22. Наредба № 1 от 10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води /обн. ДВ. бр.87 от 30 Октомври 2007г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.102 от 23 Декември 2016г./
23. Наредба № 5 от 23.04.2007 г. за мониторинг на водите /обн. ДВ. бр.34 от 29 Април 2011г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.20 от 15 Март 2016г./
24. Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на плановете за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности /Обн. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.87 от 9 Ноември 2012г./
25. Наредба № Н-00-0001 от 14 февруари 2011 г. за извършване на теренни археологически проучвания /Обн. ДВ. бр.18 от 1 Март 2011г., посл. изм. ДВ. бр.95 от 29 Ноември 2016г./
26. Наредба № Н-12, 2012 от 21 ноември 2012 г. за реда за идентифициране, деклариране, предоставяне на статут и за определяне на категорията на недвижимите културни ценности, за достъпа и подлежащите на вписване обстоятелства в националния регистър на недвижимите културни ценности /Обн. ДВ. бр.98 от 11 Декември 2012г., посл. изм. ДВ. бр.13 от 7 Февруари 2017г./
27. Наредба № Н-3 от 26.01.2012 г. за създаването, съдържанието, поддържането, съхранението и използването на Националния документален архив на Националния институт за недвижимо културно наследство и научния архив на музеите /Обн. ДВ. бр.11 от 7 Февруари 2012г./
28. Наредба №19 от 28.12.2001 г. за контрол и приемане на кадастрална карта и кадастралните регистри /обн. ДВ. бр.2 от 8 Януари 2002г., изм. ДВ. бр.16 от 21 Февруари 2006г./
29. Наредба за изискванията за определяне на финансово-икономическите елементи на концесията /Обн. ДВ. бр.44 от 29 Май 2018г./
30. Правилник за условията и реда за управлението, възлагането на дейностите по поддържане и възстановяване, възлагането на туристически дейности, охраната и контрола в горите, земите и водните площи в защитените територии - изключителна държавна собственост (Обн. ДВ. бр.49 от 14 Юни 2005г.)

31. Правилник за устройството и дейността на Националния съвет по биологичното разнообразие
32. Тарифа за обезщетение при нанесени щети на растителни и животински видове, включени в приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие /обн. ДВ бр. 76/15.09.2006 г./
33. Устройствени правилници, вътрешни правила и правилници за дейността на:
  - 33.1. Министерски съвет
  - 33.2. Министерство на околната среда и водите
  - 33.3. Министерство на регионалното развитие и благоустройството
  - 33.4. Министерство на земеделието и храните и горите
  - 33.5. Министерство на енергетиката
  - 33.6. Министерство на културата
  - 33.7. Министерство на икономиката
  - 33.8. Министерство на образованието и науката
  - 33.9. Министерство на туризма
  - 33.10. Министерство на вътрешните работи
  - 33.11. Министерство на финансите
  - 33.12. Министерство на младежта и спорта
  - 33.13. Министерство на отбраната
  - 33.14. Изпълнителна агенция по околна среда
  - 33.15. Изпълнителна агенция по горите
  - 33.16. Регионалните инспекции по околна среда
  - 33.17. Национални паркове
  - 33.18. Природни паркове
34. Българската академия на науките
35. Националното сдружение на общините в Република България
36. Национална стратегия за околна среда
37. Действащите общински стратегии, планове, програми и наредби, имащи отношение към анализа
38. Национален план за защита при бедствия
39. Трети национален план за действие по изменение на климата 2013-2020 г.
40. Проект-Стратегическа рамка за дългосрочно планиране и прогнозиране
41. Заповед №2810, София 10.10.1962 г. на председателя на Главно управление на Горите при Министерски съвет
42. РЕШЕНИЕ гр. Луковит, 30 юли 2015 г. на ЛУКОВИТСКИЯТ РАЙОНЕН СЪД, в публично съдебно заседание на деветнадесети февруари две хиляди и петнадесета година, в състав: ПРЕДСЕДАТЕЛ: В. ЦАРИГРАДСКА

43. Решение №14848, София, 11/26/2012 г., Върховният административен съд на Република България - Седмо отделение, в съдебно заседание на първи октомври две хиляди и дванадесета година в състав: ПРЕДСЕДАТЕЛ:ТАНЯ ВАЧЕВА
44. Разпореждане №26 на Министерския съвет от 31.01.1967 г. за уреждане на някои въпроси, свързани с по-нататъшната дейност на Български туристически съюз
45. Първа българска енциклопедия по спелеология, Павел СТОЕВ, BERON P., DAALIEV T., JALOV A. 2006. Caves and Speleology in Bulgaria. Pensoft Publishers, Sofia, 507 pp.
46. Пещери и спелеология в България, Петър Берон, Трифон Даалиев, Алексей Жалов, 2009г
47. Екология, опазване и мениджмънт на карста. Инженерногеоложки и хидрогеоложки проблеми в карстовите терени (В. Дробенов и Н. Симов 2014 г.)
48. ADMINISTRATION AND MANAGEMENT OF TOURIST CAVES IN BULGARIA (Д. Стефанова и П. Стефанов 2019 г.)
49. Magura Cave, Bulgaria: a multidisciplinary study of Late Pleistocene human paleoenvironment in the Balkans, Supplementary Information
50. Prehistoric Bulgaria, Edited by Douglass W. Baily and Ivan Panayotov with Stefan Alexandrov, 1995
51. Археологически открития и разкопки през 2017, Българска академия на науките Национален археологически институт с музей, 2018
52. Magura Cave, Bulgaria: A multidisciplinary study of Late Pleistocene human palaeoenvironment in the Balkans, Stefanka Ivanova a, Maria Gurova a, Nikolai Spassov c, Latinka Hristova c, Nikolay Tzankov c, Vasil Popov d, Elena Marinova e, f, Jana Makedonska g, Victoria Smith h, Claudio Ottoni e, i, j, Mark Lewis b
53. <http://www.moew.government.bg/>
54. www.eea.government.bg
55. <http://natura2000.moew.government.bg/>
56. <http://natura2000.moew.government.bg/Home/Map>
57. <http://eea.government.bg/zpo/bg/>
58. hinko.org
59. caves.4at.info
60. Други.